

**BİREYİN TOPLUMA YABANCILAŞMASINA
BİR ELEŞTİRİ:
CIORAN NİHİLİZMİ**

Südar DUDU

**Yüksek Lisans Tezi
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Prof. Dr. Osman ELMALI
2018
Her hakkı saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

Südar DUDU

**BİREYİN TOPLUMA YABANCILAŞMASINA BİR ELEŞTİRİ:
CIORAN NİHİLİZMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Osman ELMALI**

ERZURUM- 2018

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

26/12/2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum " Bireyin Topluma Yabancılaşmasına Bir Eleştiri: Cioran Nihilizmi" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☒ X Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

26.12.2017

Südar DUDU

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Osman ELMALI danışmanlığında, Südar DUDU tarafından hazırlanan bu çalışma 05 / 01 / 2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Osman ELMALI	İmza:
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. H. Ömer Özden	İmza:
Jüri Üyesi	: Doç. Dr. Kemal Bakır	İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 05 / 01 / 2018

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ.....	IV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK NİHİLİZMİN TARİHÇESİ VE KONUyla İLGİLİ BAZI FİLOZOFLAR

1.1. RASYONALİZM VE NİHİLİZM.....	8
1.2. RADİKAL NİHİLİZM	8
1.3. DEKADANS (YOZLAŞMA).....	9
1.4. AVRUPA'DA NİHİLİZMİN GELİŞİMİ	12
1.5. RUSYA'DA NİHİLİZMİN GELİŞMESİ	13
1.6. NIETZSCHE'DE NİHİLİZM.....	15
1.7. DOSTOYEVSKI'DE NİHİLİZM.....	24
1.8. BAUDRILLARD'DA SAYDAM NİHİLİZM	25

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL YAKLAŞIMLARLA CIORAN'DE METAFİZİKSEL NİHİLİZM..

2.1. CIORAN VE ESERLERİ

2.2. CIORAN'DE EGZİSTANSİYALİZM VE NİHİLİZM DÜŞÜNCESİNİN

GELİŞİMİ.....	31
2.2.1. Kişinin Kendine ve Topluma Yabancılaşması	39
2.2.2. Modernizm Eleştirisi	49
2.2.3. Tanrı, Din, Ölüm ve İntihar Anlayışı İle Yaşam Arasındaki İlişki	51

SONUÇ.....	56
KAYNAKÇA	62
ÖZGEÇMİŞ.....	66

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****BİREYİN TOPLUMA YABANCILAŞMASINA BİR ELEŞTİRİ: CIORAN
NİHİLİZMİ****Südar DUDU****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Osman ELMALI****2018, 66 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. Osman ELMALI****Prof. Dr. Ömer ÖZDEN****Doç. Dr. Kemal BAKIR**

Bu tezin amacı, bireyin topluma yabancılaşmasına bir eleştiri getiren Cioran nihilizmini incelemektir. Son yüzyılın önemli filozoflarından olan Cioran, 20. yy'ın ikinci yarısında insanlığın içine düştüğü, bulanıklık, değersizlik ve anlamsızlık durumlarını açıklamaya çalışır, bütün felsefi öğretisine yayılmış olan olumsuzlama düşüncesini; nihilizm, tanrı, din, intihar, ölüm, yabancılaşma, kimlik vb. kavramlarla bu dünyadaki insanın can çekişmesini anlatmaya çalışmıştır. Cioran felsefesinin önemli bir noktasının ise nihilizm metoduyla, egzistansiyalist nihilizmle mücadeleye girmesinin yanında aynı zamanda ona ulaşma çabası içinde olduğunu söyleyebiliriz. Tez Nihilizm kavramını her ne kadar Cioran merkezli ele almışsa da Nietzsche, Baudrillard ve Dostoyevski gibi filozof ve düşünürlerin Nihilizm konusundaki bakış açılarından daha zengin ve analitik bir kavramsal çerçeve oluşturabilmek için yararlanılmıştır.

Cioran'ın felsefesine etki eden İnsomnia (uyku problemi), kendi içine dönmesine ve kafasını kurcalayan en önemli problem olan, doğmuş olmanın sancısı problemini çözüme kavuşturmaya çalışmıştır. Aynı zamanda, bu hastalık yaratıcılığını da etkilemiştir. Yaşamın anlamsızlığı üzerinde durmuştur, özellikle nihilizm ve ölüme hatta intihara vurgu yapmıştır ama asla tanrıdan vazgeçmemiştir. Buna rağmen, din kurumuna (Hristiyanlık) yönelik sert eleştirilerinden dolayı inançsızlıkla suçlanmaktan kurtulamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Cioran, Yabancılaşma, Nihilizm, Egzistansiyalizm, Nietzsche.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

**THE CRITIQUE OF THE ALIENATION OF INDIVIDUAL FROM
SOCIETY: CIORAN'S NIHILISM**

Südar DUDU

Advisor: Prof. Dr. Osman ELMALI

2018, pages: 66

Jüri: Prof. Dr. Osman ELMALI

Prof. Dr. Ömer ÖZDEN

Doç. Dr. Kemal BAKIR

The main aim of this master thesis is to analyze Cioran's nihilism on the alienation of individual from society. As one of the most important philosophers in the 20th Century, Cioran seeks to explain the phenomena: confusion, worthlessness, nothingness, which human-being suffers from in the second half of the 20th century. He aims to explain the misery of human-being through his 'negation' oriented philosophical approach focusing on some relevant concepts such as nihilism, God, religion, suicide, death, alienation, identity etc. His philosophical approach not only challenges the existentialist nihilism but also seeks to offer an alternative. The thesis also considered some other important philosopher and thinker (e.g. Nietzsche, Baudrillard, and Dostoyevski) ideas while analyzing 'nihilism' as an important philosophical concept.

Cioran suffered from insomnia and this illness became a reason behind why Cioran focused on the existential problems. This illness also affected Cioran's creativity. The meaningless of life became one of the main topics of his philosophy. Particularly, he gave several references to nihilism, death and suicide in his writings; however, he continued to believe in God. Despite this fact, he was blamed for being a nonbeliever since he fiercely criticized the institutional structure of the religion (Christianity).

Anahtar Kelimeler: Cioran, Aleniation, Nihilism, Existentialism, Nietzsche.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada bireyin topluma yabancılaşmasına bir eleştiri niteliğindeki Cioran nihilizmi araştırılmıştır. Çağdaş bir filozof olarak Cioran'ı çalışmamızdaki gerekçe; modernizimle beraber ortaya çıkan değerlerin hayatı anlamsızlaştırdığını söyleyerek buna karşı nihilizm ve egzistansiyalizm üzerinden bir eleştiri getirmiş olmasıdır.

Cioran, insan için hayatın anlamını enine boyuna sorgulama imkânı bulmuş ve ulaştığı sonucu nihilizm ekseninde ele almıştır. Ancak şunu da söylemek gerekir ki, kendisini bir nihilist olarak görmemiştir ancak felsefesi onun metafizsel anlamda nihilist olduğunu göstermektedir. Cioran'ın düşüncelerinin oluşmasında, yakalandığı insomnia (uykusuzluk) rahatsızlığının önemli bir yeri vardır. Cioran'ın, ilk yıllarında anadili olan Romence yazdığı kitaplarındaki anlatımı rahat bir şekilde anlaşılabiliriyken, Fransızca yazdığı eserlerde Fransızcaya tam olarak hakim olmadığı için anlatmaya çalıştığı düşüncelerini tam olarak bu yeni dilde akıtamamış son kitaplarının anlaşılabilirliği, ilk kitaplara göre zorlaşmıştır.

Çalışmamız, bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır: 1.Bölüm'de genel olarak nihilizm'in tarihçesi ve konuyla ilgili bazı filozofların ve düşünürlerin görüşleri ele alınmıştır. Nietzsche, Dostoyevski, Baudrillard'ın nihilist anlayışlarının yanında, Radikal nihilizm, aktif pasif nihilizm, Avrupa'da ve Rusya'da nihilizmin gelişimi, decedans ve rasyonalizm ile Cioran'de nihilizm düşüncesinin gelişimi ele alınmıştır.

2.Bölüm'de, kavramsal yaklaşımlarla Cioran'de metafiziksel nihilizm'in gelişimi ele alınmıştır. Yabancılaşma, yalnızlık, negativizm, kötü-iyi, anlam problemi, modernlik eleştirisi, intihar-ölüm-yaşam arasındaki ilişki, varolmak, tanrı-din, tarih-ütopya konu başlıkları ile Cioran felsefesi anlatılmaya çalışılmıştır. Bu süreçte yaşadığı en önemli sorun olarak esrime (uykusuzluk) sorununu söyleyebiliriz. Hastalık boyutunda yaşadığı bu sorun aynı zamanda felsefesinin şekillenmesinde de etkili olmuştur. Herkesin uyuduğu vakitlerde, uykusuzluk sıkıntısı ile yazı yazmaya ve hayatı anlamaya çalışmıştır. Cioran'ı daha iyi anlamak için bizim de uykusuz kaldığımız günler oldu. Bu şekilde, kitaplarını herkesin uyuduğu anlarda okuyarak onun yazma sürecindeki duygularını anlamaya çalıştık.

Tez çalışmamızın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocam Prof. Dr. Osman ELMALI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Erzurum-2018

Südar DUDU

GİRİŞ

Hiççilik, nihilizm veya yokçuluk; 19. yüzyıl ortalarında Rusya'da, özellikle de genç entelektüel kesim arasında taraftar bularak yükselen ve bu nedenle kendine büyük felsefi akımlar arasında yer edinen bir felsefî yaklaşımdır.¹ Latince'de 'hiç' anlamına gelen “*nihil*” sözcüğünden türetilen nihilizm, günümüzde birçok spesifik alt dala ayrılmakla beraber, en popüler tanımıyla; Her şeyin anlamdan ve değerden yoksun olduğunu savunan felsefi görüştür.² Dilimize uyarlanış şekli genelde “hiçlik teorisi” şeklinde olmuştur.

Bedia Akarsu, Almanca'da ‘nihilismus’, Fransızca'da ‘nihilisme’ ve İngilizce’de ‘nihilism’ şeklinde telafuz edilen kavram, ‘hiççilik’ olarak Türkçe’ye çevirmektedir.³ Ona göre, Latince ‘nihil’ yani ‘hiç’ kelimesinden türeyen nihilizm, genel anlamıyla, var olan görüşlere, değerlere, düzene karşı çıkan veya hiçbir değer tanımayan görüşlere verilen addır. Nihilizm, kuramsal alanda, her türlü bilgi olanağını yok sayan, sorunsal olmayan ve kendisinden şüphelenilmeyen hiçbir şeyin olmadığını öne süren, eleştirci ve kuşkucu bir görüş anlamına gelmektedir.

Nihilizm akımının temellerinin ilk dönem filozoflarında görüldüğü yaygın bir görüştür. Tarihsel bakımdan sofistlere ve özellikle de Gorgias’a kadar geri götürülebilecek bir düşünce sürecinin genel adı olan nihilizm, aslında anlam verememe, boşluk ve hiçlik duygularının telkin ettiği bir düşünme ve yaşama biçimini ifade edebilir. İlkçağ dönemine baktığımızda, özellikle septiklerin görüşlerinin nihilist özellikler taşıdığı vurgulanır.⁴ Örneğin İlk Çağ düşünürlerinden olan Gorgias, nihilizmin agnostik (bilinemezcilik) yönüne vurgu yaparak: “Hiçbir şey var değildir, var olsa da bilinmez, bilinse de başkalarına aktarılamaz”⁵, diyerek hiççilik düşüncesini dile getirmeye çalışmıştır.

Nihilizm terimini ilk kez eleştirci bir anlamda kullanan, Alman filozofu F. H. Jacobi (1743-1819)’dir. Bunu da, Fichte’ye yazdığı mektupta kullanır.⁶ Kökenlerini her

¹ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2010, 1162.

² Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 1163.

³ Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe-Kant’tan Günümüze Felsefe Akımları*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2000, 95.

⁴ Derya Küçükalp, *Politik Nihilizm Nietzsche Bir Tartışma*, Aktüel Yayınları, İstanbul 2005, 22.

⁵ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 1163.

⁶ Sevim Acar, *Nihilizme Eleştirel Bir Bakış*, İşaret Yayınları, İstanbul 1992, 16.

ne kadar antik Yunan'a dek dayandırsak da nihilizm, Batı düşünce hayatının çelişkilerinden doğar. İlk dönemlerde, Septiklerin görüşlerinin nihilistik yanının olduğu söylenebilir, bunun nedeni ise septiklerin geleneksel hakikat anlayışları kendi düşüncelerini haklı kılacak bir tarzda olamadığı gerekçesiyle, geleneksel görüşü reddettikleri söylenir.⁷ Bu bakış açısıyla, septisizm ya da şüphecilik gerçek sanılanlardan kuşkulunmayı savunan öğretilerin genel adı⁸ olduğuna göre, var olan her şeyden şüphelenme, bir anlamda var olan hiçbir şeyi kabul etmeme anlamı taşıdığı için nihilistlik olarak değerlendirilebilir.

Nihilizmin, felsefi ve siyasi olarak ortaya çıkışı 19. yüzyılda modernite düşüncesine dayanmaktadır. Hristiyan değerler sisteminin çöküşüyle ilgili olarak var olan düzenin ve değerlerin sorgulanmasıyla başladığı düşünülen Nihilizm, F. Nietzsche'nin "Şen Bilim" adlı eserinde "Kaçık Adam" başlıklı hikâyede "tanrı öldü" metaforuyla anlatılmaya çalışır. Toplumdaki değerlere, görüşlere, siyasî düzene karşı çıkan ve onları yok sayan Nihilizmin, "en yüksek değerlerin kendi değerlerini düşürmeleri" ve "niçin"⁹ sorusuna hiçbir yanıt verilememesi anlamına gelecek bir şekilde de yorumlanması mümkündür. Nihilistler'in problem alanlarına bakacak olursak, tanrının varlığını, iradenin özgürlüğünü, bilginin imkânını, ahlâkı ve tarihin mutlu sonunu kabul etmezler.

Hristiyan değerler sisteminin çöküşüyle beraber Avrupa'da nihilizmin ortaya çıktığı şeklinde yorumlar yapılır. Avrupa nihilizmine baktığımızda iki temel sorun vardır. Bunlar: İlk olarak, Teorik sorun; Hristiyan dünya görüşünün bir kavramlar sistemi olarak irrasyonel hale gelmesi ve içsel tutarlılığını kaybetmesidir. Bir diğer sorun ise Pratik sorun; söz konusu kavramlar ile yaşama dönük eylemlerde bulunabilme yetersizliğidir.¹⁰ İki temel sorunun, Avrupa insanı tarafından yaşam sorunu haline geldiğini söylemek yerinde bir düşünce olabilir. Avrupa'da nihilizmin aldığı düşünce boyutu; acı, çatışma ve antagonizmanın (karşıtlık) artık var olmadığı, yanılsamalı bir dünya, aşkın bir cennet icadıdır¹¹. denilebilir.

⁷ Küçükalp, *Politik Nihilizm Nietzsche Bir Tartışma*, 12.

⁸ Hançerlioğlu Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2006, 299.

⁹ Ansell-Pearson Keith, *Kusursuz Nihilist*, (Çev.: Cem Soydemir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2008, 58.

¹⁰ Küçükalp, *Politik Nihilizm Nietzsche Bir Tartışma*, 42.

¹¹ Bülent Diken, *Nihilizm*, (Çev.: Aylin Onocak), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011, 13.

Nietzsche'nin en yüksek değerlerin değersizleştiği, amaçların kaybolduğu ve neden sorusunun cevapsız kaldığı yerde başladığını savunduğu nihilizm; Diken'e göre aslında dünyayı olduğu gibi kabullenememe, dünyanın amaçtan, birlikten ve anlamdan yoksun olduğu gerçeğine içerleme durumudur, dünyaya bir anlam vermeye, ona hayali bir bütünlük atfetmeye çalışarak, dünyanın anlamsızlığına, kaosa dayanabilmek için kaçışçı bir çözüm arayışıdır.¹² Diken, modernite yani tanrının ölümüyle birlikte başlangıçta dinsel bir eğilim taşıyan nihilizmi edilgin ve radikal olmak üzere ikiye ayırır. Edilgin nihilizm, tanrının ölümünün yarattığı iki sonuçtan biri olan; insanın yönünü kaybetmesidir. En yüksek değerın kaybolması ile insanın tutunabileceği bir dayanağı kalmamış ve yönünü kaybetmiştir. Bu anlamda edilgin nihilist aslında bu dünyadan hoşnuttur, yanlış olan dünyanın kendisi değil, bizim değerlerimiz, tutkularımızdır. Radikal nihilizm ise; bu dünyanın sorunlu olduğunu ve yok olması gerektiğini savunur. Radikal nihilizmin hammaddesi tek kelimeyle umutsuzluktur. Eğer üstün değerler bu dünyada kendine bir yer bulamıyorsa yok olsun daha iyidir. Bu yüzden radikal nihilist siyasi otoriteyi reddederek, toplumsal-simgesel düzenin toptan yıkılmasını ister.¹³ Burada, bir pesimist hava ile hayatın karamsar ve dünyanın yaşanılmaması gereken bir yer olarak da görölmek istendiği söylenebilir.

Nihilizm düşüncesi, Avrupa'yı etkilediği kadar Rusya'yı da önemli ölçüde etkilemiştir. Nihilizmin özellikle, Rus edebiyatına yansıması: İ. S. Turgenyev'in (1818-1883) "Babalar ve Oğullar", İ. A. Gonçarov'un (1840-1850) "Yamaç"¹⁴ eserlerinde göreceğimiz gibi Dobroliubov (1836-1861), Pissarev (1840-1868), Çernişevski (1828-1889) gibi düşünürler tarafından da sıkça ele alınmıştır. Pozitivizmin etkisinde kalan bu yazarlar, iyinin ve kötünün belirleyicisi olan dine karşı inançları sarsılınca kendileri için bir sığınak olarak gördükleri Nihilizm'e yönelmişlerdir.¹⁵ İlk defa Almanya'da kullanılan Nihilizm; 19. Yüzyıl ortalarında Rusya'da dikkat çekmiş, Schopenhauer'la yaygınlaşmış ve son olarak Nietzsche'yle sistemleşmiş felsefî bir yaklaşımdır. Bu yüzyılda pozitivizm'in etkisinde kalan yazarlar, dine karşı inançları sarsılınca kendilerini bir sığınak olarak gördükleri Nihilizm'in kucağına atarlar.

¹² Diken, 30.

¹³ Diken, 45.

¹⁴ Nazan Çoşkun Karataş, "Rusya'da Nihilizmin Gelişmesi ve Edebiyata Yansıması". *İdil Dergisi*, 3. Sayı 12, Yıl: 2014, 37.

¹⁵ Mustafa Aydemir, "Ret ve İnkârın Kıskaçındaki Nihilist Karakterler: Bazarov ve Suat", *Sosyal Bilimler, Karşılaştırmalı Dil-Edebiyat-Eğitim Özel Sayısı*, (Editör: Prof. Dr. Tahir Balcı, Sibel Üst), Sayı:8, Yıl: 2013, 125.

Felsefi anlamdaki nihilizm, bir sorgulama ve eleştirme şekline dönüşmüştür. Günlük dildeki kullanımında ise nihilizm, toplumsal olana dair nefret ve hayal kırıklığından yola çıkarak, bireyin can sıkıntısı ve giderek kayıtsızlık aşamalarına yönelen duygusal durumunun karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bireyin içinde bulunduğu yapılanmaya yönelik tavrı, toplumun etkin bir parçası olmaktan yılma ve tanrı inancı da dahil olmak üzere tüm değerleri ve ideolojileri reddetmeye yönelmedir.

Bir düşünme biçimi olarak hiçbir değer tanımayan görüşlerin ortak adı olan nihilizm, epistemolojik, etik, politik vb. birçok alanda çeşitli biçimler altında ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda nihilizm, hangi dönemde ve nerede olursa olsun, insanların bağlı kaldıkları en yüksek değer ve ideallerin işlevlerini yerine getirmediklerinde ortaya çıkan bir ruh durumuna eşlik eden bir yaşama ve düşünme biçimidir. Bu nedenle de bir varoluş sorunu. Varoluşsal bir sorun olarak nihilizm, varoluşun anlamsızlık, boşunalık ve hiçliğine işaret eder. Klasik anlamıyla bir öğreti ve düşünme biçimi olarak alındığında nihilizmin böyle bir anlamı ortaya çıkmaktadır.

Ancak nihilizmin, bu varoluşsal sorununu da içine alan tarihsel bir olay olarak görüldüğü bir başka anlamı daha vardır. Bu anlamıyla nihilizm, tarihsel-kültürel yaşamın temelinde, bir zemin kaymasının yaşaması; bu yaşamı mümkün kılan ve besleyen değerlerin ‘değersizleşme’lerine ve böylece de kültürel-tarihsel yaşamın çözülmesine işaret eder. Nihilizm, tarihsel bir devinimdir; birinin birine karşı savunduğu bir görüş, bir öğreti değildir. Aslında özü itibarıyla nihilizm, Batı tarihinin temel olayıdır.¹⁶ Bu nedenle nihilizm, Batılı yaşama ve düşünme biçimlerinin gelişmesiyle yakından ilgilidir. İki bin yıllık batı kültür ve düşünce tarihinin bir yazgısıdır.¹⁷ Nihilizme farklı bir yaklaşım; politik, dinsel veya herhangi bir otoriteye, ahlâk kurallarına ve geleneklere karşı çıkan, zor kullanarak yeni bir toplum düzeni kurmaya çalışan, aşırı bireyciliği önceleyen, insan hayatının gayesizliğini öne çıkararak intiharı bile meşrulaştıran bir felsefi düşüncedir.¹⁸ Yeni bir toplum düzeni kurma isteğiyle, eski, yerleşik ve her türlü siyasal düzeni bütünüyle yadsıyan ya da anarşizm ve salt bireycilikle birleşen, toplumun birey üzerinde hiçbir baskısını kabul etmeyen görüş

¹⁶ Kaufmann Walter, *İnsanı Anla(ma)mak II (Nihilizm, Varoluşçuluk) Nietzsche, Heidegger, Buber*, (Çev.: Aziz Yardımlı), İdea Yayınevi, İstanbul 2001, 11.

¹⁷ Sebahattin Çevikbaş, “Nietzsche ve Nihilizm-Tarihsel Bir Yazgı Olarak Nihilizm: Avrupa Nihilizminin Tarihi, Kökeni ve Egemen Olma Aşamaları”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 2011, 70.

¹⁸ Acar, *Nihilizme Eleştirel Bir Bakış*, 16.

olarak ele alınır.¹⁹ Temel anlamda, değerlerin önemini kaybetmesi anlamına gelen Nihilizm, insanın doğuştan getirdiği içgüdülerini kullanması gerektiğini savunur. İnsan ancak bu yolla Tanrı'dan, toplumun ahlâksal değerlerinden ve otoritelerden kurtulup özüne dönebilecektir. Anlamsızlık, boşluk ve hiçlik duygularının telkin edildiği bir düşünme biçimini ifade eden Nihilizm, insanların bağlı kaldıkları değer ve ideallerin işlevlerini yerine getirmediklerinde ortaya çıkan bir ruh durumuna eşlik eden bir yaşama biçimidir.²⁰ Nihilizm'de amaç, birtakım değerlerle yozlaşan insanı eski gücüne kavuşturmaktır. Çünkü insan güçlüdür ve yıkıcıdır, bu gücü ne Tanrı'dan ne de değerlerden alır; gücünü sadece ve sadece unuttuğu içgüdülerinden alır. İnsan yarattığı değerlerle kendini köleleştirmiş ve sonra gülmeye bir teselli yolunu bulmuştur.²¹ Nihilizm akımı, insanın yeniden aslına dönmesini ve Tanrı kavramından kendisini soyutlayarak “özüne”, “hiçliğine” dönmesini arzuladığı için bir başkaldırı hareketi olarak görülmüştür. Aslında savunduğu değerler itibariyle bir kadim dönem tutkunu olan Nihilistlere göre, yeni olan her şey hemen hemen bir yozlaşmaya karşılık gelir. Bu yüzden modern insana karşıdır. Zira nihilizm insanın doğal halini öngörür ve insanın doğuştan getirdiği içgüdülerini kullanması gerektiğini ileri sürer. İnsan, doğal olmayan, tamamıyla kendisini raddeden bir iradeyle ve “ahlakî değerler”le içgüdülerinden arındırılmıştır.²² Nietzsche'ye göre Batı kültür tarihinde insan; metafiziksel, dinî, ahlakî yanılgılar aracılığıyla evcilleştirilmiştir. Neredeyse unutulmuş, vahşi ve kuralsız bir doğa gücü olarak insandan, sosyalleşmiş, itaat eden köle ruhlu, evcilleştirilmiş bir insan oluşturulmuştur. Hâlbuki insanın özüne ait bu özellikler, varoluşunun ön koşuludur.²³ İnsanın iç güdüsüne kulak vermesi lazım ve kendi sınırlarını bilmesi gerekmektedir.

Nihilizmi yorumladığımızda sosyal düzenin, içses olarak ruhun bitişine işaret eden varoluşsal bir problem ve bunun yanında tarihsel bir olgu olarak değerlendirilebiliriz. Felsefi anlamda: Politik, ahlaki, epistemolojik, kozmik ve varoluşsal olmak üzere beş tür nihilizmden bahsedilmektedir.²⁴ Tüm bu nihilizm türlerinin ortak özelliği ise reddetmeye yönelik bir tutum içinde olmalarıdır.²⁵ Rusya'da, nihilizm

¹⁹ Akarsu, *Çağdaş Felsefe-Kant'tan Günümüze Felsefe Akımları*, 95.

²⁰ Aydemir, 126.

²¹ Friedrich Nietzsche, *Putların Alaca Karanlığı*, (Çev.: Eyüboğlu Zeki İsmet), Say Yayınları, İstanbul 2008, 64.

²² Nietzsche, *Putların Alaca Karanlığı*, 65.

²³ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, (Çev.: Ahmet İnam), Ara Yayıncılık, İstanbul 2005, 12.

²⁴ Küçükalp, 34.

²⁵ Küçükalp, 34.

teriminin daha çok politik içerikli olduğu söylenir, bunun nedeninin çarlık Rusya'sının son dönemlerinde politik otoriteye karşı gerçekleştirilen bir takım yıkıcı eylemlerin, nihilizmle özdeş olarak görülmesi ve eylem sahiplerinin nihilist olarak nitelendirilmesi²⁶ olduğu söylenebilir. Daha geniş tanımıyla politik nihilizm “genel olarak bir politik topluluğun benimsemiş olduğu ve bu yönüyle de hem politik yaşamı mümkün ve anlamlı kılan hem de politik iktidarın meşruiyetine referans teşkil eden değerlerin geçerliliğini kaybetmesinden kaynaklanan bir sorundur.”²⁷ Nihilizm, modern insanın ya da güçten düşürülmüş insanın yaptığı her şeyi reddeder. Bu anlamda insanın yeniden silkinerek tüm güçlerine sarılmasını konu edinen nihilizm, insanın yeniden doğuşunun öyküsüdür. Fransız Devrimi, sosyalizm, Hristiyanlık, demokrasi gibi devinimlerin insanı soysuz bir düzene götürdüğüyle ilgili bir bilgi mevcuttur. Diyebiliriz ki, insanın özüne dönmesini amaçlayan nihilizm, onun kurtuluşunu; hiçlikte, inkârda ve yok etmede aramaktadır. Bu hiçliğe de ancak yitirdiği güçlü içgüdülerıyla ulaşabilir.

Ama daha gündelik, daha yaygın anlamıyla nihilizm, bir tepkidir; duyuüstü bir dünyaya ve en üstün değerlere, başka bir dünyaya, gerçek dünya düşüncesine, ölümden sonraki bir dünyaya, dolayısıyla Tanrı'ya, öze bir tepkidir. Bu hâliyle nihilizm, değerlerin değersizleşmesi, yaşamın hor görülmesi ve sonunda yadsınmasını ifade etmektedir. Kısacası Nihilizm, yüksek değerleri değerden düşürme, bir çürütme, yıkma olarak görünür.²⁸ Nihilizm; Tanrı'ya, dine, devlete, aristokratlığa ve aile otoritesine bağlılığı kaldırarak pozitivist/materyalist bir anlayışı savunur. Tanrı'nın ölümüyle insanın kendisi Tanrı'ya dönüşür ve onun yerini alır.²⁹ Nihilizm'de mutlak dinsel ve ahlaksal değerlere inanmaktan “hiçliğe” geçiş yapılır. Hristiyan dünya görüşü ve evrensel değerler sisteminin çöküşüyle birlikte insanlık, “anlam, erek ve amaçtan” yoksun olur. Bu yüzden nihilizm düşüncesi, kaçınılmaz olarak görünür.³⁰ Her şeyin anlamdan ve değerden yoksun olduğunu savunan nihilistler, Tanrı'nın varlığını, iradenin özgürlüğünü, bilginin imkânını, ahlâkı ve tarihin mutlu sonunu reddederler. Metafizik ve ahlakî güçleri yok sayan, mevcut olan değerlere ve düzene karşı çıkan, hiçbir iradeye boyun eğmeyen görüşlerin genel adı olarak nitelenebilir.

²⁶ Küçükalp, 34.

²⁷ Küçükalp, 35.

²⁸ Aydemir, 126.

²⁹ Çevikbaş, 76-77.

³⁰ Ansell-Pearson, 58.

Her türlü bilgi imkânını reddeden nihilizm, hiçbir doğru bilginin olamayacağını savunarak varlığı her şekliyle şüphe ile karşılar ve hatta yok sayar. Sanatı inkâr eder ve onun yerine yararcılığı ve bilimsel usçuluğu savunur. Ayrıca toplumsal bilimlerini ve klasik felsefi sistemlerinin yerine, maddeci bir tutumla yerleşik toplumsal düzene baş kaldırmayı temsil ederek devlet, din ya da aile otoritesine karşı çıkar.³¹ Teorik anlamda nihilizm kavramı net bir içeriğe sahiptir. Nihilizm, kimi zaman politik bir hareketi, kimi zaman bir epistemolojiyi veya doktrini, kimi zaman da belirli bir tarihsel dönemi tarif etmek üzere kullanılmıştır. Düşünürler açısından ise nihilizm bazen, nesnel bilgi imkânlarını ve bir arada yaşamayı mümkün kılan ortak değer yargılarını geçersiz hale getirerek, bireysel, sosyal, politik ve kültürel yozlaşmaya yol açan ve bu nedenle üstesinden gelinmesi gereken felsefi ve toplumsal bir sorun olarak algılanmıştır. Başka bir anlamda da; evrensel olduğu iddiasındaki değerlerin, kavramların ve ideallerin maskelerini düşüren, köhneleşmiş tüm inanç, kurum ve geleneklerin tamamıyla ortadan kaldırılmasına yönelik eylemleri teşvik eder bir açıdan bakıldığında olumlu görülmesi gereken bir düşünce biçimi olarak algılanabilir.

En açık ifadesini öncelikle Nietzsche, ardından Dostoyevski ve Baudrillard'da bulan söz konusu nihilizm türü; metafizik olarak belirtilen Batı düşünce geleneği ile yakından ilişkili olduğu için temel problem alanı olarak ele alınacaktır. Her iki düşünür de nihilizmi tarihsel bir yazgı olarak görme konusunda aynı düşüncelere sahiptirler. Nihilizmi, toplumsal ve fizyolojik yozlaşmanın ürünü olarak görmenin bir yanılgı olduğunu belirterek, nihilizmin esasen, Hristiyan ahlakından kaynaklanan en yüce değer ve ideallerin uzantısı olduğunu belirtmektedir.³² Nihilist felsefi görüşe sahip olan felsefecilerin çıkış noktasını, insan ve varoluş konusu üzerine düşünmek oluşturmuştur. Nihilizme farklı bir açıdan baktığımızda, Edebiyat alanında nihilizmin ilk ortaya çıkışı Rus edebi ürünlerinde gerçekleşmiştir. Ivan S. Turgenev'in "*Babalar ve Oğullar*" (1862) adlı romanı, nihilizmin edebiyat alanındaki ilk ve en önemli örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Felsefe alanında nihilizm ise karamsar yaklaşımıyla Schopenhauer ve etkin nihilizm düşüncesiyle Nietzsche'nin çalışmaları sayesinde büyük önem kazandığı söylenebilir. Toplumsal yapıdaki değerleri reddeden nihilizm, bireyin toplum içinde yer almasını, kendisini gerçekleştiremediği bir çıkmazın içinde bularak değerlendiren ve varolan düzene kötümser bir bakış açısıyla yaklaşır.

³¹ Çevikbaş, 77.

³² Friedrich Nietzsche, *Güç İstenci*, (Çev.: Nilüfer Epçeli), Say Yayınları, İstanbul 2014, 7.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK NİHİLİZMİN TARİHÇESİ VE KONUyla İLGİLİ BAZI FİLOZOFLAR

1.1. RASYONALİZM VE NİHİLİZM

Hristiyanlığın hakikat istemi, modern bilimin gelişimine ve hakikatin doğup olgunlaştığı köklerinin ötesine geçtiği düşünsel bir vicdanın oluşumuna yol açar. ‘Hristiyan doğruculuğu birbiri ardına yaptığı çıkarımlardan sonra, sonunda en güçlü çıkarımı, kendine karşı olanı yapacaktır.’³³ Modern kültür, bilime duyduğu inancın metafizik temellere dayandığını, yani Hristiyan inancının aynı zamanda Platon’un da inancı olduğunu, geçmişte Tanrı’nın hakikat olduğunu ve hakikatin kutsal olduğunun farkına varması kendisinin temelde eksen kayması sürecinden geçmekte olduğunu görür.

Farklı bir açıdan bakacak olursak Tanrı’nın, en dayanıklı yalanımız olduğunu kanıtlarsak bu durum nasıl olur? Nietzsche’ye göre insan, yarattığı şeye saygı duyan hürmetkâr hayvan’dır. Sorun ise, artık güvenini yitirmiş olması ve dünyayı Tanrı’ya aykırı, ahlâka aykırı ve gayri insani görüyor olmasından kaynaklanır. Bundan böyle, dünyayı tümüyle değersiz görerek ve bir zamanlar dünyaya gösterdiği hürmeti küçümseyerek dünya hakkında derin bir kötümserlik deneyimlemektedir. Modern insanlık böylece kendisini, hürmetkârlığını yok ettiği takdirde aynı zamanda kendisini de yok etmek zorunda kalacağı zor bir durumda sıkışıp kalmış bulur. Nietzsche bunun, modern nihilizmin ‘soru işareti’ olduğunu söyler.”³⁴ Kendisiyle ve yapacağı davranışlarıyla ilgili olan her durumun, kendi varlığının bir sigortası niteliğinde olduğunu belirtmeye çalışmaktadır.

1.2. RADİKAL NİHİLİZM

Bu dünyanın sorunlu olduğunu ve yok olması gerektiğini ileri süren görüştür. Radikal nihilizmin hammaddesi tek kelimeyle karamsarlık ve umutsuzluktur. Eğer üstün değerler bu dünyada kendine bir yer bulamıyorsa yok olsun daha iyi olacaktır, anlayışı

³³ Friedrich Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, (Çev.: Ahmet İnam), Say Yayınları, İstanbul 2010, 159.

³⁴ Ansell-Pearson, 247 – 248.

hakimdir. Bu yüzden radikal nihilist siyasi otoriteyi reddederek, toplumsal-simgesel düzenin toptan yıkılmasını ister.³⁵ Bu anlayış, anarşizm'e yakın bir görüş olarak da algılanabilir.

Nietzsche şu şekilde tanımlamaya çalışır; Kişinin kabul ettiği en yüce değere ulaşan varlığın mutlak savunulmazlığına duyulan inanç, dahası kutsal veya ahlaki olarak cisimlenmiş şeylerin ötesi veya kendi içindeliği olabileceğini öne sürme hakkından bile mahrum olduğumuzu idrak edştir³⁶. Burada insanın kendisi için en yüce gördüğü şeye karşı duyduğu büyük sadakat ve sorugulamanın olmaması gerektiğini savunan görüştür.

1.3. DEKADANS (YOZLAŞMA)

Nietzsche nihilizmin birden çok tanımını yaparken, kelimenin anlamını, 'en üst değerlerin değersizleşmesi' olarak açıklar.³⁷ Nihilizmin bir amacı yoktur ve 'niçin?' sorusuna da bir yanıt verilebilmiş değildir. Yozlaşmanın en önemli nedeniyse, Hristiyan ahlakına karşı duyulan kuşkunun neticesidir. Nietzsche, yozlaşmanın ardından yok oluşun ve onun ardından gelecek olan tekrar varolmanın peşindedir. Yozlaşmanın ortaya çıkışı, hayatın doğması ve ilerlemesi kadar zorunludur ve onu ortadan kaldırmak insanın elinde değildir.³⁸ Ona göre, nihilizmin ön şekli olarak karamsarlık, artık hiçbir yozlaşmaya yol açmaz.³⁹ Bu nedenle Schopenhauer'ın karamsar tutumunu terk edilmektedir. Nietzsche'ye göre, 'Nihilizm bir sebep değildir, tersine dekadans'ın mantığıdır.⁴⁰ Nihilizm yozlaşmanın düşünce ikliminde gelişmiştir.

Zorunlu olarak nihilizme evrilen bir başka olgudur "*dekadans*"(yozlaşma) kavramı. Nietzsche, "*dekadans*" kavramının birine sadakatsizlik, çöküntü, bozulma, ıskartaya çıkarma gibi anlamlara geldiğini, ama ayıplanmaması gerektiğini söyler. Çünkü "*dekadans*", yaşamın gelişmesinin zorunlu sonucudur. "*Dekadans*"ın ortaya çıkması, yaşamın doğması ve ilerlemesi kadar zorunludur; onu yok edecek, ortadan kaldıracak hiçbir durum yoktur. Nietzsche, farklı bir yaklaşım olarak rasyonalizm ile onu sorgulamamızı ister. Bu nedenle Nietzsche, sosyalist sistem kurucularını, içinde

³⁵ Diken, 44-45.

³⁶ Nietzsche, *Güç İstenci*, 27.

³⁷ Nietzsche, *Güç İstenci*, 23.

³⁸ Nietzsche, *Güç İstenci*, 38.

³⁹ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, 93.

⁴⁰ Kabadayı, Lale, "Yazı Tura Filmi Örneğinde Türk Sinemasında Saydam Nihilizm ve Anlam", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, sayı: 25, 2006, 72.

ahlak dışı davranışların, hastalığın, zulmün gelişmediği durumların var olabileceği varsaymalarını güçlü bir şekilde eleştirir; bu varsayım onların “utanç duymaları gereken bir durumdur” der. Çünkü bu, Nietzsche’ye göre yaşamı mahkum etmek, suçlamak anlamına gelir. Hiçbir toplum genç kalmak özgürlüğünde değildir; gücünün zirvesinde bile, kötülük diye niteleyeceğimiz oluşumlar gerçekleşir. Toplum enerjik ve cesurca ilerlerse, o kadar çok da başarısızlıklar ve biçimsizlikler içinde olacağından çöküşe doğru yaklaşacaktır. Yaşlılık kurumlarla ortadan kaldırılamaz; ne hastalık ne de ahlaksızlık yok edilebilir.⁴¹ Nietzsche’ye göre insan, çareler ürettiğine inanır; oysa onun seçtiği ya da ürettiği çareler, aslında yorgunluk ya da tükenmişliği hızlandırır. Bu durumu en iyi örneklendiren Hristiyanlık ve “ilerleme”dir. Uyarıcıya karşı direnme gücünün yitirilmesi, “kişilik yitimi,” iradenin bölünmesi, kişiliğin zayıflığı ile ayırt edilen özgeci ahlak, sebep ve sonucun birbirine karıştırılması “*dekadans*”ın en genel tipleri olarak görülür.⁴² Her türden bozulma ve hastalık, sürekli olarak değer yargılarının oluşmasına neden olur ama burada kabul edilmiş değer yargılarında “*dekadans*”ın belirleyici olduğu görülür.⁴³ Buradaki gerçek soru işareti, gerçek anlamda karışıklık şudur: Nasıl oluyor da insanlık temel içgüdülerinden toptan sapıyor ve değer yargıları toptan bozuluyor/yozlaşıyor? Bu sorunun cevabı yaşamın kendisindedir.

“*Dekedans*”, kendisiyle mücadele edilecek bir şey olmayıp kesinlikle zorunludur, her çağa ve halka aittir. Etkin bir şekilde savaşılabilecek olan şey bu yozlaşmanın organizmanın sağlıklı kısımlarına yansımasıdır. Nietzsche’ye göre bunun tam aksi yapılmaktadır, hem de insanlık adına. Buna rağmen Nietzsche, uygarlığı doğal düşmanı sayan Napolyon’la başlayan militarizmi’n “*dekadans*”a çare olabileceğini düşünür. Ama düşünülen çarelerin hangisi olursa olsun, bunlar “*dekadans*” ın ahlaksızlık, şüphecilik, hastalık, suç/suçluluk, dinsel nedenlerden dolayı evlenmeme, duygusuzluk, irade zayıflığı, alkolik olma, kötümserlik, başkaldırı, başı boşluk gibi sonuçlarından sadece bazılarına karşı yatıştırıcı olmuşlardır. Bu çarelerle “*dekadans*”ın önüne geçildiğini düşünmek bir yanılgıdır. Tedavi etme ve tedavi edilmeyi bir tür yozlaşma olarak gören Nietzsche’ye göre, psikolojik ve ahlaki tedavi girişimleri de “*dekadans*” ın seyrini değiştirmezler.⁴⁴ Batı ortaçağı ve devamında modern çağ insanını bu açmaza

⁴¹ Nietzsche, *Güç İstenci*, 40.

⁴² Nietzsche, *Güç İstenci*, 41.

⁴³ Nietzsche, *Güç İstenci*, 38-39.

⁴⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, 42-43.

sürükleyen değer alanındaki çöküşü Nietzsche “decadence” kavramıyla tanımlar. “Decadence”, Tanrı’nın ölümüyle bağlantılı olarak anlaşılması gereken bir kavramdır. Hristiyanlık Tanrı kavramı üzerine temellendirilen bir anlayıştı, oysa Tanrı ölmesine rağmen Hristiyanlık devam etmektedir ve Nietzsche Avrupa’nın içinde bulunduğu “Decadence”ı oluşturan temel çelişki olarak bunu belirtmeye çalışır.

Nietzsche’nin nihilizm tanımlarından biri de; nihilizmin görkemli bir tinsel yapının ardından boş bir iskeletten başka bir şey kalmayacak şekilde boşaltılması sonucunda oluştuğudur. Ancak belki de bu mecazı tersine çevirmeliyiz: Yapı evrensel bir kurum olarak din çökmüş, harabeye dönmüş, özelleştirilmiş, bu görkemli "tinsel yapıdan” geriye başka hiçbir şey kalmamıştır. Ya da "Marksist terimlerle ifade edersek, din altyapı olarak ölmüş olsa da, üstyapı olarak yaşamaya devam etmektedir.”⁴⁵ Dini, hayattan tamamen atmak imkansız gibi bir şeydir. Hayatın ve yaşamın içinde etkilerini görebiliriz. Avrupa kültürünün içine düştüğü Dekadans’ı ifade eden Nietzsche, nihilist bir çağın içinde bulunulduğunu gösterir.

Decadence’in yarattığı asimilasyona bağlı tedirginlik korkaklık ve endişe halinden dolayı Avrupa kültürü içine düştüğü durumla yüzleşme cesaretini bulamamaktadır. Nietzsche bu nedenle kendisini put kırıcı olarak görür putlardan korkan Avrupa, korkularından böylece kurtulacaktır. Zerdüş’ün görevi yaklaşık iki bin yıl boyunca Hristiyan çileciliğinin altında ezilmiş Avrupa’yı bu yüzleşmeye götürebilmektir.

Nietzsche, “İşte İnsan” (Ecce Homo) derken de insana unutturulan varlığını anlatma çabasıdadır. Geri dönülen bu insan Hristiyan değerlerince duygusal boyutu yadsınmış insandır. İnsanın akıl varlığı olarak algılanmasının bedensel yanı sıra beraber duygularının da erdemli bir yaşam için tehlike olarak görülmesinin köklerini Sokratik anlayışta bulan Nietzsche Decadence’in başına Sokrates ve Platon anlayışını koyar, devamında Batı felsefe geleneğini de bu anlayışa dayandırarak biçimlendirir.⁴⁶ Rasyonalizm’in etkin olduğu yerde, sensualizm’in de var olduğunu belirtmeye çalışmaktadır.

⁴⁵ Zupancic, 86.

⁴⁶ Kabadayı, 68.

1.4. AVRUPA'DA NİHİLİZMİN GELİŞİMİ

Nihilizm tüm metafizik düşünce tarihi içerisinde sürdürdüğü gelişimi, metafiziğin sona ermesinden sonra da, Avrupa nihilizmi içerisinde sürdürür. Bu bağlamda Nietzsche Avrupa nihilizminin iki anlamı olduğundan bahsetmektedir. Bunlar; ruhun kudretindeki yükselme olarak kendini gösteren 'aktif nihilizm' ve ruhun gücünün azalması olarak beliren 'pasif nihilizm'dir.

Nihilizm Avrupa'da moderniteye bağlı olarak, toplumsal ve teknolojik ilerlemenin insan düşüncesinde yarattığı boşlukla ilintili bir şekilde gelişir. Teknoloji ve bilimde yaşanan gelişmeler, Hristiyan ahlak anlayışı temellerindeki sarsılmalar, dinin insanın hayatı sorgulamasındaki emredici gücünü kaybetmesi Avrupa nihilizminin temellerini oluşturur. Tüm bunların ortaya çıkmasına ise 1789 Fransız devrimi ile başlayan süreçte; eşitlik ve adalet ile yeni bir dünyanın kurulacağına olan inancın hayal kırıklığı ile sonlanması neden olur. Bu hayal kırıklığı insan bilincinde bir güvensizlik yaratır ve insan kaçışçı bir çözüm olarak yadsımayı seçer. Bu bağlamda nihilizm kızgınlığın, nefretin, çaresizliğin, hayal kırıklığının, teslimiyetin, kayıtsızlığın ve can sıkıntısının bir sonucudur. Bu var olanı reddeden, ancak bunu düzeltmek için teklif getiremeyen ve böylece hem dış dünyayı hem de kendi kendini tahrip etme süreci içine giren bir insanın tutumudur⁴⁷.

Hristiyan değerler sisteminin çöküntüye uğramasıyla baş gösteren Avrupa Nihilizmi, birbirleriyle yakından ilişkili bir dizi teorik ve pratik sorunu da beraberinde getirmiştir. Söylenmek istenen teorik sorun, Hristiyan dünya görüşünün bir kavramlar sistemi olarak, irrasyonel hale gelmesi ve içsel tutarlılığını kaybetmesidir. Nihilizmi, toplumsal ve fizyolojik yozlaşmanın ürünü olarak görmenin bir yanılgı olduğunu düşünen Nietzsche, ısrarla nihilizmin Hristiyan ahlak yorumundan kaynaklanan en yüksek değer ve ideallerin mantıksal bir sonucu olduğunu belirtir⁴⁸. Nietzsche'ye göre Avrupa nihilizminin kökeni Hristiyanlığın belli bir yerinde, yani dünyanın ahlaki açıdan yorumlanmasından kaynaklandığını dile getirir. Hristiyanlık, bir gerçek dışılık, hakikat ve kurgusal bir dünya yaratmış; değerler de dahil her şeyi bu kurguya bağlamıştır. Her şeyin kurgu olduğunun farkına varılmasıyla, insanların daha önce hiç

⁴⁷ Acar, 11.

⁴⁸ Çevikbaş, 70.

görmedikleri bir hiçliğe battıkları da anlaşılmıştır. Tüm olup bitenlerin farkında olarak Nietzsche şunları söyler: Şimdi “iki bin yıl boyunca Hristiyan olmanın bedelini ödeyeceğimiz” zaman gelmiştir: “bizi hayatta tutan ağırlığı kaybettik; bir süreliğine ne yapacağımızı şaşırdık”.⁴⁹ diyerek içine düşülen durumun bir hiçlik olduğunu ve bununla bir süre bu şekilde kalınması gerekliliğini vurgulamaya çalışmaktadır.

Fakat Batı tarihinin temel süreci olması bakımından bu tarihin iç yasası; iç mantığı olarak düşünüldüğünde, nihilizmin sadece bir çöküşü ya da bir yıkımı ifade etmediği bilinen bir gerçektir. Şimdiye kadarki en yüksek değerler dünyası, değerden düşürülmüştür, ama dünyanın kendisi yerinde kalmakta ve yeni değerler koyulmasını gerektirmektedir. Bu bakımdan nihilizm, şimdiye kadarki en yüksek değerleri, bütünüyle yeniden değerlendirme bilincini uyandırmış olmasıyla olumlu bir anlama da sahiptir. Avrupa kültür tarihinin büyük değer ve ideallerinin en son mantıksal sonucunu temsil eden nihilizm, şimdiye kadar sahip olunan değerlerin nihai sonucudur. Böyle olduğu için de Batı kültür tarihinin kaçınılmaz bir yazgısı olarak gelip çatan, bunun için de zorunlulukla yaşanması, yüzleşilmesi gereken tarihsel bir olaydır.

Batı insanı nihilizm hastalığı ile belirlenen bir dönüm noktasındadır. Fakat bu hastalığın seyri, düşünme gücünün gelişimi ile paralellik gösterir. Bu anlamda modern nihilizm, düşünme kuvveti ile yaratma kuvveti arasındaki ilişkiyi kurmak için gerçek bir fırsattır. Varsayımlara sahip olmasına karşın, bu varsayımların pratik ve ruhsal sonuçları bakımından birbirinden tamamen farklılaşırlar.⁵⁰ Bu nedenle Nietzsche, Avrupa nihilizmini var oluşun yeni koşullarına geçişin ve büyümenin işareti olarak görmektedir.

1.5. RUSYA’DA NİHİLİZMİN GELİŞMESİ

Avrupa’da insanın içinde bulunduğu duruma tepki vermesi sonucu daha çok felsefi olarak gelişen nihilizm, Rusya’da siyasi-toplumsal nihilizm olarak kendini gösterir. Nihilizm’in Rusya’da gelişimi, her ne kadar Avrupa etkileri taşıyor olsa da ülkenin toplumsal-politik koşullarına bağlı olarak kendine özgü bir gelişim sürecine sahiptir. Alman ve Fransız nihilizmi, nihilist anlayışını Rus nihilizminin düşünsel kaynaklarından almaktadır.⁵¹ Ancak Rusya’da nihilizmin geniş yer bulmasının nedeni

⁴⁹ Çevikbaş, 69.

⁵⁰ Çevikbaş, 70.

⁵¹ Hikmet Temel Akarsu, *Nihilist (Reddedilenlerin Risaleleri)*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2010, 36.

olarak aydın sınıfın içinde farklı farklı toplum katmanlarından gelen bir grubun ortaya çıkması olarak gösterilebilir.⁵² Nihilist ideolojinin oluşması ile sosyal sınıf arasında bağlantı kurmak mümkündür.

Nihilizm terimi Rusya’da ilk olarak 1829 yılında N. Nadejdin’in “Nihilist Topluluğu” adlı çalışmasında “boşluk”, “cehalet” sözcükleriyle eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Rusya’da nihilizmin yaygınlık kazanması ise İ. S. Turgenyev’in “Babalar ve Oğullar” adlı eserinin yayınlanması ile gerçekleşir. Bu eserde nihilist karakter, hiçbir otoriteye boyun eğmeyen, inanca dair hiçbir ilkeyi kabul etmeyen kişi olarak tanımlanır. “Babalar ve Oğullar” romanı ile geniş bir çevreye yayılan nihilizm sözcüğü başlangıçta normal karşılanır. Yalnızca her türlü yerleşik otoriteyi radikal bir biçimde reddetmek, akla uygun kanıtlarla savunulmayan hiç bir şeyi kabul etmemek anlamına gelir.⁵³ Nihilizm düşüncesi kendine rasyonel bir zeminde yer bulmaya çalışmaktadır.

Rusya’da nihilizmin geniş yaygınlık kazanmasına bakacak olursak bunun değişik nedenlerini ele almak gerekir. Birinci neden, hükümetin gelişen etkili devrimci hareketler karşısında aldığı sıkı tedbirlerin, işkencelerin insan onurunu yok etmesi ve bu durumun devrimci terörü başlatması ve hızlandırmasıdır. İkinci neden ise kapitalist ilişkilerin gelişmeye başlaması ile var olan düzenin mümkün olduğunca hızlı bir şekilde yok olmasının istenmesidir. Üçüncü olarak sübjektif neden, Rus soylularının vicdan sorunudur.⁵⁴ Hastalıklı vicdanlarını rahatlatmak için devrim istemeleri, toplumda öne çıkan grubun yaşadıklarının karşılığı olarak isyan etmesi ve en önemlisi tüm insanlığı kapsayan genel bir mutluluk ve adaleti hayal eden devrimci düşüncenin 1860-1870’li yıllar Rusya’sındaki tipik varlığıdır.⁵⁵ Nihilizmin Avrupa’da olduğu gibi Rus topraklarında da dini köklere dayandığı ileri sürülmektedir. Ruslar’da yaşam gerçeğini arama, daima nihilistik bir argümanla olur. Çünkü nihilizm hayatın değersizleştiği, amaçların kaybolduğu, hayatın ve dünyadaki varlığın anlamına dair soruların cevapsız kaldığı yerde başlar. Nihilizmi dini bir olgu olarak görerek Ortodoksluğun manevi temellerinden doğduğunu düşünürsek, Rus nihilizminin temelinde dünyayı yâdsıma, dünyayı kötülüklerle bezenmiş bir yer olarak algılamının yattığını ileri sürübiliriz. Bu durumda, Rusya’da nihilist düşüncenin oluşmasında önemli rol oynayan kişilerin dindar

⁵² Akarsu, *Nihilist (Reddedilenlerin Risaleleri)*, 36.

⁵³ Karataş, 43.

⁵⁴ Karataş, 44.

⁵⁵ Karataş, 45.

bir aileden gelen ve etkili bir dini eğitim alarak yetişen çocuklar olmaları normal karşılanmalıdır.

Rus nihilizmini Avrupa'dan ayıran temel özellik olarak onun rasyonalist özelliğini ve bilgiye tapmasını belirtebiliriz.⁵⁶ Rus nihilizmi metafiziği reddederek, doğal bilimleri ve metotlarını savunur. Rus nihilizminin bir diğer özelliği “iş” ve “hizmet” ilkesidir.⁵⁷ Bu ilkeler Rus nihilizminde egemenliğe değil halka hizmeti vurgular. Ancak Rus nihilizmi içerisinde bu ilkeler farklı yorumlanır. Rus nihilizminin her şeyden önce aydın sınıfın halktan ayrı oluşunun idrak edilmesi, Batı kültürünün etkisi altında, kültür ve halk olarak Rus, yaşam tarzı olarak Batılı oluşunun çelişkisine dayandığını düşünür.⁵⁸ XIX. yüzyıl Rus edebiyatı aynı zamanda çağın siyasi, toplumsal, ahlaki sorunlarını yansıtır.⁵⁹ Başka bir deyişle dönemin yazarları ülkenin içinde bulunduğu toplumsal siyasi düzeni eserlerine konu edinirler. Rus nihilizmi her şeyden önce eski düzenin yadsınmasını isterken, eski geleneklerden bağımsız bir düzeni savunur. Rus nihilizmi XIX. yüzyıl Avrupa'sının düşünsel kaynaklarından beslenerek gelişir, ancak kendi topraklarında, ülkenin toplumsal siyasi koşullarına uygun olarak yön değiştirir. Toprak köleliğinin hüküm sürdüğü Rusya'da nihilizm aydın sınıfa, ülkenin yeniden yapılanmasında öncü bir rol yükler, metafiziğe karşı doğal bilimler savunulur ve sanatın işlevi halka hizmet üretmek ilkeleri ile eşdeğer tutulur. Kırklı yıllar Rus idealizmine tepki olarak nihilist düşünce yaşamın yanlışlarının bilincinde olmanın yetersizliğinin altını çizer ve bu yanlışların yıkılmasını, reddedilmesini ve böylece toplumun yeniden yapılandırılmasını savunur.⁶⁰ Rusya'da toplumun şekillenmesinde ve sosyal hayata yön vermesinde nihilizm görüşü etkili olmuştur.

1.6. NIETZSCHE'DE NİHİLİZM

Nietzsche felsefesinin temel kaygılarından en önemlisi nihilizmin anlamlandırılıp nedeni ve sonuçlarıyla açıklanmaya çalışılmasıdır. Örneğin: “Böyle Buyurdu Zerdüş” ün genel olarak sürü ahlakına yaptığı eleştiri içten içe sürü ahlakından kopuşun yolunun nihilizmle bağlantılı olarak gerçekleşebileceğini ve bunun bir gereklilik olduğu

⁵⁶ Karataş, 45.

⁵⁷ Karataş, 46.

⁵⁸ Karataş, 47.

⁵⁹ Karataş, 46.

⁶⁰ Karataş, 45.

düşüncesini anlatmaktadır. “Ecce Homo”da insana dönüşün yolunun nihilizmi gerektirdiğini çağrıştırmaktadır. “Güç İstenci”nin önsözünde ise: “Burada gözler önüne sermeye çalıştığım, gelecek iki yüzyıldır. Gelecek olanı tarif ediyorum, yani artık farklı gelemeyecek olanı: Nihilizmin gelişini bu hikâye, şimdi ile ilgili algılayabilir; ihtiyaçtan kendisi iş başındadır. Bu gelecek daha şimdiden yüzlerce işaretle konuşmaktadır; bu kader kendini her yerde ilan etmektedir. Geleceğin bu müziği için tüm kulaklar daha şimdiden dikildi.”⁶¹

Nietzsche’nin düşüncesinde nihilizm, Batı düşüncesinin herhangi bir anında ortaya çıkan bir düşünme biçimi olarak değil, tarihsel bir olay olarak görünür. Nietzsche nihilizmi temelde iki farklı anlam içeriğiyle birlikte kullanmaya çalışmıştır. İlkinde nihilizm bir kültür ve düşünce bütünüdür. Nihilistik mahiyetine işaret ederken; ikincisinde ise, bunların mantıksal sonucu olarak varılan noktayı ifade eder. İfade edilen ilk anlam dikkate alındığında Deleuze’ün de belirttiği üzere Nihilizm terimindeki nihil yokluğa değil, hiçbir değerine gönderme yapar. Yaşam inkâr edilip değersizleştirildiği ölçüde bir hiç değerini alır. Değersizleştirme ise, her zaman kendisi aracılığı ile yaşamın yalanlandığı bir kurguyu var sayar. Bu kurgunun yapıcı ögesi Deleuze’a göre, bir öte dünya kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Nietzsche bu anlamıyla nihilizmin Batı kültürünün kalbinde yattığını düşünür. Nietzsche için yaşamın değerini bitiren ve varoluş’u ikiye bölerek yapılan incelemede, bir değerler hiyerarşisi yaratmaya yönelik her düşünce ve bu yaklaşımı benimseyen bakış açıları Batı metafizik geleneğine göre nihilistiktir diyebiliriz.

Nietzsche’ye göre, Batı metafizik düşünce geleneğinin nihilistik mahiyeti, onun düalistik karakteri ile yakından ilişkilidir. Söz konusu düalistik yapı; varlık-oluş, ruh-beden, fail-fiil, sebep-sonuç, özne-nesne ve akıl-duyu gibi dikotomik (birbirine zıt) ayrımlarda kendini göstermektedir. Bu ayrımların iki önemli özelliği vardır; ilki, her bir öğeye onları birbirinden tamamen farklı hatta zıt kılacak özellikler atfedilmiştir. İkincisi ise, her bir dikotomitin öğeleri arasında kurulmuş olan hiyerarşik ilişkidir. Bu anlamda Nietzsche’nin nihilizmi, varlığa özsel nitelikler atfetmenin zorunlu sonucu olarak karşımıza çıkan mantıksal nihilizme tekabül eder.⁶²

⁶¹ Nietzsche, *Güç İstenci*, 21.

⁶² Nietzsche, *Güç İstenci*, 23.

Nihilizm felsefi anlamını Nietzsche’de bulur diyebiliriz. Nietzsche “Güç İstenci”nin birinci bölümünde nihilizmi şu şekilde tanımlar: “Nihilizm en büyük değerlerin, kendi öz değerlerini düşürmesidir”.⁶³ Nietzsche, nihilizmi en açık ve doğrudan “Güç İstenci” adlı çalışmasında tanımlıyor; hem de birkaç yerde: nihilizm, en yüksek değerlerin değerlerini yitirmiş olmaları, herhangi bir amaç ya da hedef konulamamasıdır.⁶⁴ Varoluşun en yüksek değerlerden biri ile savunulamayacağı inancı ve bir öte dünya ya da kendinde şeyler dünyası varsaymaya hakkımızın olmadığına idrak edilmesidir. Hakikatin ve ‘kendinde şeyler’in var olmadığı, şeylerin mutlak bir doğaya sahip olmadıklarının kabul edilmesiyle her şeyin anlamsız olarak görülmesi; hiçbir şeye anlam verilememesi ile ortaya çıkan hastalıklı bir geçiş dönemidir. Önceki hedeflerin ve değerlerin kusurlarının ve yetersizliklerinin farkına varan güçlü bir ruh halinin ya da bunun farkına vardığı halde hiçbir etkide bulunamayan, sadece onlara inancını yitirmiş olarak onlar arasındaki savaşa seyirci kalan ve çözümlerine engel olamayan zayıf bir ruh halinin işaretidir.⁶⁵ Kısaca ‘bütün değerlerin değerlerini yitirmiş olmaları’ ve bunun bilincine varılmış olmasıdır. Nietzsche’nin nihilizme yüklediği bu anlamların her biri, ‘yaşamın bir sürü hayali nedenler, etkiler, varlıklar, doğa bilimi, psikoloji, ereksellikler yoluyla yadsınmakta ve değersizleştirilmekte olduğu’ anlayışından beslenebilir diyebiliriz. Nietzsche’ye göre modernliğe ilişkin bu uydurmalar, gerçekliği ve yaşamı sahteletirdikleri, değersizleştirdikleri ve yadsıdıkları için yaşama düşmandır.⁶⁶ Bu uydurmalar arasında yaşam bir görünüş olarak temsil edilir ve gerçek dışı hale getirilir: Değer açısından yaşam bir hiçtir, başka bir ifadeyle yaşam bir hiçlik değeri kazanır. Değerler yaşamdan üstün tutulur, sonunda yaşam yadsınır. Buna göre nihilizm, hem yaşama atfedilen değersizlik ve hiçlik değerini hem de yaşama bu hiçlik değerini veren üstün değerlerde kendini gösteren hiçlik istencini dile getirir. Nietzsche’nin nihilizme yüklediği en temel anlam bu olsa gerek.

Bilindik ve basit anlamına bakacak olursak nihilizm, bir tepkidir; duyuüstü bir dünyaya ve en üstün değerlere, başka bir dünyaya -felsefede bir kendinde şeyler dünyasına, hakiki, gerçek dünya düşüncesine; dinde ölümden sonraki bir dünyaya, dolayısıyla Tanrı’ya, öze, iyi, hakiki olana- bir tepkidir. Başka bir ifadeyle birer

⁶³ Nietzsche, *Güç İstenci*, 27.

⁶⁴ Çevikbaş, 71.

⁶⁵ Çevikbaş, 71.

⁶⁶ Friedrich Nietzsche, *Deccal*, (Çev.: Ayça Kaya), Say Yayınları, İstanbul 2014, 25-26.

uydurma ve kurmaca oldukları için ne var ne de gerçek olan şeylere bir tepkidir diyebiliriz. Nietzsche nihilizmi “Deccal” adlı eserinde ‘kalkanına yaşamın yadsınmasını kazınmış olan bir felsefe’ olarak tanımlıyor⁶⁷. O halde nihilizm, değerlerin değersizleşmesi ile başlayan, yaşamın hor görülmesi, değersizleşmesi ve sonunda yadsınması ile son bulan bir yaşama ve düşünme biçimini ifade ediyor diyebiliriz. Bu anlamıyla nihilizm, özü itibarıyla en yüksek değerleri değerden düşürme, bir çürütme, yıkma olarak görünür. Sadece bu yönüyle alındığında nihilizm, olumsuz bir anlama sahiptir. Başka bir ifadeyle on dokuzuncu yüzyıl ve onu takip eden iki yüzyılın anlatılabilecek olgunluğa ulaşmış karakteristik değer hastalığıdır. Nietzsche’nin anlatmayı üstlendiği şey, tam da Batı kültürünün yazgısı olan bu hastalıklı durumdur⁶⁸. Nietzsche “Güç İstenci” adlı eserinde nihilizme dair şöyle bir not düşer: “Nihilizm ne anlama gelir? En büyük değerlerin, kendi öz değerlerini düşürmesi. Hedef eksik; “neden?” sorusuna cevap bulunamıyor?”⁶⁹. Nietzsche’nin en yüksek değerlerin değersizleştiği, amaçların kaybolduğu ve neden sorusunun cevapsız kaldığı yerde başladığını savunduğu nihilizm hakkında şöyle bir yorumda bulunabiliriz, dünyayı olduğu gibi kabullenememe, dünyanın amaçtan, birlikten ve anlamdan yoksun olduğu gerçeğine içerleme durumudur, dünyaya bir anlam vermeye, ona hayali bir bütünlük atfetmeye çalışarak, dünyanın anlamsızlığına, kaosuna dayanabilmek için kaçışçı bir çözüm arayışıdır.⁷⁰ Nietzsche’nin ifadesiyle Nihilizm; değerlerin değerlere oranla değerden düşmesidir. Kısaca, değerlerin sıfırlanmasını ve yokluğa doğru bir gidişatı simgelemektedir.⁷¹

Nietzsche’ye göre Hristiyanlık, bir gerçek dışılık ve kurgusal bir dünya yaratmış, değerler de dâhil her şeyi bu kurguya bağlamıştır. Bu kurgunun sonucu olarak insanların daha önce hiç görmedikleri bir hiçliğe battıkları ortaya çıkmıştır, her şey sahtedir. Şimdi sıra “iki bin yıl boyunca Hristiyan olmanın bedelini ödeme” zamanıdır. Nietzsche’ye göre “değer açısından yaşam bir hiç” tir.⁷² Nietzsche’nin Tanrı’nın ölümüne yaptığı vurgu her türlü değerın yeniden yorumlanmasına yapılan bir çağrıdır. Dinin yerine ahlak; tanrısal değerlerin yerine yararlılık, ilerleme ve tarihin kendisi konulur. Tanrı’nın

⁶⁷ Nietzsche, *Deccal*, 17.

⁶⁸ Çevikbaş, 72.

⁶⁹ Nietzsche, *Güç İstenci*, 27.

⁷⁰ Diken, 30.

⁷¹ Nietzsche, *Güç İstenci*, 23.

⁷² Nietzsche, *Güç İstenci*, 26.

ölümüyle, insan Tanrı'nın yerine geçip onsuz da yapabileceğini iddia etmektedir.⁷³ Buradan şu anlamı çıkarmamak lazım, Nietzsche'nin nihilizmi Tanrı'yı reddetmez, reddedilen, unutilan Tanrı'yı böylece değerlerin değersizleşmesini vurgular. Nietzsche'nin öldüğünü söylediği Tanrı basit tanımıyla sadece Hristiyan tanrısının ölümünü vurgulamaz, Tanrı aslında idealar ve idealler alanını içerisinde barındıran duyuüstü dünyayı sembolize eder. Bu durumda “tanrı öldü” sözünde dile getirilen daha esaslı şey; yaşamın anlamının ne olduğu sorusuna bir cevap sunan duyuüstü dünyanın kesinliğinin kaybolması, böylece insan yaşamına anlam ve değer verecek hiçbir merkezin kalmamış olması gerçeğidir.”⁷⁴ Nietzsche, Hristiyan ahlakının yozlaştığını ve insanlığı geriye götüren bir ahlâk olduğunu söyler. Bunu şöyle de açıklayabiliriz, Modernizm’de “geleneksel olanı yeni olana tabi kılma tavrı; yerleşik ve alışılmış olanı yeni ortaya çıkana uydurma eğilimi” tercih edilirken; nihilizm’de geleneğe ve ahlâkî olana karşı çıkış söz konusudur. Bu bağlamda modernizm, aydınlanma ile birlikte yeni bir dünya görüşü, hümanizm ve dünyevileşme temelleri üzerine kurulmuş insan merkezci bir ideolojiyi ifade eder⁷⁵. Bakış açılarındaki yenilik, hayatın ve insanın her alanına hitap edecek şekilde ilerleme göstermelidir.

Nietzsche açısından nihilizm, en yüksek değerlerin kendi kendini değersizleştirilmesi, amacın kaybolması ve niçin sorusunun cevapsız kalmasıdır. Aslında, ifade edilmek istenen yaşamın anlamının ne olduğu sorusuna cevap veren aşkın bir öte dünyanın kesinliğinin kaybolması ve insanın yaşamına anlam ve değer verecek temel referans kaynağının ortadan kalkmış olduğu gerçeğidir. Bundan dolayıdır ki, tanrının ölümü insanlık tarihinin en önemli olayıdır ve modern zamanların insanı eski değerini kaybedince geriye sadece insanlık için keskin bir anlamda kendisinin hiçliği kalmıştır.

Orijinal nihilizm tanımını yapmaya çalışan düşünörlere göre, nihilizm eski sınıflı toplumlarda kölelerin baskı deneyimi neticesinde oluşmuştur. Maruz kalınan sosyo-politik ve psikolojik baskılar, güçsüzlük hissi, güçsüzlük hissi de isteksizlik, istememe hali şeklinde açığa çıkar. Bu durumda nihilizm, hem insanların kendilerini oluşun içersinde zayıf olarak görmelerinden hem de kötölüğün ve acı çekmenin yaşamlarının ayrılmaz bir parçası olduğu duygusundan kaynaklı pratik bir sorun, hem de belirli bir

⁷³ Karataş, 41.

⁷⁴ Küçükalp, 36.

⁷⁵ Cevizci, 603.

anlam ve değer olsa bile bunu bilebilme konusundaki yetersizliğe işaret eden teorik bir sorun olarak tecrübe edilir.

Bireyin toplum içindeki durumunu tartışan Nietzsche, insan evrimini inceleyen Darwin'e karşı eleştirel tavırla yaklaşmaktadır. Ona göre, doğal seçim, daha iyi olan, güçlü örneklerin yararına işlememektedir. Aksine yok olanlar daha iyi örneklerdir, yaşamı sürdürenler ise ortalama olanlardır. Çünkü en iyi örnekler kuraldışı olanlardır ve çoğunluk, iyi örnekten daha düşük değerde olsa da, korku ve sürü içgüdülerinin etkisiyle bir araya toplanır, bunun sonucu olarak en iyi örnekler zayıfmış gibi bırakılır.⁷⁶ Bununla birlikte, iyi örneklerin önüne yüksek değerlerin konmasıyla onların daha iyiye yükselmeleri sağlanmalı, ortalama olanlar ise önemsenmemelidir. Sıradan çoğunluk bir araya geldiğinde güçlü olsa bile, Nietzsche için yükselen yaşamı temsil etmez.⁷⁷ Nietzsche'de nihilizm, çöküşe düşen Batı kültürünün kurtuluşu için önerilen yol olmasından dolayı özel bir kavram olma niteliği taşımaktadır. Bu yaklaşımın Nietzsche'nin kendi özgeçmişiyle olan ilişkisini gözden kaçırmamak gerekir. Bir papazın oğlu olan Nietzsche'nin; değer olma özelliğini kaybetmiş olan değerlerin, içi boş bir halde varlıklarını sürdürüyor olmalarını yakından görmüş ve hatta bu iklimde yaşamış olması süregelen anlayışa karşı çıkışında ve felsefesinin özünü oluşturuyor olmasında anlamlı bir yere sahiptir.

Nietzsche, toplumsal bezginlik ve ahlâki çöküş gibi nihilizm sorunlarının nihilizmi doğuran nedenlerle karıştırılmamasının önemli olduğunu öne sürer. Nihilizm deneyimine yol açan şeyin: Hristiyan ahlâkının dünya yorumunun tükenmesi olduğunu vurgulamaya çalışır. Bir zamanlar popüler olan bu dünya yorumu, içinde bulunduğumuz çağda etkisini yitirmiştir; insanların bundan böyle, dünyada yaşayan varlıklar olarak işgal ettikleri yer'den emin olamadıkları ve varoluşlarının ilerlemekte olduğu yön doğrultusunda fikir yürütemedikleri bir karmaşa ve yönünü kaybetme deneyimiyle son bulmuştur. İnsanlık yakında gerçekleşeceğine inandığı bir felâket duygusu taşımaktadır ama aynı zamanda yeni şafakların, yeni güneşlerin ve yeni denizlerin üstü kapalı anlatımını ve özlemini de barındırmaktadır".⁷⁸

⁷⁶ Frederick Copleston, *Nihilizm ve Materyalizm Copleston Felsefe Tarihi Çağdaş Felsefe Fichte'den Nietzsche'ye*, (Çev.: Deniz Canefe), Cilt: 7 Bölüm: 2, İdea Yayınevi, İstanbul 1998, 171.

⁷⁷ Copleston, 172.

⁷⁸ Ansell-Pearson, 246.

Nietzsche nihilizmi modern insanın yazgısı olarak görmektedir. Bu yazgı bir yanıyla Hristiyan ahlakının yıkılmasıyla bağlantılı bir karaktere sahipken diğer yanıyla da Platon'dan bu yana sürüp gelen Batı felsefesiyle bağlantılıdır. "Hristiyanlık, kendi ahlakı tarafından yıkılıyor; aynı biçimde, ahlak olarak Hristiyanlık da şimdi yıkılmalıdır, bu olayın eşiğinde bulunuyoruz. Hristiyan doğruculuğu, art arda gerçekleştirdiği çıkarımların ardından, en çarpıcı çıkarımıyla, kendine karşı çıkarımla son bulacaktır; bu 'Bütün bu hakikati istemenin anlamı nedir?' sorusunu ortaya koyduğunda olacaktır."⁷⁹ Hakikati isteme mevzusu, bir bilinç sorunu olarak kalıyor, burada şöyle bir sorun da karşımıza çıkıyor, tüm varlığın anlamı, bu değilse nedir? Hakikati isteme bilincine vardıkça ahlak giderek ortadan kalkacak hale gelmektedir."⁸⁰ İki tezat durum insanlık için büyük sorun olacaktır.

Nietzsche'deki "Üst İnsan" düşüncesine baktığımızda: Geleneksel ahlakı köle ahlakı olarak görüp değerlendiren, eşitlik kavramına karşı çıkıp ahlaki değerlerin son çözümlemede insanın gerçek doğasına, insandaki güçlü olma isteğine dayanması gerektiğini öne süren Alman düşünürü F. Nietzsche'nin öngördüğü insanlık düzeyi; insanın evriminin bundan sonraki aşamasında ortaya çıkacak bir insan tipi olarak, değerleri gözden geçirme ve değerleri yeni baştan yaratma, güçlü olma isteğini hayata geçirme cesaretinde olan insan için kullanılan deyimdir⁸¹. Üst insanın tutumunda nihilizm bir fırsat olarak görülürken, son insanda ise ruhsal bir anarşi olarak belirmektedir.

Nihilizmin kuramcısı olarak kabul edilen ve nihilizmin köklerinin Hristiyan ahlak yorumunda gizli olduğunu öne süren F. Nietzsche ve nihilizmin önde gelen temsilcilerinden Heidegger, Nietzsche'yi takip ederek nihilizmin tarih sahnesine aktif ve pasif olarak iki biçimde çıktığını belirtmektedir. Pasif nihilizm pesimisttir, sosyal gelişmeyi reddeder ve geçmişe yönelir. Aktif nihilizm ise eski sosyal ve ideolojik formları reddeder ve geleceğe yönelir. Her iki nihilizm türünün ortak özelliğini ise bugünü yadsımaları oluşturur.⁸² Her iki durum için geçerli olan mevcut olan durumdan memnun olmamak. Bunun sonucu, ileri veya geri bir hamlede olabilir.

⁷⁹ Ansell-Pearson, 247 – 248.

⁸⁰ Friedrich, Nietzsche *Ahlakın Soy Kütüğü*, Say Yayınları, İstanbul 2003, 159.

⁸¹ Cevizci, 1681.

⁸² Karataş, 42.

Başka bir yaklaşımla ele alınırsa, modernite, yani Tanrı'nın ölümüyle birlikte başlangıçta dinsel bir eğilim taşıyan nihilizmi pasif ve radikal olmak üzere ikiye ayırır. Edilgin nihilizm tanrının ölümünün yarattığı iki sonuçtan biri olan; insanın yönünü kaybetmesidir. En yüksek değerin kaybolması ile insanın tutunabileceği bir dayanağı kalmamış ve yönünü kaybetmiştir. Bu anlamda pasif nihilist aslında bu dünyada yaşamayı sever, yanlış olan dünyanın kendisi değil, bizim değerlerimiz, tutkularımızdır.

Ünlü filozof her ne kadar, Tanrı'nın ölümünün insanların henüz farkında olmadıkları birçok soruna zemin hazırladığını düşünüyorsa da nihilizmi salt bir sorun olarak görmemektedir. Nietzsche'nin arzusu, zayıflık nihilizmini bir kuvvet nihilizmine çevirmektir. Kuvvet nihilizmi ise doruk noktasına aktif nihilizm kavramında ulaşır. Söz konusu anlamıyla aktif nihilizm, yok etmenin gücüne yani nihilizmin reddetme pratiğine inanç olarak kendini gösterir. Bireysel planda kişi yok etmeye yardım eder. Eylem yolu ile metafizik değerleri hiçliğe indirgemede, insanın ne kendisini ne de başkasını dikkate alma anlamında bir düşüncesi ve mantık kontrolü bulunmamaktadır, zaten bir nihilist için mantıklı olmanın gerekliliği de yoktur. Aslında, Nietzscheci perspektifte yok etme, yeni yaratımların vazgeçilmez ön koşulunu oluşturur. Bu durumda Nietzsche için nihilizm yalnızca bir sorun değildir, aktif nihilizm kavramlaştırması ile filozof, nihilizmin sunmuş olduğu fırsatlara da dikkat çekmektedir. Söz konusu durumda kişi; nihilistik değerleri, üst insanın tutumunun gereği olarak, kendisine yönelik saygısı, yaşam sevgisi ve yaratıcı olma arzusu için reddedebileceği gibi son insanın davranışlarında açığa çıkan, kendinden memnuniyetsizlik, yargılama ve sorumluluklardan kaçınma gibi güdülenmelerle de geri çevirebilir.

Değerlerin yokluğunun genel bir kötümserlik duygusu şeklinde kendini gösteren pasif nihilizm, gelişme düzeyi itibarıyla Avrupa nihilizminin yetkinleşmemiş bir evresine tekabül eder. Bu anlamda Nietzsche, pesimizmi nihilizmin ön biçimi olarak görür⁸³ ve onun salt bir sorun olarak algılanmasından kaynaklanan kötümserlik, sorunun üstesinden gelmeye yönelik yanlış bir stratejiyi de beraberinde getirecektir. Heidegger'e göre tamamlanmamış nihilizmden kaynaklanan bu strateji, eski değerlerin yerine yenilerini ikame etse de, aynı eski değerlendirme biçimi temel alındığı için nihilistik kalacaktır. Nihilizmin aktif formuna karşılık gelen, tamamlanmış nihilizm ise eski değerlerin yerine yenisini koymakla kalmaz, aynı zamanda yeni bir değerlendirme

⁸³ Kabadayı, 68.

biçimi de ortaya koyar.⁸⁴ Dolayısıyla, nihilizm sorununun üstesinden gelinmesi, ancak bu sorunun mantıksal olarak kendisinde taşıdığı metafizik düşünce ve onun modern uzantılarının yerine yeni bir düşünme ve değerlendirme biçimiyle mümkün olabilecektir.

Daha önce de belirtildiği gibi “Pasif nihilizm”, değerlerin yokluğunun ve varoluşun amaçsızlığının kötümser bir kabullenimi olarak ortaya çıkarken, artık inanmadığını yıkmaya girişen ‘Aktif nihilizm’ de vardır⁸⁵. Nietzsche’nin nihilizm anlayışı, etkin nihilizm kapsamına girer. Schopenhauer’ın kötümserlik anlayışı ve Nietzsche’nin düşüncelerindeki nihilizmin yapılanması ile ilgili bilgi süreçlerini, Alman felsefeci Arthur Schopenhauer şu şekilde anlatmaya çalışır, ‘yaşam bir sorundur’ ve Schopenhauer, zamanını onun üzerine düşünerek harcamaya karar vermiştir.⁸⁶ Sonuç olarak; yetkinleşmiş yani aktif biçimi ile Avrupa nihilizmi Nietzsche için, nihilizm sorunu ile gerçek anlamda yüzleşebilme imkânı sunarak metafiziksel olmayan bir düşünce biçiminin yolunu açması anlamında fırsat olarak anlaşılır.

Nietzsche iki nihilizm tarzı arasındaki ilişki için açık bir kuram önermez. Bazen aktif nihilizmin pasif nihilizmi ortaya çıkardığını ileri sürer Aktif nihilizm kendisini tükettiği zaman pasif nihilizme dönüşür.⁸⁷ Fakat çoğu zaman aktif ve pasif nihilizmi bir çift olarak ele alır. Bu ikinci bakış açısında, aktif nihilizmin iç mantığının bir sonucu olmaktan ziyade pasif nihilizm aktif nihilizme bir cevap ya da tepkidir. Aslında, pasif nihilizmde eninde sonunda eksik olan şey hiçin kendisinin olduğudur. Pasif nihilizmin problemi kesinlikle ‘her yerde hiçin olmasından’, her tarafımızın hiçle sarılmasından kaynaklanmaz: Problem, daha çok, her tarafımızda ‘bir şeyler’ olması, ancak bu belirli ‘bir şeylerin’ istencimizi ya da arzumuzu ciddi şekilde harekete geçirecek güce sahip olmamasıdır.

Nihilizm “aslında” arzunun doğrudan “Hiçliğin kendisini istemek” ve “hiçbir şey istememek” arasındaki alternatifte ele geçirildiği düzendir. Bu anlamda, nihilizm aktif ve pasif nihilizm diye ikiye ayrılan genel bir kategori değildir; bu iki figür ya da “alternatif” arasındaki alanı kapsayan bir gerilimdir bu kapsam dışında varlığı yoktur. Aktif ve pasif nihilizm karşılıklı olarak birbirine bağımlıdır ve bu doğası gereği genel

⁸⁴ Kabadayı, 68.

⁸⁵ Copleston, 165.

⁸⁶ Copleston, 25.

⁸⁷ Kabadayı, 67.

olarak nihilizm adı verilen kavramı oluşturlar.”⁸⁸ Nietzsche’ye göre nihilist bir çağdayız nihilizmin içindeyiz, insanın yapması gereken nihilizmle yüzleşmektir. “Nihilizm Nietzsche için hem varoluşsal bir deneyim hem de tarihsel bir fenomendir.”⁸⁹ Nietzsche’nin öne sürdüğü düşüncelere bakarak, bir geleneğe bağlamamız gerekirse Herakleitos’a gitmemiz gerekir. Çünkü Herakleitos canlılık ve devinim üzerine kurulan ve madde ruh parçalanmasının olmadığı bir metafizik anlayışı savunur. Daha yakına geldiğimizde ise Spinoza, Nietzsche için özel bir yere sahiptir⁹⁰. Çünkü, Spinoza Nietzsche’nin Hristiyan ahlakına yaptığı başkaldırıyı Tevrat geleneğine karşı yapmıştır. Spinoza bu başkaldırıyı Nietzsche’den yaklaşık iki yüzyıl önce yapar ve Yahudi cemaatinden kovulur. Spinoza’nın Conatus (özgöl güç) kavramı insanın duygulanışlarıyla eylemleri arasındaki ilişkiyi yeniden formüle ederek insanı kartezyen parçalanmışlıktan kurtarma çabasındadır.⁹¹ Spinoza bu toparlanma dönemini de ruhuna uygun olarak matematiğin ve geometrinin yöntem ve diliyle yapmaya çalışmasıdır. Nietzsche ise sanatın ve edebiyatın diliyle yapmayı deneyecektir. Nietzsche parçalanmış bu insan anlayışından çıkmak için nihilizmin devamında Sokrates öncesi Yunan geleneğine ulaşmaya çalışır. Gittiği yer trajik dönemdir; bu dönem insandaki akıl ve duygu boyutlarının bütünleştiği Yunan mitolojik tanrılarıyla özdeşleştirilen bir içeriğe sahiptir. Apollon ve Dionysos bu dönemin üzerine insan anlayışının, insan duygu düşünüş ve eylemlerinin oturtulduğu tanrılarıdır.⁹² Apollon aklın ve ölçünün işlevselliğini taşıırken, Dionysos duyguların ve ilhamın bulunduğu alanı içerir.”⁹³ İnsan’da var olma eğilimi bu kriterlere göre olmaktadır. Dolayısıyla nihilizme düşen insanın nihilizmden çıkışının yolunu; Nietzsche trajik dönemin Apollon-Dionysos dengesinde bulur.

1.7. DOSTOYEVSKI’DE NİHİLİZM

Dostoyevski’nin eserlerinde nihilizmin etkisini, manevi değerlerin yok olduğu, insan yaşamının manasının reddedildiği, kazancın ve egoizmin en yüksek değer olarak kabul edildiği yerde başladığını ve nihilizmin temelini inançsızlık ve bununla

⁸⁸ Alenka Zupancic, *En Kısa Gölge*, (Çev.: Seyhan Bozkurt), Encore Yayınevi, İstanbul 2005, 86.

⁸⁹ Keith Ansell-Pearson, 249.

⁹⁰ Ansell-Pearson, 250.

⁹¹ Baruch Spinoza, *Etika*, (Çev.: Hilmi Ziya Ülken), Dost Kitabevi, Ankara 2014, 129.

⁹² Kabadayı, 69.

⁹³ İoanna Kuçuradi, *Sanata Felsefeye Bakmak*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2009, 33.

bağlantılı olarak gelişen ahlaki çöküş ile anlayabiliriz. Bu nihilizmi karakterize eden nihilist tipin temel özelliği, onu çevreleyen dünyanın sahteliğine karşı açık bir tiksinti ve nefret duymasıdır.⁹⁴ Nihilizm'in, Dünyayı algılama biçimi ve ona tepki şeklinde oluşturduğu söylemleri keskin olabilir. Oluşan bu nefret düşüncesi, beraberinde inançsızlığın bir sonucu olarak gelişen boşluk duygusunu getirmektedir. Boşluk duygusu da hayatın anlamına olan inancın kaybolması ile eşdeğerdir. Hayatın anlamına olan inanç yok olduğunda nihilizmin temel ilkesi olan yâdsıma ortaya çıkmaktadır.

Dostoyevski'ye göre nihilizm inançsızlığın bir sonucudur. Bu anlamda eserlerinde de bu düşünceye paralel olarak büyük yıkımlar ve kayıplar yaşanır. Dostoyevski nihilizm ile inançsızlığı özdeşleyerek, inancın olmadığı bir yerde yıkımlardan, ölümlerden, kötülüklerden başka hiçbir şeyin olmayacağını altını çizerek ve kahramanların yaşamı yazarın bu düşüncesine paralel gelişir.⁹⁵ Nihilizm düşüncesi bir boşluk duygusundan gelişerek ilerlemektedir.

1.8. BAUDRILLARD'DA SAYDAM NİHİLİZM

Fransız kuramcı Jean Baudrillard, nihilizmi, 'saydamlık' terimiyle birlikte ele almaktadır. Saydam nihilizm, bireyin konumunun tartışılmasından çok, genel olarak her alanda anlamın içeriğinin boşaltılmasıyla ilişkilidir. Anlamın içeriği, anlama karşı yaratılan duyarsızlık aracılığıyla boşaltılmaktadır.⁹⁶ Baudrillard'a göre 'saydam nihilizm' kavramıyla: Tüm değerlerin değersizleşmesinin ardından yıkımın gelmesiyle, nihilizm tamamlanacak ve yeni değerler oluşturulacaktır.

Saydam nihilizm, sanat alanında kitle iletişim ürünleri tarafından desteklenmektedir. Nihilist içerikli ürünler, diğer sanat biçimlerinde olduğu gibi, Türk sinemasında da bulunmaktadır.⁹⁷ Değişen nihilizm, Jean Baudrillard'ın "*Simulakrlar ve Simülasyon*" kitabında, değişik bir yorumla ele alınmaktadır. Baudrillard, nihilizmin günümüzde, eski anlamına sahip olmadığını söylemektedir.⁹⁸ Nihilizmin artık, Nietzsche'nin tanrı'nın ölümünü açıklamasıyla ortaya çıkan radikal tavrı kalmamıştır.

⁹⁴ Karataş, 51.

⁹⁵ Dostoyevski, *F.M. Cinler*, (Çev.: Ergin Altay), İletişim Yayınları, İstanbul 2015, 121.

⁹⁶ Kabadayı, 74.

⁹⁷ Kabadayı, 75.

⁹⁸ Baudrillard Jean, *Simulakrlar ve Simülasyon*, (Çev.: Oğuz Adanır), Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2014, 15.

Günümüzde artık, ‘saydamlaşmış bir nihilizm’den bahsetmek mümkündür.⁹⁹ Baudrillard, saydamlaşmış nihilizmin, kendinden önce varolmuş biçimlerden çok daha acımasız bir biçim olduğunu savunmaktadır. Çünkü saydamlık ve ‘boşlukta yüzer gibi olma hali’, sistem ve onu çözümlediğini savunan tüm kurumların ayrılmaz bir parçasına dönüşmüştür. Nietzsche’nin, “tanrı öldü” açıklaması da artık biçim değiştirmiştir. Baudrillard, tanrının ölmediğini ama hipergerçek bir şeye dönüştüğünü savunmaktadır. Bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun gerçeğin, modeller aracılığıyla türetilmesine hipergerçek yani simülasyon¹⁰⁰ denmesi gözönünde tutulduğunda her şeyin simülasyon tarafından saydamlaştırıldığı, saydam ve hipergerçek bir dünyada, kendi kullarını tanıyan bir tanrının varlığından söz etmenin de mümkün olmadığı görülmektedir.¹⁰¹ Nietzsche’nin yanılsamaya dönüştüğünü söylediği dünyada, gerçek olanın tüketilmişliğini vurgulaması, Baudrillard’ın yaklaşımıyla aynı paralelde ilerlemektedir. Artık gerçeklik kavramının sonu gelmiştir.

Baudrillard’a göre, dünyayla birlikte herkes simülasyon evreninin içine düşmüştür.¹⁰² Bu evrende nihilizm, eskideki değerlerin değersizleştiği ve ardından yıkımın geldiği anlamını yitirerek, simülasyon içinde bir gerçekliğe sahip olmakta, bir saydamlık daha doğrusu yalancı bir saydamlık aşamasına geçmiş bulunmaktadır. Baudrillard bu aşamada şu soruları sorar; Öyleyse kuramsal açıdan, nihilizmden geriye kalmış bir şeyler var mıdır? Bundan böyle hiçlikle ölümün bir meydan okuma, bir amaç olarak sunulabileceği yeni bir oyun sahnesinden söz edilebilir mi?¹⁰³ Baudrillard, burada anlam karışıklığına göndermede bulunurken, günümüzde, nihilizm kavramı düşünüldüğünde içinden çıkılması imkansız bir dünyada yaşamının önemli olduğuna vurgu yapmaktadır.

Saydam nihilizm, politik ya da estetik bir biçime sahip değildir ama kıyametle ilgili söylemleri anlamın yok edilmesiyle ilgili bir düşünce içine girmemektedir. Doğrusu artık bir kıyametten de söz etmek olanaklı değildir. Kıyamet olamayacak ama o izlenimi bırakacak olan tek şey, politik anlamdan uzak, iletişim araçları aracılığıyla ortaya çıkan ve yine onlar aracılığıyla ortadan kalkan, rastlantısal terörizmdir. İletişim

⁹⁹ Baudrillard, 17.

¹⁰⁰ Baudrillard, 15-16.

¹⁰¹ Kabadayı, 73.

¹⁰² Baudrillard, 26.

¹⁰³ Baudrillard, 28.

araçlarının, sadece teknik birer gereç olduğunu kabul etmek isteyen Baudrillard, onlara atfedilen, insan yaşamı üzerindeki güçlerinden hoşnut olmadığını belirtir. Aslında iletişim araçları o üstünde toplumsal bir şeylerin oynandığı sahne özelliğine sahip değildir. İletişim araçları bir bant, bir pist, delikli bir şeritten başka bir şey değillerse, biz de onların seyircileri yani alıcıları olamayız.¹⁰⁴ Baudrillard’a göre nötr biçimler ve duyarsızlık, gerçeğin yerini almıştır. İnsanlar, bugün, onları devre dışı bırakmaya çalışan bir sistemle, boş ve anlamsız biçimlere duyulan bir biçim halini alan hayranlık duygusuyla, baş başa kalmış durumdadır ve bu hayranlık, kişiyi nihilizme götüren bir tutku niteliğinde değildir. Kişiler, yaşanmak zorunda kalınan saydamlık çağında, melankolik ve büyülenmiş insanlar gibi davranarak, kendi yok oluşlarına bile hayranlık duymaktadır.¹⁰⁵

Jean Baudrillard, kitabında, “*Nihilizm Üzerine*” isimli makalesinde, kendisini bir nihilist olarak tanımlamaktadır.¹⁰⁶ Baudrillard’ın nihilizmi 19. yüzyıl ve modernleşme içinde ele alınan şekliyle, görünümünün, dünyanın bütünleyiciliğine son vererek onu yorumlamaya açmasını devrim olarak kabul etmeye dayanmaktadır. Yirminci yüzyıl ya da post-modernleşme açısından ise önceki yüzyılda görünümünün yok edilmesine benzer şekilde bu kez anlam kaymasının gerçekleştirildiğini söyleyen Baudrillard, bu değişimi de ikinci bir devrim olarak kabul ettiğini ve varlığını onayladığını vurgulamaktadır.¹⁰⁷ Ona göre, artık, anlamın varolabileceği bir eleştiri ortamı yoktur. Artık anlamlar dondurulmakta ve bölünerek saydamlaştırılmaktadır. İletişim araçları anlamı bolca üretirken, sistemin hızı oranında olabildiğince büyüyebileceğine inanılan kitle, toplumsalı kendi potasında eritmektedir. Anlama dayandırılan bir terapiden bahsetmek de mümkün değildir. Terapi, duyarsızlık sürecinin bir parçasına dönüşmüştür. Baudrillard’a göre, kuramlar boşlukta yüzmektedir ve böyle bir ortamda eski anlamıyla nihilizmin varolabilmesi de mümkün değildir. Çünkü nihilizm, hala kıyamet olabilirliğini hayal eden bir kavramdır.

Baudrillard, dünyanın tıkanma noktasına geldiğini ve bu ortamda Schopenhauer ve Nietzsche’de de ele alınan yazgının, tepkisizliğe dönüştüğünü savunmaktadır. Baudrillard, insanın etrafını kuşatan saydam biçimlerin yol açtığı melankolinin temel bir

¹⁰⁴ Baudrillard, 26-27.

¹⁰⁵ Baudrillard, 26.

¹⁰⁶ Baudrillard, 27.

¹⁰⁷ Baudrillard, 28.

tutkuya dönüşmekte olduğunu savunmaktadır. Ancak bu melankolinin nihilizmle bir ilişkisi yoktur. Tükenen sistemlerde melankoli, ani bir duyarsızlaşma ve sessizlik biçimidir. Melankolide artık, iyi ve kötü, doğru ve yanlış arasındaki dengeyi kurabilmek olanaklı değildir.¹⁰⁸ Hızlanan her şeyin tersine, melankoli dolu tepkisizlik giderek yayılmaktadır. Kitleler, hem her türlü anlam fazlalığını yutmakta ve yok etmekte, hem de anormal şekilde genişleme süreci içindedir. Baudrillard'a göre, günümüzde içinde yaşanılan dünyada, herkes her şeye karşı umursamaz bir tavrın içine sokulmaktadır. Kitle iletişim araçları ise yok olup giden görüntüleri sunarak, anıların tüketilmesine aracılık etmektedir. Artık, bir sonuca yol açmayan olaylar ve kurumlar çağında yaşıyoruz.¹⁰⁹ Bu çağda artık 'anlam'ın kurtulması mümkün değildir. Yüzyıl öncesinde ortadan kaldırılmaya çalışılan görünüm, bu anlam ya da anlamsızlık nihilizmine karşı bağışıklık kazanmış durumdadır ve anlamın yokluğunda onlar sapsağlam ayakta durmaktadır.

¹⁰⁸ Kabadayı, 74.

¹⁰⁹ Baudrillard, 32.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL YAKLAŞIMLARLA CIORAN'DE METAFİZİKSEL NİHİLİZM

2.1. CIORAN VE ESERLERİ

Ortodoks bir papazın oğlu olarak Romanya'nın Raşinari şehrinde (1911-1995) dünyaya gelen Cioran Fransa'da ölmüştür, eserlerini Rumence ve Fransızca dillerinde vermiş bir filozof, bir bilge kişidir.¹¹⁰ Hayatının uzun bir bölümünü Fransa'da geçirmesine karşın Fransız vatandaşlığını istememiş ve bir edebiyat ödülü dışında hiçbir edebiyat ödülünü kabul etmemiştir. Çocukluğunda annesiyle olan problemleri ve uykusuzluk nöbetleri nedeniyle, Cioran'ın septik ve nihilizme yakın duran felsefesinin temel yapısı o dönemlerde oluşmaya başlamıştır. Bükreş Üniversitesi'nde Felsefe eğitimi, Berlin'de iki yıllık bir formasyondan sonra Fransa'ya, Paris'e yerleşmiş ve bir daha Romanya'ya dönmemiştir.¹¹¹ Cioran, yaptığı bu hareketi, Demir Perde'ye bir muhaliflik olarak isimlendirmiştir: Yurdundan sürülmüş olan Cioran ve çağdaşlarının eserleri Romanya'da yasaklanmıştı.

Cioran, 17 yaşından itibaren Kant, Schopenhauer ve Nietzsche üzerine çalışmalar yapmış ve henüz 22 yaşındayken “Sur les cimes du desespoir” (Ümitsizliğin Doruklarında) kitabını yayınlamıştır.¹¹² Her kitabını ertelenmiş bir intihar olarak gören Cioran, eserlerinde ümitsizlik, muhaliflik, yalnızlık, estetik, ahlak ve kötümser havayla açık ve dürüst bir söylem kullanmasına karşın bu durumun kendi varoluşuyla ve yazarlığıyla bir ilişkisinin olmadığını söylemek gerekir. Anadili Fransızca olmadığı için yazış stili abartılı klasisizm ve biçimsel yönden karmaşık ve yoğun olarak görülmüş; düşünceleri pek anlaşılamadığından dolayı da Fransızca'yı kitaplardan öğrenerek dilini oturtmaya başlamıştır.¹¹³ Bir yazar için okuduğu, konuştuğu ve yazdığı anadilini değiştirmesi, tıpkı bir sözlükle bir sevgiliye aşk mektubu yazmaya benzer.

¹¹⁰ Emil Michel Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, (Çev.: Kenan Sarıalioğlu, Sadık Erol Er), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2006, 227-236.

¹¹¹ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 227-236.

¹¹² Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 227-236.

¹¹³ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 227-236.

İnsomnia (uykusuzluk), Cioran'ın felsefi düşünsel arkaplanının ve kurgusallığının sığnağını oluşturduğu gibi bu fenomen içine kapalı, yalnız ve can çekişen düşünürün sözcükler karşısında duyduğu tedirginliğin, tek hakikatin, derinleşme çabasını ketleyen her türlü sınır ve kaprislerin olumsuzlanmasından da en ciddi referans noktası olarak göze çarpar.¹¹⁴ Çünkü ona göre uykusuz gecelere karşı gelebilecek hiçbir düşünsel akım ve ideoloji yoktur. Cioran hiçliğin doruklarında gezerek varlık aleminde, insanı, insanın çıkmazlığını yurtsuzluğuyla kaleme alır ve düzene, onun düşüşündeki sancıyı harflere döker, ilmek gibi işler. Çaresizliği, sakıncaları, şüpheleri, sevinçleri, acıları, düşünce şecerelerini ortaya serer. Cioran, özdeyişleriyle, ironileriyle fikir ikliminde önemli bir düşünürdür.

İnsanlığın çürüyüşünün ve dünyanın kokuşmuşluğunun tarihçisi; yaşamda tutunacak dalı olmayanların, yersiz yurtsuzların sözcüsü; XX. yüzyılın önde gelen “insandankaçan”ı / “insansevmez”i / “tanrıkovucu”su Cioran'ın başlıca yapıtları şunlardır: “Umutsuzluğun Doruklarında (Pe Culmile Disperarii, 1934)” Rumence yazdığı, sonradan yazdığı hemen her şeyin özünü barındıran, eseri yirmiiki yaşında kaleme almıştır, intihar edeceğini düşündüğü için bir çeşit geride kalanlara vasiyet niteliğinde olduğunu söyler. “Aldanışlar Kitabı (Cartea Amagirilor, 1936)”, Yazar o dönem Romanya'yı terkedip Fransa'ya gitmiştir. Ailesinin zor durumda kaldığını dile getirir. Annesinin kendisi için yazdığı mektupda: “Kitabını anlıyorum, vb. ... ama onu sağlığımızda çıkarmamalıydın, çünkü babanı ve Ortodoks kadınların başkanı olan beni çok zor bir durumda bıraktın... Kentte benimle alay ediyorlar...”¹¹⁵ demektedir. O dönemde Cioran'dan kitabın geri çekilmesini istemişler. O da kitabın yayıncısız çıktığını ve dağıtımda olmadığını belirtmiş. Annesi: “Sende manevi bir kopuş olduğu görülüyor, özlemin başka bir türü olan küfür ...”¹¹⁶ şeklinde karşılık vermiştir. Cioran, bu kitabın tam bir uykusuzluk bunalımının sonucu olduğunu dile getirir. Bu yüzden uyuyabilen kişileri hep yadırgadım, çok saçma bir şey, çünkü tek bir isteğim vardı: Uyumak. Yine de bir şey anladım. En önemlisi, uykusuz gecelerdir.¹¹⁷ “Gözyaşları ve Azizler (Lacrimi si sfinti, 1937)”, “Düşüncelerin Alacakaranlığı (Amurgul Gandurilor, 1940)” ile “Mağlupların Kitabı (Indreptar Patimas, 1944); Fransızcada ise “Çürümenin

¹¹⁴ Emil Michel Cioran, *Bir Alacakaranlık Düşünürü*, (Çev.: Sadık Erol Er), Ara-lık Yayınları, İstanbul 2006, 13.

¹¹⁵ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 34.

¹¹⁶ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 34.

¹¹⁷ Cioran, *Bir Alacakaranlık Düşünürü*, 13.

Kitabı (Précis de décomposition, 1949)", bu yazma işinin kendine işkence etmeye artık değmediğini düşünerek, "Hüzün Kıyasları (Syllogismes de l'amertume, 1952)" kitabını çıkardığını söyler.¹¹⁸ "Varolma Eğilimi (La Tentation d' exister, 1956)", "Tarih ve Ütopya (Histoire et Utopie, 1960)", "Zamanda Düşüş (La Chute dans le temps, 1964)", "Kötü Tanrı (Mauvais Démon, 1969)", "Doğmuş Olmanın Sancısı Üzerine (De l'inconvénient d'être né, 1973)", "Geri Düşünce Üzerine Bir Deneme (De Essai sur la pensée réactionnaire, 1977)", "İşkence (Ecartèlement, 1979)", "Hayranlık Talimleri (Exercices d'admiration, 1986)" ile "İtiraf ve Afarozlar (Aveux et Anathèmes, 1987)¹¹⁹ önemli eserleri arasında yer almaktadır.

2.2. CIORAN'DE EGZİSTANSİYALİZM VE NİHİLİZM DÜŞÜNCESİNİN GELİŞİMİ

1979 yılında Jean-François Davul ile yapılan bir söyleşisinde, "sözcüklerde size sık sık nihilist etiketi yapıyorlar" hükmüne şöyle karşılık verir:

"Bunlar beni hiç ilgilendirmiyor. Nihilist değilim. Öyle olduğum söylenebilir, ama bunun bir anlamı yok. Benim için boş bir formül bu. Basitleştirsek, hiçlik, ya da daha ziyade boşluk saplantım olduğu söylenebilir. Buna evet. Ama nihilist olduğum söylenemez. Çünkü alışılmış anlamıyla nihilist, az ya da çok siyasi art düşüncelerle ya da kim bilir hangi nedenlerle, her şeyi şiddetle yere deviren bir tiptir. Ama ben hiç de öyle değilim. Öyleyse benim metafizik anlamda nihilist olduğum söylenebilirdi. Ama bu bile hiçbir şeyi içermiyor. Kuşkucu terimini daha kolay kabulleniyorum her ne kadar sahte bir kuşkucu olsam da. Şöyle diyeyim: Hiçbir şeye inanmıyorum".¹²⁰ Buradan da anlaşılacağı gibi Cioran kendini tanımlama noktasında endişeleri olan bir kişidir. Nihilist olmadığını söylese de, kendisinde nihilizmi çağrıştıran bazı noktalara sahiptir. Hiçbir şeye inanamama, tanrı konusunda kafasında kuşkuları olan birisidir. Cioran'ın, metinlerine ve aforizmalarına bakıldığında, nihilist bir alt yapının ve yaklaşımların baskın olduğu görülür. Biz, basitçe tanrıların oyuncaklarıyız, yine de tanrılar oyunlarına bizi layık görmüyorlar bile. "İnsan asla bir cevap bulamadı ve bulamayacaktır da,"

¹¹⁸ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 49.

¹¹⁹ Abdülkâki Güçlü, Uzun Erkan, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2008, 294.

¹²⁰ Cioran, *Bir Alacakaranlık Düşünü*, 25.

Yaşam sahip olduklarımızın tümüdür ama yine de o, hiçtir.¹²¹ İnsanın, yaşadığı dünyada hiçliğin içinde olduğunu ve bunu sorgulamanın tanrıyı sorgulamaya gidebileceğini söyleyebiliriz.

Cioran, varoluşa çarptırılan herkes, varoluşun sonuçlarının içlerinde besledikleri herşeyiyle tıpkı bir canlı gibi etkisi altında kalacaklardır, yorumunu yapar. Bu yüzleşme esnasında yabancılaşma, yapışkanlık, boşluk, can sıkıntısı, dekadans, bağlılık, içdarılması vb. gibi duygulara katlanmak durumunda kalan insan için baş dönmesi, bir yasa halini almakla birlikte Cioran, bunun üstesinden asla gelinemeyeceğini belirtir. Artık onun için bu dünyada boş vermiş bir yaşantıyla insan, sadece evrene iftira etmek için vardır. O, “nereden geldiğimi artık söyleyemem” der; tapınaklarda inançsızım; sitelerde coşkusuzum; hemcinslerimin yanında meraksızım; yeryüzünde kesinliğim yok demektedir.¹²² Burada Cioran’ın bir boşluk içinde olduğu ve bu durum ile ilgili sorgulamaların genişlediğini görmekteyiz.

Cioran, insan varoluşunun kısalığının cesurca yaşama yoğunluğuyla aşılabileceğine işaret eder. Onun köksüzleşmesindeki belki de en önemli nedenler arasında göçebelik durumu bulunur, daha sonraları bu göçebelik durumuna ek olarak, dilini değiştirerek ontolojik anlamda da yurtsuzlaşmasının etkisi vardır. Cioran düşüncesinin ana omurgasını oluşturan nihilizm, tanrı, tarih, ölüm gibi kavramları da, Fransızca’nın sürgünlüğünün kıyılarında aramıştır. Nietzsche gibi önemli bir dini düşünür olan Cioran kitaplarında, aforizmatik, gösterişli ve provakatif üslubu ile aldığı temaları, insanlığa meydan okur bir şekilde değerlendirir. Kendini “son çağdaş aziz” olarak gören Cioran, her türlü sistematik yaklaşımı olumsuzlarken, hınç ve nefret üzerine kurguladığı düşüncesinde, varolmaklığın ya da doğmuş olmaklığın getirdiği trajik yazgıyı hecelerken bir “nihilizm” felsefesi oluşturur.¹²³ Varolmanın ciddi anlamda bir sancısını yaşamaktadır. Bu sancı zihninde sorgulamaların artmasına neden olmaktadır.

Kluback’a göre Cioran, dünyanın bir anlamı yoksa bile, yine de içinde oynayabileceğimiz kendimize ait bir bahçeye sahip olabileceğimizi ileri sürer.¹²⁴ Montaigne’in dediği gibi herkesin bir karanlık odası vardır. Hepimizin içinde

¹²¹ Emil Michel Cioran, “Ezeli Mağlup”, (Çev.: Haldun Bayrı), Metis Yayınları, İstanbul 2016, 15.

¹²² Emil Michel Cioran, *Çürümenin Kitabı*, (Çev.: Haldun Bayrı), Metis Yayınları, İstanbul 2000, 98.

¹²³ Cioran, *Bir Alacakaranlık Düşünürü*, 14.

¹²⁴ Cioran, *Bir Alacakaranlık Düşünürü*, 24.

“umutsuzluğun dorukları”nı bize göstermek için yaşamı söküp atan Cioran’ın nihilist ilgi alanları ile kişiselci ilgi alanları arasında tutarlı bir dayanışma göze çarpsa da, 1950 sonrasındaki tüm yazarlar gibi, kendisine atfedilen her türlü yaftayı reddetmesi, metinlerinde tutarlı bir mesaj bulmak isteyenleri tedirginliğe düşürür.¹²⁵ Cioran’ın düşüncesinde ilk göze çarpan önemli kavramlar, yani varolmanın ilk anı olan doğmuş olmak sonucunda ortaya çıkan “hınç ve nefret” kavramları; düşüncesinin önemli bir kısmını şekillendirmesinde değerli bir yere sahiptir. Cioran’ın felsefesi, Friedrich Nietzsche ve Hint felsefesindeki Upanişadlar’dan (mistik yapıdaki kitaplar) büyük izler taşır. Upanişadların temel öğretisinde; bütün evrenin tanrı olduğu, insan ruhunun da temelde tanrının bir parçası olduğunu ve öldükten sonra örnek vermek gerekirse, su damlasının okyanusla birleşmesi gibi insanın da tanrı ile birleşeceği, onda özümlenip tanrıya yok olacağı Onunla bir olacağını ifade eden doktrindir. Onun kökleşmiş kötümserliği sıklıkla Nietzsche’nin “dünya acısını” hatırlatsa da, klasik dili ve katı sözdizimi, romantik ya da lirik anlatıma ve Nietzsche’nin düzyazısında genellikle göze çarpan bir özellik olan, duygusal patlamalara nadiren de olsa izin verir. Cioran’ın bu söz dizimine olan yaklaşımı olarak, paradoksal mizahı örnek verebiliriz, gök gürlemesi türünden bir kasvetliliğe başvurmak yerine, tez elden sözlü olarak asla anlam verilmemesi gereken bir şeyleri ifade eder. Cioran’ın düzyazısının yetersizliği belki de onun tematik düzenleme yetersizliğinden kaynaklanabilir. Aforizmaları bazen iyi tasarlanmış bir tiyatro metninin kesintili perdeleri gibi okunur, ama bazen de dili o denli sınıksız kaplanır ki, okuyucu anlamı yakalamakta zorlanır.

Cioran, “inadına yapılan her bir yaratma eylemi, evrensel kaosun sürekliliğine neden olur” kanısına dayanarak, “gerçek hazzın yoklukta bulunduğunu” öne sürer. İster kayda dökülmüş olsun, isterse ilahi olsun, bütün tarih teolojik ve ideolojik tekrarlamaların seslenişleriyle hınca hınç doludur. Herşey bir “ebedi döngü”, bugün tepede olanların yarın dibi boyladığı tarihsel bir tekerrürdür: “Doğmuş olduğum için kendimi bağışlayamıyorum. Bu dünyaya gelerek, sanki bir gizeme saygısızlık etmiş, çok önemli bir antlaşmaya ihanet etmiş, tarif edilemez ağırlıkta bir hata yapmış gibiyim.”¹²⁶ diyen Cioran kendini bu dünya için fazla görmekte ve gizemin içinde olmaması gereken bir hiç gibi görebilmektedir. Hiçlik bütün mutlaklardan üstün bir

¹²⁵ Cioran, *Bir Alacakaranlık Düşünürü*, 24.

¹²⁶ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 154.

kuvvettedir; ölümlülerin ölüme karşı sessiz ortaklıklarını izah eder; yalnızca varoluşun simgesi değil, varoluşun ta kendisidir bu hiçlik; her şeydir ve bu hiçlik, bu bütün, hayata bir anlam veremez, ama hiç değilse hayatı, olduğu hal içinde sürdürür: Bir intihar etmeme halidir.¹²⁷ Hiçliğin içinde bulunduğu için var olan süreci sorgulamama ve kendine birşey yapmama cesareti verebilmektedir. Varoluşun bir saçmalık olduğunu söylerseniz bunu kabul ederler, ama her toplum biçiminin saçma olduğunu söylerseniz kabul etmezler; metafizik alanda özgürsünüz ve herşeyi fırlatıp atabilirsiniz, ama toplumsal alanda bunu yapamazsınız. Bu yönetimlerin dramı zorunlu iyimserliktir. Oysa çözülemeyen birtakım şeyler vardır, insanın özüne ve tarihin çirkin yüzüne ait...¹²⁸ İnsanlığa dair yapılacak olan her türlü yok edilme arzusu, iptal edilebilir. İnsanın kendi iç dünyasını sorgulaması anlamında tamamen özgür davranabilirsiniz.

İntiharı öven aforizmalarıyla burjuva toplumunu gücendiren ama aynı zamanda sözleriyle modern sosyalist hayalcileri de şoke eden Cioran, belki de bir başbelası olarak ya da Fransızların deyimiyle bir “trouble-fête” (oyunbozan) olarak tanımlanabilir. Ölüm düşüncesini kabul etmesinin yanı sıra, tüm politik öğretileri reddedişinin de ışığında bakıldığında, Cioran’ın kendisini artık bencilce bir yaşam aşkına bağlı hissetmemesi olağan bir sürecin sonucudur. Bu yüzden onun, yaşam stratejisi hakkında kafa yormasını gerektirecek hiçbir neden yoktur; insan daha ziyade ölmenin yöntembilgisi üzerine ya da daha iyisi, nasıl asla doğulmuş olunmaz üzerine kafa yormaya başlamalıdır. Doğduğum gün ölmek isterdim veya öldüğüm gün doğmak isterdim sancısını yaşamaktadır. “İnsanlık çok fazla geriledi,” diye yazar Cioran ve ekler: “hiçbir şey bu durumu, tek bir millette ya da kabilede bile bir bebeğin doğumunun yas ve keder getirmesine rastlamanın imkansızlığından daha iyi kanıtlayamaz.”¹²⁹ “Nerede o kutsal zamanlar,” diye sorar Cioran, Balkan Bogomilerinin (yeni bir dinsel akım) ve Fransa’nın Katharosçularının (inançlar) bir bebeğin doğumunda ilahi bir ceza aradıkları o günler nerede? Bugünün nesilleri, sevdikleri insanlar ölmek üzereyken sevineceklerine, ölümün karşısında dehşete kapılarak böyle bir durumu kabullenmek istemiyorlar. Doğacak olan bebekleri için üzüleceklerine, bir takım organize olunmuş şenlikler düzenliyorlar.¹³⁰

¹²⁷ Cioran, *Çürümenin Kitabı*, 23.

¹²⁸ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, s. 50.

¹²⁹ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 152.

¹³⁰ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 151-152.

Onun kaygısı “toplumsal” olmaktan öte “varoluşsal” bir kaygı problemiydi. Onun sorunsalı şu ya da bu hayat, şu ya da bu ülke değil hayatın hatta dünyanın kendisiydi. Bunun yanında, saçmalık ve yabancılaşma idi. İşte bu saçmalık ve yabancılık da en “anlamli” biçimde ancak bir yabancı dil’de kurgulanabilirdi!¹³¹ Uykusuzluk ve doğmuş olmanın sancısı, birisi tıbbi diğeri ontolojik mesele olan bu iki görünür sorun, Cioran’ın felsefi düşünsel geçmişinin ve tasarımının sığınağını oluşturur.¹³² Bu iki önemli süreç, Cioran’ın Dünyayı algılaması ve yorumlaması için önemli bir etkindir.

Cioran felsefesini farklı açılardan görmemiz mümkündür. Hakikatin ortadan kaldırılması olayında, insanın özgürleşme ihtimali aşamasında kendine yönelme ve yaşamsal etkinliklerimiz diye adlandırdığımız “hareketliliğimizin” dışsal akışlardan etkilenip, rota değiştirerek içsel gönül yaşamımıza doğru akmasıdır. Bu akma, insanın kendine dönmesine yapılan vurgu olmakla birlikte, her ne kadar varolanın özüne ulaşma mücadelesinde mağlubiyeti kabul etmekse de, felsefi ve varoluşsal mutsuzluklarımızın maskesini düşürmeye yardımcı olana pirim vermektir. Ona göre bir insanın başına gelebilecek en kötü şey “doğmuş olmaktır”, çünkü insan doğduğu andan itibaren her şeyini yitirmiştir.¹³³ İnsan dünyaya gelerek bir sırı saygısızlık etmiş, adı konulamayan bir hata etmiştir. Varoluşun özgül macerasında insanın zorunlu yazgısının başlangıç noktası olan doğum, onu dünyayla ilişkisinin ilk metafiziksel gizini parçalayan bir eylemsellikle biçimlendirirken, varlığın ya da varoluşun basamaksal bir yayılma olarak yüceltilmesi bir kenara, insanı yabancılaşacağı bir nesnellikle öznellik arasında kaygı ve şaşkınlık içerisinde parçalamaya doğru götürür. Varoluşun tutarlılığının nesnellğine yaslanmak, sorgulamalarda bulunmak, bağlılık bir kötülükse nedenini doğum rezaletinde aramak gerekir çünkü doğmak bağlanmaktır varlığımızın nelğine yönelik olarak bizi tasarımlarda bulunmaya iter ki, Cioran için bu durum gerçekten kimlik ve aidiyet sorgulamasının bir başlangıcı olarak görülebilir.

“Kimim ben? Gerçek ‘ben’im hangisi? Uzun zamandır, oldum olası bu dünyanın bana lazım olmadığının bilincindeyim, ne yapacağımı bilemiyorum. Boş bir manevi gurura kapılmanın ve artık varoluşumun bana bozulmuş ve çürümüş bir ilahi gibi

¹³¹ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 12.

¹³² Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 16.

¹³³ Cioran, *Bir Alacakaranlık Düşünürü*, 29.

gürünmesinin nedeni sadece ve sadece budur”¹³⁴ Cioran’da ilginç olan özellik, nihilizm aracılığıyla varoluşsal nihilizmle mücadeleye girişmesidir. Cioran “metafizik yabancılaşma”dan bahseder. Varlıkla yokluk arasındaki kopukluğa odaklanan J. P. Satre’in varoluşçuluğunun aksine, Cioran dil ve gerçeklik arasındaki boşluğa üzülür ve bu yüzden de varoluşsal hiçlik görüşünü tam anlamıyla dillendirememekten yakınır. Modern yazarlar tarafından popülerleştirilmiş bir çeşit yabacılaşma ortamında, Cioran, unutulmuş olan inancın yeniden önesürülen boyutunu nazikçe kapatmaya çalışan, Paris’e özgü olan ve ön plandaki ilerleyişini bulmaya çalışır. Cioran, varoluşsal bir kaygı olarak gördüğü bağıllık konusunu, insan varoluşunun modern tehditler önünde nihilist bir biçimlenmesi olarak değerlendirir ve bu hastalığı ortadan kaldırma düşüncesinde olup: Bağıntısallaşmış “varoluşa karşı eczanelerde hiçbir özel ilaç yoktur.”¹³⁵ der. Varoluşun, içsel bir izlenimle gelmesi ve bunun süreç içinde çözümlenememesi sancılı bir süreci beraberinde getirir. Tıbbi anlamda bir ilacın olmaması beraberinde bazı sorunların kalıcı olmasına neden olabilir. Bu noktada Cioran, atesit varoluşçuluk ile varoluşun olumsuzluğu artık kışkırtıcı giz özelliğine değil, salt bir akıl dışılık ve yabanıl bir saçmalık özelliğine bürünür ve böylece hiçbir neden olmaksızın, burada olan insan çıplak ve kör bir olgudur¹³⁶ diyen Heidegger ve Sartre ile aynı paralelde durur. Varoluş problemini bir tanrıya bağlamadan açıklamaya çalışmak, bir çıkmaza düşmek gibidir.

Cioran’ın da dediği gibi en zirvedeki sonsuz mutluluk hali, yalnızca insanın herhangi bir zamanda hayatına son verebileceğini anladığı anda sağlanabilir; yalnızca o an, yeni bir “varolma eğilimi” anlamına gelecektir. Bu var olma mekansal bir farklılık gösterebilir. Diğer bir ifadeyle denebilir ki, Cioran yaşama gücünü kendisini selamlayan ölümün sürekli devam eden belirtilerinden alır, böylelikle de herhangi bir etik ya da politik bağlanmayı önemli görmez. “İnsan bir değişim adına,” der Cioran, “çürükçül bakterilerin bir türü gibi işlev görmeye çabalamalıdır; ya da daha iyisi Paleozoik devirden bir amip gibi”¹³⁷ yaşamı için biryerlere bağımlı bir yaşam şekline benzer. Yalnızca varoluşun tarih öncesi devirlere ait böylesi türleri, varlık ve zamanın inanılmaz

¹³⁴ Emil Michel Cioran, *Doğmuş Olmanın Sakıncası Üzerine*, (Çev.: Kenan Sarıalioğlu), Gendaş Kültür Yayıncılık, İstanbul 2000, 25.

¹³⁵ Cioran, *Çürümenin Kitabı*, 32.

¹³⁶ Mounier Emmanuel, *Varoluş Felsefelerine Giriş*, (Çev.: Serdar Rıfat Kırkoğlu), Alan Yayıncılık, İstanbul 1986, 74.

¹³⁷ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 151.

gücüne daha basit katlanabilir. Cioran için ilk bakışta ilginç gelip daha sonra hiç de şaşırtıcı olmayan ve kendi varlığını ciddi bir şekilde sorgulayıp bunun yanında çıkmaza giren bir kişinin, gelecekle ilgili görüşünde, “eğer çocuklarım olsaydı, onları hemencecik boğardım.”¹³⁸ der. Cioran’de doğmuş olmanın verdiği bu sancının, kendi diline ve sözüne yansımış halinin bir panoramasını görmekteyiz. Özgürlüklerin kısıtlandığını belirtmeye çalışan Cioran’e göre gerçek özgürlük, insanın doğmadan önceki yaşamındadır, insan doğarken her şeyiyle birlikte özgürlüğünü de yitirmiştir. Cioran, insan varoluşunun “utanç verici” ve “lanetlenmiş” olduğunu, bu yüzden içimizi kemiren azap duygusundan hiç bir zaman kurtulamayacağımızı vurgular: Hiçbir koşulda Nirvana yoktur.¹³⁹ İnsanın, hayatı boyunca kendisine soracağı varoluşsal problemleri düşündüğümüzde kendini öteki gibi görmesine neden olacak oluşumlar içinde olabilir.

Hayatında sadece yıkımlar yaşayan Cioran’ın, en temel öncüllerinden biri olan her şeyin nesnel anlamsızlığı, insan acısının çağlar boyu dramatikleştirilmesinin hasıraltı edilmesine yol açmıştır ki, bu durum kendi nihilizminin yumuşatılmasına yönelik her türlü metafizik tutumu geçersizleştirme eğilimi taşır. Bu da metafiziksel nihilizm kavramına uygun bir hareketin göstergesi gibidir. Cioran, bu dünyanın bana gerekli olmadığını farkına vardım ama bu durum karşısında ne yapacağımı bilemiyorum. Boş bir manevi gurura kapılmamın ve artık varoluşumun bana bozulmuş ve çürümüş bir ilahi gibi görünmesinin nedeni sadece budur!¹⁴⁰ demektedir. Bu süreçte varoluş anlamında bütün kırılganlığına rağmen, kendisini kemiren kaygıları ile başa çıkmak için çaba gösterir. Cioran, hiçbir zaman metafiziksel anlamda bir pişmanlık duygusuna kapılmaz. Çünkü ona göre geçerli bir evren açıklaması için tasarlanan modern akımlar, evrenin oluşumunun özünü kavramak üzere gerçeklikten hareket etseler bile, insanın gerçek bir görme yetisine engel olamazlar. Bunun önüne perde koyamazlar. Cioran düşüncesi, insan kaderinin sırrını, evrenin insana yabancı olduğu tezinden hareket ederek açıklamaya çalışır. Kendi içindeki tutarsız kişiliği doğayla, tanrıyla ve bunun yanında kendisiyle de çelişki içinde olduğunu söylemek gerekir. Cioran, özellikle müteal olanın (tanrının) insan varoluşunda cisimleşmesi görüşüyle, kendine yandaş bulan Hristiyanlık inancını ve müjdelenen sınırsız tanrısal güç düşüncesinin selamladığı kozmolojik düzene karşı ontolojik itirazlarını, mutlak güç

¹³⁸ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 160.

¹³⁹ Cioran, *Doğmuş Olmanın Sancısı Üzerine*, 146.

¹⁴⁰ Cioran, *Doğmuş Olmanın Sancısı Üzerine*, 25.

kavramı ve varolan insanın güçsüzlüğü paradoksu içerisinde salt mantıksal bir zeminde değil de farklı ve değişik bir düzlemde ele alıp incelemeye çalışır.¹⁴¹

“Varlığın ve varoluşun garantisi tanrıdır” söylemini benimseyen Hristiyan Varoluşçu gelenekte yer alan Jaspers ve Kierkegaard’ı ve onların varoluşunu incelemek için varlığın üzerine getirilen temel seçenekleri a priori olarak benimseyip hareket etmelerini şiddetle eleştiren Cioran, bu tutumun insana sadece “göksel bir hafiflik” vermeyi amaçladığını söyler. Nietzsche ile birlikte insanın tanrı ile olan diyalektik ilişkisinin kesilmesi, daha doğrusu modern çağın unutturmaya çalıştığı hiçlikle yüz yüze kalıvermesinin doğurduğu sıkıntının, “neden yokluk değil de varlık var?” sorusunun daha çok sorulduğu bir dönemde, kendini yorumlayıp farklı yönlere çekebilmektedir. Doğmuş olmak sancılıdır. Yaşamak ise savaşı kaybetmektir.¹⁴² Çünkü Cioran’e göre doğum saplantısı bizi doğum öncesine taşıyarak; bizde yaşanmamış olan geleceğin, yaşamakta olan şimdinin, dahası yaşanmış olan geçmişin de arzusunu yitirir. Cioran, kötülükle ve imkansız bir gerilimin varoluşu olan tanrı ile ilişkimizin anlamsızlığı ilişkisinde, varolan her şeye inancın kaybolmasının muğlak zeminini oluşturan doğumu, aslında insanın başına gelebilecek en komik kaza olarak görür; bir anlamda açık yüreklilikle söylemin başlama noktasıdır. Her ne kadar varolanın özüne gitmek, Cioran düşüncesinde yaşam savaşını kaybetmekse de, onun düşüncesindeki bu yenilgi süreci, felsefi ve varoluşsal mutsuzluklarımızın “gerçek olmayan yüzünü” düşürmeye yardımcı olan etkileyici bir duruştur.

Metafizikçi, pişmanlık temeli olmayan bir huzursuzluk olarak tanımlar, bunu hayata dair etik bir endişe olarak nitelendirir. Hiçbir yanlış yapmamışsınızdır ancak hala pişmanlık hissedersiniz. Pişmanlık hiçbir şeyi çözmez ancak herşeyin varlığına sebebiyet verir. Ahlakın doğuşu ilk pişmanlık damlalarıyla başlar.¹⁴³ Bir çeşit acı dinamizmi pişmanlığı büyük ve karşılıksız bir ruh bolluğuna dönüştürür. Cioran’e göre gelişim, çözüme ve çöküşten başka bir şey değildir. Tarihde bizi kıyamete götürecek tekrarlı olayların bütününden başkası değildir. Dizelge tamamlanmadan da bir anlamı yok ve tarihsel zaman durmadan da tamamlanmış sayılmaz, eğer eylemlerimizin bir

¹⁴¹ Cioran, *Doğmuş Olmanın Sancısı Üzerine*, 24-25.

¹⁴² Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 6.

¹⁴³ Irina Livezeanu, “The American Historical Review”, Vol. 112, No. 5 (Aralık, 2007), *on behalf of the Oxford University Press American Historical Association Stable*, 1643-1644, URL: <http://www.jstor.org/stable/40007270>, 08.04.2017.

sonraki noktası yok oluŖsa neden bir Ŗeyler için çabalıyoruz.¹⁴⁴ Fakat kıyamet nasıl bir Ŗeyi koruyabilir? Cevap belki de yenilenmenin çöküşün bir parçası oluŖu, reddin kabullenişin bir parçası, kozmik algının insan umursamazlığının bir parçası, bir acının ruha iyi geliŖidir. Belki bu yüzden Cioran acı ve sefaletli yaŖamayı seti ki bu yolla (belki bu dünyada değil) inanç ve umudu buldu. GemiŖte bir çok dindarın yaptığı gibi kendini kırbaçlama ve özbenliğin reddi eyleminden çok da uzak olmayan bir bakıŖ açısı. Hristiyan gelenekte İsa insanoğlunun kurtuluŖu için kendini feda etti. Cioran'e göre ise insanoğlu yaratılıŖın selamati için kendini kurban etmeliydi. Bu varoluŖ döngüsünün tamamlanabilmesi için tek alternatifti ki, bu yüzden bir kıyamete tapınmaya değerdi.

Coiran'in sürgün oluŖu ve yabancı bir dilde yazısı onun düşünüşünü/nihilizmini etkilemiŖtir. Coiran'ın yazıları Ŗiddetli bir açıklık, titizlik ve baskın bir Ŗekilde ölümden bahsetmektedir.¹⁴⁵ Coiran'ın faniliğin gerçekliğinden sapan felsefi, siyasi, psikolojik ya da estetik hikayelere karŖı sert bir duruŖu vardır. Coiran'ın, insan doğasının her zaman ve mekanda aynı olduğuna inandığını söyleyebiliriz. Onda ahistorik bir tutum görölmektedir. Görünürde Sartre diyalektik analize, Cioran ise imgelerle uğraŖmaktadır. Cioran yazılarında (muhtemelen Yahudi meselesi ile ilgili olarak) tarihi ya da psikolojik ideoloji/niyeti ıkarmıŖ ve kendi hassasiyetini ön plana koymuŖtur.

2.2.1. Kişinin Kendine ve Topluma YabancılaŖması

Cioran'ı önceden dizayn edilmiŖ düşünsel ve ideolojik birtakım kategorilere indirgemek, onun karmaŖık mizacına haksızlık olur, bu onun anlaŖılması güç olan durumundan sıyrılmasına neden olmaz. İster demokratik ister anti-demokratik olsun her toplum, kural gereği, kendileri için çok kutsal olan siyaset teolojisinin inkarına hayat verenleri susturmaya alıŖır. Cioran için tüm sistemler, çok yalın bir nedenden ötürü, insanı nihai bir yaratık olarak yücelttikleri için reddedilmelidir. “Yalnız yokluğa övgüde ve yaŖamın bütünüyle inkar edilmesinde,” der Cioran, insanın varoluŖu tahammöl edilebilir hale gelir. “Cioran'ın en büyük üstünlüğü, kendisinin Ŗu sözlerinde yatar: “Yaşıyorum çünkü istediğim zaman ölmek yalnızca benim kudretimdedir; intihar etme

¹⁴⁴ Jon K. Loessin, “2007 Program Chair Richard Ambler 2007 Proceedings”, March 3-4, 2007. Dallas, TX. The Year 2007 Proceedings of the ASSR-SW. Cioran and the Worship of Apocalypse. Jon K. Loessin Wharton County Junior College, 45-49-50-51.

¹⁴⁵ Elaine Mark, The Limits of Ideology and Sensibility: J. P. Sartre's "Reflexions sur la question juive" and E. M. Cioran's "Un Peuple de solitaires", *The french review*, Vol. XLV, No. 4 March 1972, Printed in U.S.A, 35-38, <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>. 06.03.2017.

fikri olmaksızın, uzun zaman önce kendimi öldürebilirdim.”¹⁴⁶ Bu anlayışla belki de hayata tutunarak yaşamayı öğrendi ve yaşamın her anı kendi elinde olması, Cioran için yeni bir hayata tutunma nedeni olmuştur. “Eğer dünyaya bağlılık, bir kötülükse bu kötülüğün kaynağı doğmuş olma rezaletinde aranmalıdır – çünkü doğmak, bağlanmak demektir. Bir kimsenin dünyadan kopmasının amacı bu rezilliğin tüm izlerinin ortadan kaldırılması olmalıdır – ki, bu rezillik tüm rezilliklerin en uğursuz, en az hoş görülebilir olanıdır.”¹⁴⁷ Ölümün olması ve bu ihtimalin sürekli kendinde saklı olması Cioran için yaşamanın sebebi olabilir. Kendini, hayatın içinde bir öteki gibi görüp bu durumdan kurtulmanın gayesini ölümden arayabilir. Dünyaya olan bağlılığı kötülük olarak görüp bundan kurtulmanın yolu olarak da, kendimizi bu hayattan silmek olarak tanımlaması içinde bulunduğu boşluğu özetler niteliktedir.

“Yanılgıdan kurtulmuş yürekler için bir Eleusis (Dinsel sırları açıklamak için yapılan törenler) düşünüyorum, tanrıların ve yanılsama çöşkülerinin olmadığı açık bir esrar!” kendinden geçmeyi dinsel bir ayin olarak niteleyebilir. Hiç kuşku yok ki Cioran, sırrın “dosdoğru” nitelendirildiği tek dilde “Eleusis”ini bulmuştu – onun, bugün aralarında kendi yerinin bambaşka olduğu, saygın ahlakçıların ona bıraktığı dilde, Fransızcada.¹⁴⁸ Farklı bir dil becerisiyle beraber dini anlamaya çalışması, dilin yapısıyla ve anlamıyla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Varlığımızın kırılmalığından çok ismimizin sarsılmaz görünümüne dikkat ederek, anlamlara ve telaffuzlara boğulduğumuz bu dünyada, Cioran’a göre aslanan, dilsiz ve çıplak insana doğru evrilmektir.¹⁴⁹ Doğmuş olmanın sancısını yaşayan bir kişi için ilk nedene gitmenin bir arınma ve sadelik göstergesi olduğunu belirtebiliriz. Doğmuş olmanın verdiği hınç ve nefretin sonucunda umutsuzluk ile intihar düşüncesinden nemalanan özgün bir metafizik anlayışı oluşturmaya çalışan Cioran, felsefesinde; yaşadığı dönemin hakim “varoluşçu özgürlük” düşüncesinin çok uzağında bir özgürlük düşüncesine yol açmaya çalışır. Cioran için trajedinin bile bir mantığı vardır, ama hayatın yoktur çünkü ona göre içinde yaşadığımız bu hayat saçmadır. Böyle bir saçmalıkta acının anlamı olmadığı gibi, geçici sevinçlerin de bir anlamı yoktur. Çünkü özgürlük de hayatın bu sürecinde yoktur. Eğer özgürlük en yalın anlamıyla “kendine bağlılık” ise, bu saçma dünyada, insanın

¹⁴⁶ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 151.

¹⁴⁷ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 153.

¹⁴⁸ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 102.

¹⁴⁹ Cioran, *Bir Alacakaranlık Düşünürü*, 15.

kendine bağıllığının olanağı da anlamı da kalmaz. Gerçek özgürlük, insanın doğmadan önceki yaşamındadır, doğarken herşeyi ile birlikte özgürlüğü de yitirmiştir. Ne suç ne günah ilgilendirmez onu.¹⁵⁰ Doğmak bizim dışımızda gelişen bir süreci anlatmaya çalıştığı için doğma eylemiyle beraber kendimiz özgür olmayı seçmemiş oluyoruz ya da seçilemeyen bir sürecin içinde oluyoruz. Bundan dolayı, Cioran için özgürlük bu dünyaya geldiğimiz andan itibaren bitmiştir. “Her birimiz yalnızlığa karşı işlenen günah, yani insanlarla alışveriş tarafından yozlaştırılmaya yazgılı bir saflık dozuyla doğarız. Zira her birimiz, kendimize hasredilmiş olmamak için elimizden geleni yaparız. Bu durum, mukadderatı değil, düşmüşlük eğilimini andırır. Ellerimizi temiz ve kalplerimizi bozulmamış bir halde muhafaza etmekten acizizdir; yabancıların terleriyle temas ederek kendimizi kirletiriz; tiksintiye aç ve vebaya hayran bir halde, toplu çirkefin içine gırtlığımıza kadar gömülürüz. İnsan doğası gereği iyi niyetli davranamayan veya bu sürecin içinde bu şekilde alıştırılan bir kişidir.

Kutsal suyla dolu ummanları düşlediğimizde de, artık oraya dalmak için çok geç kalmışızdır; iliğimize kemiğimize kadar kokuşmuş olmamız, o ummana dalıp boğulmamızı engeller: Dünya yalnızlığımızı bozmuştur; ötekilerin üzerimize bıraktığı izler silinmez bir hale gelir.”¹⁵¹ Kötü niyetli bir tavır ile ve karşı tarafın verdiği kötümser hava bizi zor duruma bırakır. Kirletilmişliğin bu silinmez duygusunun kırılabilmesi için dingin, kımıltısız bir akış ve büyük bir oluşu kucaklamak gerekir. Bunu da ancak yalnız insan gerçekleştirebilir: Yalnız insan çöle çekilir, yalnızlığını daha da büyötmek, yoklukla zenginleşmek için... bu duyguyu hissetmek için... içimizde bir çöl yaratmak gerekir... Bunu başararsak uyumlu titreşimler kanımıza karışır...”¹⁵² Bedevi bir çöl hayatının, insan için bu kötölüklerden kurtulmanın yolu olarak insanın yalnızlaşma sürecinin içine girmesiyle aşılabileceğini belirtmeye çalışmaktadır. Sorunu belirtip bunun içinde çözüm üretmeye çalışıyor. Eksik ve yetersiz bir varlık olarak insan, gerçekliğin kendisinde yarattığı uyumsuzluğu ve anlamsızlığı beyhude deneyim çabalarıyla aşmak istemektedir. Var olmasından kaynaklı huzursuzluk durumunun yanında kendini aşma isteği ise yalnızca rüyada gerçekleşir ve Cioran’a göre rüya, hiçbir zaman kurtulamayacağımız yetersizliklerimizin ve eksikliklerimizin sürekli bir huzura dönüştüğü bilinç dışı bir esrime (kendinden geçme-coşku hali) halidir.

¹⁵⁰ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 12.

¹⁵¹ Cioran, *Çürümenin Kitabı*, 20.

¹⁵² Emil Michel Cioran, *Var Olma Eğilimi*, (Çev.: Kenan Sarıalioğlu, Metis Yayınları, İstanbul 2016, 193.

Rüyalarımız bizi gerçek halimize dönüştürmede yardımcı olur. İçteki tükeniştikten ötürü, heyecan yeteneğimizin zayıflamasından dolayı duyarlılığımızı yitirdiğimiz bir an gelir. O, iç motivasyonumuzun öneminden bahsetmeye çalışmaktadır. Bu gücümüzü yitirdiğimiz andan itibaren çöküntünün başlamasının olası olduğunu belirtmek istemektedir. Her şey mümkündür ama yine de hiçbir şey mümkün değildir. Her şey mubahtır ama aynı zamanda hiçbir şey mubah değildir. Hangi taraftan gidersek gidelim o yol diğerinden daha iyi değildir. Bir şeyi başarsan da başarmasan da, inancın olsa da olmasa da, ... ağlasan da sessiz de kalsan hepsi aynı kapıya çıkar. Her şey için bir açıklama var, ama yine de hiçbir şeyin bir açıklaması yok. Her şey hem gerçek hem gerçekdışı, hem normal hem de saçma, hem görkemli hem sönük. Herhangi bir şeyden daha değerli başka birşey yok, herhangi bir fikirden daha iyi başka bir fikir yok. Birinin üzüntüsüyle üzölmek, neşesiyle sevinmek de ne? ... Mutsuzluğunu sev ve mutluluğundan iğren. Kendine ait olan herşeyi sevmek adına yapılan yorumlardır. Her şeyi birbirine karıştır. ... Tüm kazanımlar birer kayıp, tüm kayıplar birer kazanımdır. Neden sürekli kararlı bir tutum, anlaşılır fikirler ve anlamlı sözcükler beklenir ki?¹⁵³ Olayların gidişatında ve gelişmesinde farklı süreçler yaşanır. Her durum da gözlemlenen şey, en son halden mutlu olunma sonucunu çıkarma ve bu hevesin insanı dahi hayatta tutabilme özelliğidir.

Gizil güç olarak sahip olduğum şeyleri işlenmemiş bırakma bilgeliğim hiç olmadı; hayran olduğum gerçek bilgiler gibi olamadım, onlar bilinçli olarak yaşamları boyunca hiçbir şey yapamadılar.¹⁵⁴ Bilgelik sürecinde, kendimizi rahatsız edecek süreçlere girdiğimizi yıllar sonra anlayabilir ama bu dahi bizi mutlu edecek bir durum olmayabilir. Farkındalığın aşırılığı hayatı katlanılmaz kılar, bunu bilerek, birey olarak bilinçli olmalıyız. Hayat ancak sonuçlarına önem vermediğimizde katlanabilir olur.¹⁵⁵ Bilgelğin ve birşeylerin farkına varmanın, insan hayatı için doğuracağı olumsuzluklar süreç içinde mutsuzluğa neden olabilir. Kafadaki fikirler ile öğrenilen şeyler arasında bir dengesizlik durumu insan hayatında olumsuz bakış açıları kazandırabilir. Mutsuzluklarımızı anlamamanın bir yolu, zamandır. Zaman kavramı için de cansıkıntısı olan durum, sonuçta zamanın sonucuna ya da sürecine, zamanın yanılgısına, zaman korkusuna, zamanın ifşasına, zamanın bilincine dayanmaktadır. Zamanın bilincine sahip

¹⁵³ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 123.

¹⁵⁴ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 58.

¹⁵⁵ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 52.

olmayanlar cansıkıntısı duymazlar. Hayata ancak, geçen hiçbir anın bilincinde değilseniz katlanabilirsiniz, yoksa iş bitmiştir. Cansıkıntısı deneyimi yoğunlaşmış zamanın bilincidir.¹⁵⁶ Zamanı anlamlandırdığınız ve anladığınız andan itibaren, bir can sıkıntısı süreci başlar. Bazı şeyleri anlamamak, zaman içindeki olayları ve süreçleri bilmemek kafa yormamak, bizi mutlu kılabilir. Burada, insanın bam teline dokunacak süreçlere bakmak gerek, bunlardan biri belki de: Müziğin gücü, iki varlık arasında derin bir uyum yaratabilen tek sanatın gerçekten müzik olduğuna inanıyorum demektedir Cioran.¹⁵⁷ İnsanın iç dünyasına tercüman olan ve duygularını, düşüncelerini bir nevi dışa vurup aktarma yolu olarak düşünebiliriz. Bunun yanında, Cioran için diğer sanat dalı olarak yazma, yazma üzerine, bir tür kendinden kaçıştı. O herşeyi basite indirgemenin tek yolunun kendini ifade etmek olduğunu söyler.¹⁵⁸ Kafadaki yoğun soruların bir cevabı niteliğindedir ama bu cevabı insanı rahatsız edecek boyuta getirmeden, kendimizi bir nevi ifade etme süreci gibi algılamamız gerekir.

Cioran için uyku, hayat felsefesi anlamında önemli bir yere sahiptir. Bir zamanlar, sanıkların uyumasını engellemenin niçin işkence olduğu iyi anlaşılıyor: Birkaç gece sonra herşeyi itiraf ediyorlardı. İnsanın gizemi, hayatın gizemi uykudur. Saklı olan bilgilerin açığa çıkmasında önemli derecede etkilidir. Hayatı yaşanabilir kılan budur. Cioran kesin olarak inanıyorum ki, insanların uyuması engellenirse, eş görülmemiş kısımlar olacaktır, tarih bitecektir, gizli kalan bilgiler açığa çıkacaktır, olaylara bakışım bu uykusuzluğun, “ruhun uykusuzluğu”nun bir sonucudur; iddialı bir söz, ama durumum gerçekten budur biraz demektedir.¹⁵⁹ Ona göre farklı açılardan bakabilmek ve hayatı sorgulamanın en önemli kriteridir belki uykusuzluk. Bu, Cioran’ının felsefesinin oluşumunda önemli katkıları olan bir durumdur. O hayatı anlamlandırmanın başka bir düşünsel boyutu ise: “Boşluk, başdönmesi olmayan uçurumdur” -ya da: “Boşluk varlık fikrini yıkma olanağı sağlar size, ama kendisi bu karanlığın içine sürüklenmiş değildir (...) Hiçbir varolma izi olmayan Varlık: Çok mutlu bir batış; eş benzeri olmayan bir felaket” ... boşluk ile varlığın arasındaki ince çizginin sonucunda, varolma cesareti yatar. Buradaki süreci insan üzerinden değerlendirdiğimizde, varolmanın sancısını en iyi anlatan durum olarak, süreci kendi

¹⁵⁶ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 41.

¹⁵⁷ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 44.

¹⁵⁸ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 45.

¹⁵⁹ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 35-36.

içinde yaşayan bir partner hayal edip bunu çizmiş oluruz demektir. İnsanların içinde yaşadığı halk tanımında ise: Halk’a eskisi gibi merkezi bir işlev tanınmamalıdır; halk, yazarın kırık aynası, parçalanmış yüzüdür. Başarı her zaman bir ihanet biçimini oluşturur.¹⁶⁰ Kişinin kendi içinde ciddi bir hesaplaşma süreci vardır. Cioran, dünyanın bir anlamı yoksa bile, yine de içinde oynayabileceğimiz kendimize ait bir bahçeye sahip olabileceğimizi ileri sürer. Kendi iç dünyamızla beraber, hesaplaşma ve barışma şeklinde geçen dolu bir süreci anlatır. Montaigne’nin de söylediği gibi herkesin, kendi içinde sakladığı bir karanlık odası vardır. Oraya kimseyi koymazsınız burası herşeyiyle sadece size aittir.

Yaşamı anlamlandırmada: “Lirik olmak, kendi içinizde kilitli kalamamak demektir”.¹⁶¹ Coşkun ve ilham dolu olduğunuzda iç dünyanızla her anlamda olumlu sonuçlar doğurabilirsiniz. Cioran, yaşamın yoğunluğunun yaşanamayacak şekilde baskın olduğu zamanlarda, bizim bundan bir nevi itiraflarda bulunma (günah çıkarma) yoluyla kaçtığımızı söylemeye çalışır. O denli yoğun yaşarız ki bazen “yaşamaktan öleceğimizi” hissederiz.¹⁶² Dolu dolu ve her an yaşamın bütün sorunlarını veya sevinçlerini içimize çeker gibi hayat mücadelesi verdiğimizde, bu yaşamın bizi yok edeceğini düşünürüz. Cioran; kendimizi yaşamın yoğun öznelliğine katabileceğimizi ileri sürmüştür. Nesnellik bize mantıklı anlamsızlık verirken, öznellik ise mantıkdışı anlam sunar. Ben kendimle ilgili olan hislerimin mutlaklığına dalıyorum. Onun ezici bütünlüğünden haz duyuyorum ve onun gücüne hayran oluyorum. Esrimeyle (coşku-haykırma-maneviyatta üste çıkmak) haykırıyorum ve dünyanın geri kalanının da hep bir ağızdan haykırmasını diliyorum.¹⁶³ Kişinin kendi iç dünyasına girerek, maneviyatta doruğa çıkmanın öneminden bahsetmeye çalışıyor. Cioran’a göre toplum tehlike durumunda kenetlenir, barış içindeyken de körelir: “Barış, temizlik ve ahlaklığın yıkım yarattığı bu yerlerde ruh hastalarının sayısı da katlanır... Ben öyle bir ülkeden geliyorum ki, mutluluğun anlamını bilmeyi asla öğrenememesine karşın, tek bir psikanalist bile çıkaramamıştır.”¹⁶⁴ Yarının tarihinin seyrini “barış ve aşk” değil, yeni Doğu Avrupa’nın hoyrat tavırlı kişileri belirleyecektir. İnsanlar zor durumlarda iken birbirlerine destek olmaya çalışırken, bunun olmadığı durumlarda zor şartların ortaya

¹⁶⁰ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 45.

¹⁶¹ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 128.

¹⁶² Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 128.

¹⁶³ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 135.

¹⁶⁴ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 159.

çıkarmaması için çaba içinde olmayabilirler. Bu süreç, bazı durumlarda olağan sömürgecilik faaliyetlerini hızlandırarak bölgede söz sahibi olmalarını sağlamaktadır.

Cioran'ın, yaşlı insanlar hakkındaki görüşünü yorumlarsak O, toplumda meydana gelen sıkıntıların, birincil sorumlusu olarak yaşlı insanları görmektedir. Cioran'e göre; kireçlenme ve mumyalaşmanın göstergesi olan kırk yaşını geçen bütün insanların ayrılması gerektiği fikrini ortaya atmıştır. Cioran bu durumu anlatmada özetle şunu belirtmeye çalışmıştır. Belli bir yaşa gelen her insanın ulusuna karşı bir hakaret ve topluma bir yük olduğuna inanmaktadır. Üretimin olmadığı bir yerde, sürekli tüketimin olması mevcut olan sistemi eleştiren bir tavır ki bu yapıya neden olan insanları da sorgular niteliğe bürünür. Ciorna'nın bu düşüncelerini dinleyen veya duyanlar, kendisini takdir etmediler hatta kendisini sert bir dille eleştirdiler. Bu tavır, 1939-1945 yılları döneminde Almanya'da Adolf Hitler'in yapmaya çalıştığı siyasetle benzerlik içinde olabilir. Hitler, çalışma kapılarına devlet için bir kambur olan, yaşlı insanları da göndermiştir. Buradaki amacı, tüketimi arttıran unsurları bitirip, üretimi çoğaltan sebepleri arttırmadır. Devletin, büyümesi için ekonominin bu şekilde güçleneceğini düşünmüştür. Benim bu niyetim kınanmalı mıdır? Niyetim sadece, ülkesine bağlı her insanın kalbinin derinliklerinden gelen şu dileğini ifade etmektir: Yurttaşlarının yarısının tasfiye edilmesi.”¹⁶⁵ 1960 yıllarında ileri sürülmüş bu fikir, II. Dünya savaşında Hitler'in Yahudilere yaptığı soykırım medotuna benzemektedir. Yukarıda anlattığımız gibi Hitler'in söylemiyle paralellik gösterdiği noktalar mevcuttur. Bu yüzden insanlardan tepki almış olabilir. Soğuk savaş döneminde söylenmiş bir sözdür.

İnsanın kendine ve iç dünyasına olan yabancılaşmasını Cioran şu şekilde tanımlar; bu saçmalık ve yabancılaşma, “en anlamlı” biçimde yalnızca yabancı dilde kurgulanabilirdi. O, ana dilde “yalnızım ve yabancıyım” darken bile kendi soluğu ile ısındığını bilir ve böylece ana dilinin de kendisine yabancı gibi davranmadığını hissederdi.¹⁶⁶ Farklı bir şehirde yaşamını idame ettirmesi ve bunun yanında kendi ana dilinin dışında bir dil ile yazması, bir nevi kendini yabancı gibi hissetmesine neden olabilir. Bu durumu, kendi ana dili ile yaşayamayacağını dile getirmeye çalışmaktadır. Bu olası durum ile ilgili hayali düşünceler kişileri yanıltabilir. Aksi takdirde Cioran için

¹⁶⁵ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 162.

¹⁶⁶ Cioran, *Doğmuş Olmanın Sakıncası Üzerine*, 8.

ütopyaların tarihteki rolü oldukça belirleyicidir. Ütopyalar, başlangıçta mutsuz insanlar için bir “kaçış çizgisi” iken, sonraları gitgide insanlardan uzaklaşarak, insanların tarih düzeyinde bir evren düşü görmesine neden olur.¹⁶⁷ Her insanın, kendisi için yaşadığı yerin dışında iyi bir yeri tasavvur etmesi ve tarih süzgecinin buna bir olanak tanıdığından söz edebiliriz. Her birimiz, yalnızlığa karşı işlenen günah, yani insanlarla alışveriş tarafından yozlaştırılmaya yazgılı bir saflık dozuyla doğarız. Zira her birimiz, kendimize hasredilmiş olmamak için elimizden geleni yaparız. Bu durum yazgı değil düşmüşlük eğilimini andırır. Kendimize bakmadan, hırsla ve ölümü düşünmeden yaşamak hayattan tad almayı da zorlaştırır. Ona göre hissettiğimiz bu yoğun öznelilik ifade yoluyla dağılır ve bu ifade sürecinde bizden bir solukta ölür. Konusu varlıktan başka birşey olmayan metafizik bunaltı, varlığın keşfedilmiş anlamsızlığını araştırmayı tetiklerken, insanın nesnelerle arasındaki yegane bağ, ıstırabın etkisiyle kendi içine saplanıp kalan ve geri dönüşsüz bir şekilde sürgünlüğe mahkum olan insanı, kendi içinde eriyişinin şarkısını söyleyen lirik bir madde olarak gösterir. İnsanın içine düştüğü durum bir dram öyküsüdür. Cioran için böyle bir insan, yalnızlığa mahkum edilmiştir ve onun için insan, Nietzscheci anlamda değer yaratan bir varlık değil sayıklayan bir varlıktır. Yaşadıklarını hisseden bir kişidir. Çünkü kendi içine mihlanmış olan insan, doğuştan gelen ümitsizliğin çizdiği yoldan ayrılma gücüne sahip değildir; insan hayattan muaf tutulmayacağına ya da ona varolmama belgesini verecek kimse olmadığına göre,¹⁶⁸ içinde bulunduğumuz durumu açıklamaya yönelik her türlü değer yaratma girişiminden vazgeçmeliyiz. Kendimizi aşmalıyız, içine girdiğimiz bu girdaptan kurtulmalıyız.

Düşünmek ve sorgulamak sürecin en yükseğine konulmalıdır. Çünkü son tahlilde ona göre, doğmuş olmamız ve ölecek oluşumuz saçmadır. Bu saçmalık ve çürüme içerisinde ise her şeyin içi ve anlamı boşalır. Anlamsız hale gelir yaşamlarımız ve hayatlarımız. Hiçbir şey değilim, bu açık, ama, yıllarca bir şey olmak istedim, bu arzuyu bastıramadım: Bu arzu varolduğu için var, o bunaltıyor beni ve egemenliği altına alıyor, onu reddetmeme karşın onu geçmişe havale etmek de boşuna, o direniyor ve hırpalanıyor: O, hiçbir zaman doyurulmadan öylece dokunulmamış kaldı, buyruklarına uymak istemiyor. Bu insanın dışında gelişen olaylara müdahale edememek gibidir,

¹⁶⁷ Cioran, *Bir Alacakaranlık Düşünürü*, 16.

¹⁶⁸ Cioran, *Çürümenin Kitabı*, 69.

bazen kendi içimizde bizi kemiren durumlara sessiz kalmaktır. Arzum ile ben arasında donup kalmış bir durumda, ne yapabilirim.¹⁶⁹ Doğduğumda benimle beraber gelen arzum ve gerçek ben olmaya çalışan duygularım arasında kaldım. Cioran'ın bahsetmek istediği bir nevi bunu yaşamak ve kabullenmek gibidir. Deneyimin rasyonalizm dışında ve varoluşla hiçliğin aynı perspektifte düşünülmesi, ontolojik açıdan mutsuz bilincin acıya dayanma çağrısı, bizi bu perspektife yönlendirir ve burada da yalancı dünya özdeyişinin metafizik tutumunu geçersizleştirir. Varlığın üstündeki kutsal maskeyi düşüren nihilizminin arka planında yer alan şüphecilik, insanın kendisini yenilemesini, oluşturmasını öngören olumlu bir şüphecilik değil, aksine hınç ve nefret eksenli yıkıcı bir şüpheciliktir. Kişinin kendisini yenileyebilmesi demek, kendisiyle acı bir şekilde yüzleşmesi demektir. Bu da insana inanılmaz acı veren bir durum haline gelir. Cioran, dinsel fikirlerin yıkılmasıyla oluşan rahatsız edici boşluk ve yoksunluk duygusunun vermiş olduğu sıkıntıyı, dini olmayan metafiziksel bir dünyanın temel referansı olarak onaylarken, hakikatin artık Nietzscheci bakışla kişilerin perspektifleri çerçevesinde anlama ve yorumlama eylemlerine bırakılamayacağını söyler.¹⁷⁰ Hayata dair gerçekleri insanlar görür ve buna göre kendinin ne olduğunu anlamaya çalışır. Doğmuş olmak sancılıdır. Yaşamak ise savaşı kaybetmektir.¹⁷¹ Çünkü Cioran'a göre doğum saplantısı bizi geçmişimizin önüne taşıyarak; bize geleceğin, şimdinin, dahası geçmişin de tadını kaybettirir. O, kötülükle ve imkansız bir gerilimin varoluşu olan Tanrı ile ilişkimizin anlamsızlığı bağlamında, varolan herşeye inancın kaybolmasının muğlak zeminini oluşturan doğumu, aslında insanın başına gelebilecek en gülünesi kaza olarak görür, bir anlamda itirafın başlangıcıdır. Kendimiz dışında gelişen bir duruma, herşeyiyle razı oluyoruz ya da bunu yaşamaya maruz bırakılıyoruz.

Cioran için bir toplum politik ütopyalarını bitirdiğinde artık daha fazla ümit ışığı kalmamıştır ve dolayısıyla o toplum için, orada hiçbir yaşam olanağı da olmaz. Ütopya olmadığında, insanlar intihara zorlanırlardı; ütopya var diye başkalarını öldürüyorlar.¹⁷² Umut ve amacın olması hayata tutunmanın başka bir göstergesidir. Ancak Cioran, bugünkü mevcut durumda artık daha fazla ütopyanın olmadığını bunun yerini ise, kitle demokrasisinin aldığını söyler. Bazı şeyleri kabullendirilmiş, sorgulamaya ve

¹⁶⁹ Cioran, *Doğmuş Olmanın Sancısı Üzerine*, 160.

¹⁷⁰ Cioran, *Bir Alacakarnlık Düşünürü*, 52.

¹⁷¹ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında*, 6.

¹⁷² Cioran, *Bir Alacakarnlık Düşünürü*, 78.

düşünmeye gerek duyulmadan birilerinin bizim adımıza en iyi şeyleri yapacağımızı düşünüyoruz. Bunun için yeni birşey istemektense mevcut olan duruma razı oluyoruz. Bu süreç insanların, hayal gücünü bitiren bir durum haline gelmektedir. Cioran için toplum tehlike durumunda kenetlenir, hijyen ve aylıklığın yıkım yarattığı bu yerlerde ruh hastalarının sayısı da katlanır. İnsanları zor durumdan kurtaracak bir öncü liderin olmaması, huzurun ve sevginin ne anlama geldiğini bilmeyen toplumların oluşmasına neden olduğu gibi olumsuz bir durumda beraberlik ve birlik içinde olmak isteyen uluslarda olmayacaktır.

İnsomnia, Cioran için bir imza, onu diğer Hitler, Nero ve Mallarme gibi büyük insomnia'lere bağlayan metafizik bir konu oldu. 1947'de Romanya'yı terk ederek Fransa'ya yerleştikten sonra politik yazılarına son verdi¹⁷³. Sonrasında da bu konudaki suskunluğuna devam etti. Nazi Berlin'indeki çalışmaları, Romanya ordusuna olan ilgisi, Demir Muhafızlara olan sempatisi, milliyetçi bir yazar olarak ünü net bir şekilde anlamını kaybetti. İçeride kapanıklık ve kaygılarıyla Cioran insomniasını Paris'e getirdi. Cioran insomniasını bir çeşit aşk, bir arzu oyunu ve epik bir savaş alanına dönüştürdü. Cioran, İnsomnia gecelerde mistik durumları/olguları net bir şekilde kavradım diye bilgi vermektedir. Gecenin bir yarısı her şey netleşiyor, tanrı belirmiyor fakat bir mistik görüntü belirginleşiyor.¹⁷⁴ İlk dönem Cioran insomniayı asil bir ızdırap, hiper-bilinçlenme/uyanış hastalığı olarak tanımlıyor. Orta dönem Cioran insomniayı her şeyden farklı bir kenara koyuyor. Geç dönem Cioran ise insomniayı şeref mertebesine yükseltiyor. Bu şekilde kendisinde olan uyuyamama hastalığını, yücelterek yazmasında ve düşüncelerinin oluşmasında hatta şekillenmesinde önemli bir yerde olduğunu belirtir. "Tarih savunulamaz. Ona karşı iradeli bir şekilde kötümser yaklaşmalı ya da herkesin tarafına gidilmemeli; inançlı, suikastçı, yabancılaşmış insan yığınlarıyla birlikte yürünmemelidir" vurgusu yaptığından,¹⁷⁵ Cioran için tarihselleştirilmiş bir dünya tiksintiyi tetiklemektedir. Yanılsamanın yokluğu gibi azaltılmış yaşam gücü/sevgisinden gelen anlaşılabilirlik/berraklık, her şeyi düz gören yaşama arzusuna gitmeyen farkındalık; ve bu yüzden varoluş yanlışlıkla var olma anlamına geldiğinden beri, biri olduğunu bilmeyen biri olduğu müddetçe biridir anlama

¹⁷³Willis G. Regier, "Cioran's Insomnia", MLN, Vol. 119, No. 5, *Comparative Literature Issue* (Aralık., 2004), The Johns Hopkins University Press Stable, 994-1012, URL: <http://www.jstor.org/stable/3251887>, Erişim Tarihi: 08-04-2017,

¹⁷⁴ Regier, 994-1012,

¹⁷⁵ Livezeanu, 1643-1644,

gelse de¹⁷⁶bu uzlaşmaz bakış açısı tarihselleştirilmiş yaşamın psikopatolojisine de karşı çıkmaktadır.

Bu terk edilmiş dünya'nın sırrı, gizemin tarihi yok etmesine dayanmaktadır: 'özbenlik gerçekliğin bir görüntüsü, rüyasını gördüğü hiçliğin üzerindeki bir çıkıntıdır'. Her şeyden öte bizler kendi düşüncelerimizin illüzyonundan başka bir şey değiliz; varlık mutlak bir hiçliktir. En önemlisi, hiçlik bizden önce gelmektedir, bize eşlik etmektedir ve bizden sonra olacaktır'.¹⁷⁷ Tarihselleşmiş gerçekliğe ve onun psikopatolojisiyle yüzleşmek umulduğu gibi çalışan bir dünya ortaya çıkarmaz, tarihsel olarak, insan çıkarlarına hizmet etmeyen bir dünya olmuştur ve olacaktır çünkü hiçbir insan algısında bu sistem çalışmaz.

2.2.2. Modernizm Eleştirisi

Aydınlanma geleneği üzerinden ilerleyen modernlik projesinin vaat etmiş olduğu ilerlemeci tarih anlayışı ve postmodernitenin bu projeye karşı itirazları noktasında, Cioran'ın görüşlerine yer verilecektir. Cioran, her ne kadar komünizmden nefret ediyorduydu da (Romanya'daki yakınlarının perişanlığını düşünüyordu); modern kitlelere hiçliklerine yaraşan bir mutlak hakikat öneren, paranın bir dogma işlevi gördüğü, insanın açgözlülükle tokluktan geçirme arasında parçalandığı bu dünyayı hiçbir zaman savunmadı. İnsanın, insanlığını alabilecek olan maddi gücü, eleştirerek buna neden olan düzenin karşısında olmaya çalışmıştır. Farklı bir söylemle modernitenin göndere çektiği rasyonellik bayrağı, duygularımızı tam olarak ifade etmez. Çünkü insan Aristoteles'in de bahsettiği gibi akli ve duygusal bir varlıktır. Duygularımız bize bazı kararların alınmasında öncülük eder veya sürecin içine dahil olur.

Cioran, "insanlık ta en başından yeniden başlayacaksa, toplum dışına itilmişlerle, dünyanın her tarafından mongollarla ve bütün kıtaların ayaktakımıyla başlayacak."¹⁷⁸ İnsanlığın, itilmiş olarak gördüğü bir kesimle başlanması gerkliliğini söyler. Avrupa yaklaşmakta olan bir felaketin önünde kendi ahmaklığında gizleniyor. Avrupa? "Güzel

¹⁷⁶ Regier, 994-1012.

¹⁷⁷ Martin L. Davies, "How History Works: The Reconstitution of a Human Science", <https://www.routledge.com/How-History-Works-The-Reconstitution-of-a-Human-Science/Davies/p/book/9781138932128>, 178, erişim tarihi: 22-04-2017.

¹⁷⁸ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 160.

kokan bir çürüme ve üzerine parfüm sıkılmış bir ceset.”¹⁷⁹ Akıl ile yapılan her türlü çalışmanın sonunda bir felaketin olabileceğini ve duygusal olan insanın, inançlarını ve hislerini göz ardı edemeyiz. Bunu engelleyen milletler veya ülkeler hüsrarla karşı karşıya gelirler. Cioran, modern kitlelerin anlaşılmayan varoluşsal korkularıyla dalga geçen bir hicivci olduğu söylenebilir. Mevcut olan durumdan kendine iş çıkarıp bunu çeşitli nedenlerle kullanabilir.

Cioran, modern insanın içinde bulunduğu durumu gözlemleyip, insanın hiçlik duygusuna vurgu yaparak, düzen yaratma gerekliliğinin nedeninden hareketle bir ifade peşine düşme saçmalığına eğilir. İnsan, yalnız bir varlıktır. Kendisi hayata dair bir düzen yaratmaya çalışır. İncancı yaşamak isteyen insanlar, ülkelerin aldığı kararları eleştirebilme gücüne sahip olmaları gerekliliğine vurgu yapmaya çalışır. Batı metafiziğinin geleneksel değerlerinin köklenmesinde birincil derecede öneme sahip olan Hristiyan asketizmi (fazla tüketimden ve dünyevi zevklerden kaçınmak) ve azizliği üzerine eleştirileri ile mevcut dinin ahlaki tezahürlerini aşındıran Cioran’ın felsefesi, gerçekliğinin karmaşık doğasının sistemsizliği üzerine odaklanan kapasitesiyle özgün bir konuma sahiptir.¹⁸⁰ Mevcut olan dini yapının dışına çıkarak, bu yapıyı yenileme derdine düşmüştür. İnsan, modern dünyada kendi iskeletinden değil de, kendi derisinden ürperti duymaktadır. “Eğer insan, varlıkla ilgisi olmayan bir şeyin düşüncesine sahip olabildiyse,” diyen Cioran, aynı zamanda “bir değişim için bu nasıl olacak” diye de ekler. Kendisi açısından günümüz dünyasında meydana gelen her şey inatçı baş ağrılarına yol açtığından dolayı “tanıdığım herkesi” der Cioran, “korkularından ve bedenlerinden sonsuza dek muaf olmuş, tabutlarında o gün bugündür oraya buraya yuvarlanan ve artık yaşamayan herkesi düşünüyorum.”¹⁸¹ Kendinin dışına çıkan insanın öneminden bahsederek, kendi içinde kalan kişinin ölüm ile yüz yüze gelebileceğini anlatmaya çalışır.

Cioran, modernite’nin alkışladığı mutluluk ve gelişim vaat eden çizgisel tarih anlayışıyla hesaplaşır. Bu durum insanlık için iyi bir zamanlama mı, yoksa insanlık için kötü bir sonun habercisi mi, bunu araştırmaya çalışır. Cioran zararlı dahilik ve şüpheli

¹⁷⁹ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 160.

¹⁸⁰ Cioran, *Bir Alacakaranlık Düşünürü*, 55.

¹⁸¹ Cioran, *Bir Alacakaranlık Düşünürü*, 57.

(ilahi) öngörü barındıran Gnostik bir mod içinde konuşmuştur.¹⁸² Çünkü bilmektedir ki eğer kurtuluşa ermek istiyorsa, insanoğlu umarsamazlık/cahillik yolu ile doğal sınırlarına geri dönmelidir, bu doğru bir kefarete olacaktır. Fakat onun insanoğlunun keskin yabancılaşmasına yönelik gerçeklere bağlı çözümü dünyanın terki anlamına gelmemektedir. O herhangi bir üstünlük (üstün kerametler yaratma) beklememektedir. Küçük düşürülme tavsiye etmektedir: dünyeviyete dönmeye çalışmaktadır.¹⁸³ Bizler bu dünyanın yerlisiyiz eğer farkedebilirsek, şeklinde tanımlamaya çalışır.

2.2.3. Tanrı, Din, Ölüm ve İntihar Anlayışı İle Yaşam Arasındaki İlişki

Koyu dindar bir aileden gelen Cioran'ın tanrı ile hesaplaşması yaşamının sonuna kadar sürmüştür. Ona göre yeryüzü, tanrının bir günahıdır ve tanrı, elindeki tüm olanaklara karşın bizi böylesine yetersiz, eksik ve anlamsız yaratmasından ötürü kötüdür ve kötülüğü onaylanmıştır. Gücü ve kudreti elinde bulunduran tanrının nasıl olur da, yarattığı canlılar tam aksine olur. Cioran, tam da bu noktada insanın, özellikle de uygar insanın yazgısının düğümlenişinden söz açar; insan yaşamının trajik boyutu da burada aralanır ve bir daha asla kapanmaz.¹⁸⁴ Yaratılmadan önce, yanlış olan yaşamışlıkları alarak bunu kendisine teminat olarak seçmektedir.

Thales'in felsefenin şafağında söylemiş olduğu “her şey tanrılarla dolu” sözü, “her şeyin tanrılardan boşaltılmış olduğunu haykıran”¹⁸⁵ Cioran ile birlikte modern dünyada bütünüyle geçersizleşmiştir. Ona göre bu tarihsel kesitte artık tanrı bir hastalık haline dönüşmüş, doğum ile birlikte bu hastalık insana da geçmiştir. Bu geçiş Cioran için büyük bir ıstırap durumudur ve anormallik özlemini şu şekilde açıklayacaktır: Tanrım, bana hiç dua etmeme gücünü verin, her nevi tapınma saçmalığından koruyun, beni Siz'in elinize hepten teslim edecek o sevgi eğilimini benden uzak tutun. Sözlerinize ihtiyacım yok; bunları bana dinlettirecek çılgınlıktan da çekiniyorum.¹⁸⁶ Dini, kendi içinde yaşamaya çalışan bir kişiden bahsetmeye çalışmaktadır.

¹⁸² Cioran, E. M., *Late for the Sky: “The Mentality of the Space Age, Probe: The Anti-Gnosticism of E. M. Cioran”*, <http://mtsu32.mtsu.edu:11072/LFS/cioran.htm>, erişim tarihi: 21.01.2017.

¹⁸³ Cioran, *The Anti-Gnosticism of E. M. Cioran*, 1-3,

¹⁸⁴ Cioran, *Bir Alacakaranlık Düşünürü*, 15.

¹⁸⁵ Cioran, *Doğmuş Olmanın Sancısı Üzerine*, 156.

¹⁸⁶ Cioran, *Çürümenin Kitabı*, 87.

Cioran için, mutlak irade ve iyinin bilinci olarak kötülüğün, acının mutlak duygusu şeklinde görülmesi gereken tanrının varoluşu, insanın varolan bütün acısını yok edemez, ancak onu yoğunlaştırarak daha karışık hale dönüştürür. Her ne kadar tanrı fikri tamamen dışta bırakılmışsa da, aslında burada metafiziğin tanrısından ziyade ahlakın tanrısının reddedilmesi söz konusudur ki, bu da Nietzscheci kötülük anlayışına yer yer yakın durur. Tanrı'ya dayalı bir kötülük anlayışından uzak durarak, metafiziksel bir tanrı anlayışını benimsemeye çalışmaktadır. Ahlaki belirlenimden yoksun kalan tanrının Cioran'daki görünümü artık "İşkenceci" ve "Ruhların Avcısı" niteliğindedir. İnsanların acı çekmesine izin veren bir tanrı anlayışı vardır. Ancak her şeye rağmen yine de o, tanrının öldürülmesini, saldırganlığın vicdana dönmesini, kendi varoluşundan büyük acı duyan insanın, acının kaynağını başından savmak için giriştiği beyhude bir çaba olarak değerlendirir.¹⁸⁷ Doğmuş olmanın sancısını yaşayan insan, bu durumu başka bir nedene bağlayarak kendi içini rahatlatmaya çalışmaktadır. Hiçlik beni sardığında ve Doğulu bir söyleme göre "boşluğun boşluğuna" ulaştığımda, böylesi bir aşırılıktan yıldırım çarpmış gibi son bir çare olarak tanrıya başvurduğum olur, bu ancak kuşkularımı çiğneme, kendimle çelişme ve ürpertilerimi çoğaltarak, orada bir uyarıcı arama arzusunda olsa bile. Yalnızlık içinde olan bir kişi bu durumdan sıyrılıp çıkmak ister. Boşluk deneyimi inançsızın mistik eğilimidir, yalvarma olanağıdır, onun doluluk anıdır. Sınırlarımızda, bir tanrı çıkıverir ortaya, ya da onun yerini tutan bir şey.¹⁸⁸ Kendini bir an boşlukta hisseden kişi mutlaka birşeye sığınır. Cioran'a göre insan için, tanrının doğasının yorumu olarak ele alınacak psikolojik, teolojik, ahlaki ve epistemolojik oluşumlar mevcut yazgımız çerçevesinde geçersiz ve saçmadır. Bizim dışımızda gerçekleşen oluşumlar ve kararlar vardır.

Cioran, uykusuzluğun ve "umutsuzluğun doruklarında" gezinirken şöyle mırıldanır: "Tanrı vardır, yoksa bile!"¹⁸⁹. Duruma, metafiziksel bir anlamdan yaklaşmaktadır. Doğmuş olmak sakıncalıdır. "Yaşamak, savaşı kaybetmektir!"¹⁹⁰. Ölüm olasılığı beni hayata bağlamıştır. Aşk, evet aşk! Schopenhauer'in dediği gibi doğa'nın bize bir oyunu ise, bizlerde bu ölümcül oyunda Hayyam'ın piyonları gibi karanlık bir sandığa atılmaya mahkum isek, ne kalır geriye bizden? Kalır; sözlerimiz, şiirlerimiz,

¹⁸⁷ Cioran, *Bir Alacakaranlık Düşünürü*, 48.

¹⁸⁸ Cioran, *Varolma Eğilimi*, 193.

¹⁸⁹ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 10.

¹⁹⁰ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 10.

yapıtlarımız, yani “koltuk değneklerimiz” kalır.¹⁹¹ İnsan dünya’ya miraslar bırakır. Yaratıcı, çünkü ölümlü! Yaşamdan geriye kalanlar var, fakat geriye yaşam kalmıyor!¹⁹² Çünkü sen olmuyorsun. Cioran’ın tanrısı “mutlak” bir varlık değildir, ama yine de büyük harfle yazılır: Olmadığı halde varolan bir Tanrı’dır o! Böylesine imkansız bir gerilimin varoluşudur Tanrı... İnsanın çaresizliğidir, sürüp giden mutsuzluğuna başka anlamlar, farklı nitelikler yükleyerek yaşattığı, yücelttiği acıların toplamıdır.¹⁹³ Kendisinin gördüğü ve kendince varlığına içsel olarak inandığı bir Tanrı.

Cioran için özgürlük göstergesi ve kibir, intihardan vazgeçiş kipleriyse eğer, tüketilen bir ömre dair tüm sorgulamalar, içsel çöküntüler, dışlamalar, can çekişmeler, araştırmalar... yer yüzü rüyasının gerçeğe dönük kısmını oluşturur. Camus’a atfen Cioran, kendimize boş yere işkence etmemizin anlamsızlığını dile getirerek, hepimizin zaman yitirmeksizin yaşamın saçmalığıyla en tutarlı ilişkiye geçme biçimi olan intiharla yüzleşmemiz gerektiğini savunmaktadır. Ölüm kaçınılmaz bir süreçtir. Yaşamlarımızın saçmalığıyla başa çıkmanın biricik tutarlı yolu olarak intihar etmemiz aslında kaçınılmazdır. Oysa biz aptalca bir biçimde bu saçmalığın üstünü örtmeyi yeğleriz: Yadsıyarak, unutarak, kaçarak, görmezden gelerek. Ölüm gerçeği birgün mutlaka bizi bulacak, sanki gelmeyecekmiş gibi yaşamak ondan kaçmak olmaz. Sartre’a atfen Cioran, özgürlüğün bizi zehirlemesini, bunun bizim içimizde yarattığı esrimeyi ya da sarhoşluğu yalnızca uğursuz yazgımızın bir ürpertisi olarak değerlendirir. Her yaşamın doğum ile ölüm arasında vuku bulan yararsız bir uyarıcı olduğunu dillendirerek yaşamın anlamsızlığını ve boşluğunu bize kanıtlamaya çalışır. Cioran sorgulayıcı bir zihnin er ya da geç, öyle ya da böyle insanı huzura çıkaracağı beklentisinin hiçbir temeli olmadığını kesinleyip altını oyduktan sonra, ancak sığ dünyalarda yanılsamalar içinde yaşayanların kendilerine acı vermeden yaşayabilir olduklarının altını koyularak çizmektedir. Düşünceler içinde olan insanların huzursuz olabileceğini vurgulamaktadır.

Cioran’ın düşüncesinde “hınç” kavramının ayrı bir yeri ve önemi vardır. Gerek felsefenin gerekse sanatın güdüleyicisinin, itici gücünün hınç olduğunu vurgular; bunların üstesinden hınçsız gelinemeyeceğini savunur. İçsel bir güç gibidir. Cioran’ın kendi hıncından en büyük payı ise tanrı alır. Tanrı’ya karşı tüm serzenişlerine karşın

¹⁹¹ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 11.

¹⁹² Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 11.

¹⁹³ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 11.

tanrı yine de onu ödüllendirir: Cioran yaşamının sonlarına doğru “bazıları tarafından hastalıkların en güzeli” Alzheimer’e yakalandı ve içini kemiren her şeyi unuttu. Kendi hayatına dair olan bütün sorgulamaları bir anda hatırlamaz oldu. Yaşamı boyunca peşinden koştuğu “güçsüzlük istenci”ne artık kavuşmuş gibiydi. Cioran’a göre, inanç bir olanaksızlıktan öteye geçmiyordu. Şimdi de söyleyebilirim ki ben tümüyle dindışı bir karakterim; ortaya koyduğum şey bir inanç olanaksızlığıdır. Bir yetenektir inanç. Bu konuda “iki arada bir derede” kalan bir yığın insan vardır elbette, ama benim için bu söz konusu değil.¹⁹⁴ Kafamı kurcalayan sorulara kendimce cevaplar verdim. Kendimi rahatlattım ama doğmak benim için en büyük sorundu. “Tanrı bizzat bizim ona eklediğimiz sıfatlarla yaşar ancak; bu tanrıbilimin de varolma nedenidir. Düşüncelerimizin, isteklerimizin karşılığı olabilir. Böylece insan, mutsuzluğunun tekdüzeliğini her zaman farklı şekilde nitelendirerek, ancak çılgınca yeni bir sıfat aramakla aklanır tin karşısında”¹⁹⁵ Ruh soluksuz olarak kendini arattırır. Cioran için “özgür olmak, bir insanın ödül düşüncesini sonsuza dek başından savmasıdır; insanlardan ve tanrılardan bir şey ummamaktır; bu dünyayı ve ne kadar dünya varsa yalnızca hepsini reddetmekle kalmayıp, kurtuluşun kendisini de reddetmektir; zincirler arasındayken bile, bu zincir düşüncesini parçalamaktır.”¹⁹⁶ Öncesine giderek, yanlış olan düzeni düzeltmeye çalışmaktadır. İnsanın yaşamı onun açamadığı bir kapıdır. Bütün yaşamı boyunca, bizzat kendinden çıkabilmesini sağlayacak anahtarı arar. Yalnızlık girdabından çıkmak isteyecektir. Varlık ve hakikatin değersizleştirilmesi sonucu oluşan metafizik dünyaya karşı nihai darbe, varlıkların birincisi olan tanrının en yüce değerde itibar kaybetmesi olgusundan hareketle biçimlenir. Cioran’ın yorumuna göre “ilk varolan” ın değerler açısından radikal bir tavırla aşındırılması, Nietzsche gibi yeni bir değer ortaya koyma perspektifi içinde değil, saçmalığa ulaşabilmek için değersizleştirme mevcudiyeti içinde algılanmalıdır.¹⁹⁷ Önemsiz görülerek onu aşmaya çalışmak önemlidir. Özellikle ontoteolojinin temel problemleri olan tanrının ve dünyanın kötülüğünü değerlendirirken, tanrının ölümü karşısında, “tanrı bizim pasımızdır ve tözümüzün akıl almaz çürümesidir.”¹⁹⁸ anlayışını benimseyen Cioran’ın, böylesi bir dünyada insanın yazgısının vazgeçilmezi olan ölümü ve intiharı birlikte ele

¹⁹⁴ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 37.

¹⁹⁵ Cioran, *Çürümenin Kitabı*, 32.

¹⁹⁶ Cioran, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, 163.

¹⁹⁷ Cioran, *Bir Alacakaranlık Düşünürü*, 51.

¹⁹⁸ Cioran, *Bir Alacakaranlık Düşünürü*, 55.

alması muhtemeldir. İntihar olgusuna, yaşama tutunma algılarını yükleyerek yaşamaya kendince sebepler bulmuştur. Cioran'e göre, ortaya koyulan tüm ontoloji eksenli ölüm düşünceleri, saçmadır. Cioran, "yaşıyorum çünkü istediğim zaman ölmek benim kudretimdedir; intihar etme fikrini düşünmeksizin, uzun zaman önce kendimi öldürebilirdim."¹⁹⁹ Bu düşünce ve yapabilme arzusu dahi kendisini yaşama bağlayabiliyor.

Cioran'a göre korkuyu ve inatçı endişeyi alt etmek için bir kimsenin kendi cenaze törenini hayal etmesinden daha iyisi olamaz, bu durum onun için herkesin kullanımına açık olan etkili bir metottur. Kişinin bunu yapması, bir an için içini boşlatması ve düştüğü travmayı farklı bir şekilde atlatma metodudur. Etrafındaki kişileri de hayal ettiği şekilde düşleyerek, ölüm karşısındaki duruşunu gösteren bir yoldur. İnsan ölümlü olduğunu unuttuğunda, kendini önemli şeyler yapmaya sorumlu hisseder ve bazen başarır bunu. Ölümsüzlüğün sonucu olan bu unutkanlık, aynı zamanda onun mutsuzluklarının da nedenidir.²⁰⁰ Her türlü çabaya ve gayrete rağmen, birgün herşeyin bitebileceğini düşlemek bile, insana içinden çıkılmaz bir iç daralması verir. Ölüm, her işi fiyasko ile biten ve bundan hoşlananlar için bir lütuftur. Sürekli tüketen için ve hiçbir zaman üretime geçmeyen için ölüm altın tepside sunulan bir ikram gibidir. O, bir baltaya sap olamayanlara ve olmak istemeyen herkese bir ödüldür. Ölüm onlara hak verir, onların zaferidir. Bir kurtuluş meşalesi gibidir. Buna karşılık, ötekiler için başarı uğruna sıkıntı çeken başarılı olanlar için ne yaman bir tekzip, ne yaman bir tokattır!²⁰¹ Çünkü hayata dair yapılacak çok işleri vardır. Bir anda herşeyi bırakıp gitmek çok zor gelir. Hayal edemez, düşünemez, kendisinin yokluğunda yapılacak şeyleri kimler yapacak, tabii ki cevabı hiç kimse olacaktır. Bundan dolayı, ölüm herkese yakışabilir ama yapacak işleri olanlara üretenlere yakışmayacaktır. Cioran için insan doğasına en yakın dini yaklaşımın paganizm (doğa, dünya ve yaşam tanrı'nın kendisidir) olduğu söyleniyor²⁰². Fakat literatürde karşı argümanları da var! Sürekli bir tanrı düşünüşü olduğundan, Cioran'ın nihilizmi mistisizm içine girmiştir. Fakat onun mistisizmi tam anlamıyla mistisizm sayılmaz çünkü Cioran'ın mistisizmi inanç üzerine şekillenmemiş; yoğun bir öznel tecrübe üzerinden doğduğundan Cioran'ı ilahiliğe yaklaştırmıştır.

¹⁹⁹ Emil Michel Cioran, *Burukluk*, (Çev.: Haldun Bayrı, Metis Yayıncılık, İstanbul 2016, 87.

²⁰⁰ Cioran, *Doğmuş Olmanın Sancısı Üzerine*, 158.

²⁰¹ Cioran, *Doğmuş Olmanın Sancısı Üzerine*, 201.

²⁰² Loessin, Jon K., *Jean Baudrillard Cioran, and the Postmodern Gods*, Jon K. Loessin Wharton County Junior College, Cioran, The New Gods. op cit., 24.

SONUÇ

Nihilizm'in tarihsel yolculuğuna baktığımızda hayatın içinde olması, yaşamın bütün alanlarında kendini göstermeye başlaması, beklenmedik etkiler oluşturmuş olabilir, ama Nietzsche'ye göre yaşam ve yaşama dönük olgular söz konusu olduğunda, bu hayal kırıklığının uzağında olmalıyız. Nietzsche'ye göre, bu hayal kırıklığının ve kendimizi önemsiz görmemizin nedeni, "idealizm" adı verilen kontrol altına alamadığımız ismini veremediğimiz güdülerdir. İnsanlığın idealizmi, ilginç bir şekilde nihilizme, mutlak değersizlik inancıyla beraber, anlam verememe üzerine dönüşmektir. Bundan dolayı ideal olarak nitelenen her şeyin Zerdüş'tün tavrıyla –cesaretle, sabırla, geri adım atmadan ve ileriye gitmekte telaşa kapılmadan– ortadan kaldırılması gerekir. Bunun gerçekleşmediği dönemlerde, her şeyin gereksiz ve anlamsız olduğu; yapılacak en iyi şeyin yok olmak olduğu anlayışı varlığını devam ettirebilir. Bu tarz durumlar, nihilizmin sürdürüldüğünün delili olarak kullanılabilir.

Nietzsche'ye göre hem gelişi hem de yaşama egemen oluşu engellenebilen, böyle olduğu için de tarihsel bir öneme sahip olan nihilizm, hiç yere bir düşünme olmadığı gibi, her şeyin yok olmaya değer olduğu inancını da kapsamamaktadır. Bu kapsamda, yaşamın olumsuz yorumlanması olarak olumsuz anlamda nihilizmi kabullenmek olurdu. Nietzsche'deki çare durumu, yaşamı da olumlu hale getirebilir. Nietzsche bu yola, "‘evet’e götüren yeni yolum" der. Nietzsche'ye göre tüm acımasızlığı ve açıklığıyla yaşanan nihilizm deneyimini aşmanın yolu, gündelik yaşam, toplum, realizm ve yok oluş uçurumunun üzerinden geçmeyi; bunun yanında daha karanlık, daha dolu ve daha da tereddütlü durumlara tutkulu-acı verici bir yükleyişi; yaşamın bütün alanlarına heyecan verici bir "evet" deyişi; yaşamın en korkunç ve en şüphe uyandırıcı niteliklerini doğru bulduğunu onaylayan ve kutsayan sevince ve acıya eklenişi, aynı zamanda uzunsürelî dönüşe, yaratma ve yok olmanın zorunlu olarak bir birlik oluşturduğuna inanişi ifade eden Dionisosça olan her şeye "Evet" diyebilmektir. Nihilist bir yaşamın bütün aşamalarına katlanmak, dahası evreni 'insanlaştırmak' yani dünyada kendimizi daha çok üst insan olarak hissetmek için gereken şey budur. Aksi takdirde nihilizm kaçışı ve çıkışı olmayan bir labirent gibidir. Bu durumda, kökten değişikliğe bütün sistemler hazırdır, noksan olan sadece büyük ikna edici insanlardır.

Cioran için büyük ikna edici insanlar ve egiztansiyalizm görüşündeki olumsuzlamaya baktığımızda; tanrı'ya ve kötülük problemine değil, tüm düşünce yapısına sinmiş olan negativist yaklaşımıyla bu varoluş küçümseyicisi, kendinde var olan süreçleri asla kendisi için olumsuz bir bakış açısıyla ne gülmeyi ne esrimeyi sonlandırmak ister; hem teoloji hem de mutsuzluk ve esrime üstüne tamamen şüphecî, nihilist, ancak bunun yanında dikkatli ve düşünceli bir tavır almaya çalışır. Cioran, 20. yy'ın ikinci yarısının bulanık felsefi dokusunda, insanlığın içinde bulunduğu ruhsal durumunu bir çözümleme stratejisine bağlı kalarak, dünyanın anlamsızlığı ve saçmalığı karşısında insan fatalizminin trajikliğini betimlemesiyle çok önemli bir yerde durur. Tüm felsefesine sinmiş olan negativist yaklaşımı doğrultusunda sorunlaştırdığı nihilizm, tanrı, din, intihar, ölüm, tarih, ütopya vb. kavramlar, bu dünyada can çekişen insanın lirik bir yorumudur. Onun bu salt olumsuzluğu, çağının felsefe anlayışlarına sızmayı başarmışsa ve Cioran, Nietzsche'nin yorumladığı anlamda son Avrupalı ise de, o aynı zamanda Avrupa'nın tinsel serüveninin onun sonuna uygun olması için en fazlasını yapmış olacıklardan biridir diyebiliriz. Yaşamın negativist bir perspektif içinde değerlendirilmesi biçiminde algılanmalıdır.

Burada ilk bölümde ele aldığımız nihilizm sorunu, Cioran düşüncesinin mihenk taşıını oluşturabilecek bir niteliktedir. Cioran düşüncesinin ilginç yönü, nihilizm yoluyla, hem varoluşçu nihilizmle mücadeleye girişmesi hem de ona ulaşma çabası olarak görülebilir. Varlıkla yokluk arasındaki kopukluğa odaklanan Sartre'ın varoluşçuluğunun aksine, Cioran; dil ve gerçeklik arasındaki parçalanmışlığa üzüldü ve bu yüzden de varoluşçu hiçlik tanımlamasını tamamıyla anlatamadığı için endişe içine girer. Bu yüzden Cioran, zekanın modern kutsanışında, ruhani Gulaglar (1939-1945 döneminde, Stalin zamanında Rusya'da yaşayan kölelere verilen isim) ve dünyanın çirkinleştirilmesi için hazırlanmış bir taslağı gören bir yazar olarak tanımlanmalıdır. Cioran için, insanın görevi kendisini varoluşçu anlamsızlık okulunda yıkamasıdır, çünkü anlamsızlık ümitsizlik demek değildir; anlamsızlık, kendisini umut virüsünden ve yaşamın salgınlığından kurtarmayı isteyenlere bir ödüldür. Zira varoluşa ihanet eden kişi bir tek kendine hesap verir. Eğer bir insanı ya da bir kurumu yermezseniz hiçbir riske girmemiş olursunuz; Gerçek'i hiçbir yasa savunamaz ama Gerçek'in görünümüne verilen en ufak bir zarardan dolayı bütün yasalar sizi cezalandırır. Varolan gerçeklerin varlığından

söz etmek imkansız gibi görünebilir ama gerçeklere yönelik her türlü suçlama karşılık bulur.

Gerçeklik içinde, Doğmak nasıl biyolojik bir gerçekliği olan olay ise ölmek de biyolojik bir olaydır. Ölümü hakikatselleştirmek ontolojik bir yanılsamadır. O yüzden Cioran'ın, intiharı, kişinin kendi öz belirlenimi çerçevesinde zorunluluk olarak görmesi, bu süreçte etkili bir kurtuluş metodu şeklinde görülmelidir. Tanrı'ya meydan okumanın en tutarlı biçimi olan intiharı da ancak güçlü insanlar gerçekleştirebilir. Yani anlamsızlığın, kaosun, saçmalığın, varlığın kısacası varoluşun iğrençliğinin üstesinden sadece bu şekilde gelinebilir.

İnsanların hayat ile ilgili mücadelesini incelediği gibi görüşlerini de ele aldığında, modernitenin tarih projesini romantik bir isyan ve postmodern bir kesintilik ve süreksizlik çerçevesinde ele alır. Bunun yanında Nietzsche'nin "Tanrı'nın ölümü"nü salık vermesiyle suikasta maruz kalan Hristiyan inancının tarihe bakış açısı da, Cioran'a gelindiğinde kokuşmuşluk ve çürüme ile ilişkilendirilir. Ona göre aslında insanın kurtuluşu, bu dogmatik inançlardan tamamen sıyrılmak ve kendi ile baş başa kalmaktır. Dünyada yapacak hiçbir şeyimizin olmadığı apaçıktır; fakat kokuşmamızı rahatlık içinde sürdürmek yerine korku yayarız ve tedirginlik havası içinde soluk soluğa kalırız. Tarihin tamamı bu tedirginlik içinde çözülme halindedir; çıkardığı kokular geleceğe doğru buram buram yayılır: Oraya doğru koşarız; hiç değilse her çürümenin içinde bulunan ateş için. Yozlaşmanın insanı esir alması ve etkisiz eleman gibi herşeyi olumlama sürecinin içinde olmamız, kaçınılmaz gerçeklerle bizleri yüz yüze bırakır.

Cioran'ın felsefesine damgasını vuran uyku problemi, biyolojik çileciliğe geçiş yapmasında önemli bir etken olarak görülebilir. Sonuç olarak, uykusuz bekleyişlere direnebilecek hiçbir sistemin olmadığı, karanlıkta teselli edebilecek hiçbir fikrin olmadığı, felsefenin dahi bu kaygıyı gideremediği bir dönemde Cioran, "felsefeye veda" ederek, kendi çölüne çekilir. Yaşamı reddetmiş, ölüm ve hiçliğe vurgu yapmıştır ancak tanrıdan vazgeçmemiştir. Cioran'ın bir noktaya kadar mistik olduğu söylenebilir. Mistik boşluk hiçliğe yol açar ancak hiçlik aynı zamanda herşey ya da yaratıcı anlamına gelmektedir. Cioran bu durumu şöyle ifade eder, Ben Nihilist değilim, olumsuzluklar daima bana cazip görünseler bile. Bunun yanında, metafiziksel anlamda nihilist olduğunu belirtir. Cioran'ın Tanrı'sı "mutlak" bir varlık değildir ama yine de büyük

harfle yazılır: Olmadığı halde var olan bir Tanrı'dır o! Böylesine imkansız bir gerilimin varoluşudur Tanrı. İnsanın çaresizliğidir, sürüp giden mutsuzluğuna başka anlamlar, farklı nitelikler yükleyerek yaşattığı, yücelttiği acıların toplamıdır.

Cioran'ın anti-teolojisine burada yapılan sistemik ve objektif bir yaklaşım onu Cioran'dan esinlenen Fernando Savaterin ya da Cioran'ın kavramlaştırmasının postmodernist yorumuna çok yakın olan Sylvie Jaudeau'nun anti-teolojisinden ayırmaktadır. Cioran'ın ilahi güç ile olan bireysel ilişkisini en iyi aşağıdaki kelimeler anlatır: Skeptik bir ruh içindeki mutlaklık arzusu! Cüzamlı birine melek doku nakli. Skeptisizimle (kuşkuculuk) kirlenmiş idealist bir ruhun insanlığın en gözde kavram/nosyonunu tartışıyor oluşu. Sonuç? Cümlelerle dağılmış bir çeşit yeni teoloji, hakaretler, iç güdüsel bağrışlar, yaratandan daha çok yaratılışa karşı yeni ithamlar ve ayrıca yaratının işinin kalitesiyle ilgili bir yargı. Tanrı kendine düşen suçun pay sahibidir, kendi draması vardır, dünyadaki günah ve suç kaynağının parçasıdır. Cioran daha sonra gnostik bir anlamda ekleyeceği gibi skandallarla dolu bu dünyanın yaratılışı 'Baba' olan bir tanrının yaratışı olamaz. Baba olan bir Tanrı böyle bir dünya yaratamaz diyerek, yaratana zihninde önemli bir yere koymaya çalışmıştır.

Cioran'ın din hakkındaki görüşleri çoğunlukla Hristiyanlıkla ilintilidir ve onun Hristiyan bir çevrede yaşaması ve Hristiyanlığın global başarısı göz önüne alındığında bu durum doğaldır. Cioran'a göre Hristiyanlık kabalaşmış bir hale bürünmüştür. Cioran, tanrının mutlak egemenliğini iddia etmiştir. Hristiyanlığa nefretini gösteren 'The New Gods' 1, yayınladıktan sonra Cioran kendini biraz suçlu hissetmiştir. Çünkü, politeizmin/çok tanrıcılığın tersine, Hristiyanlık insanı önemsiyor gibi görünmektedir. Cioran, hasta ve stres içindeyken, bu çöküntüden onu kurtaran gücün Hristiyanlık olduğunu ve bütün bu aşamaları atlatmasında yardımcı olduğunu söyleyebiliriz. Ancak inançsızlığın zirvesindeyken paganizm ona hiç yardımcı olmamıştır.

Cioran, hristiyanlık dini içinde azizlerin, sıradan insanlardan cennete olan yönelimlerinden dolayı değil insan vücuduna yönelimlerinden dolayı farklı olduklarını dile getirir. Azizlerin ektasileri vücutlarının sınırlarını geçer ki yeniden gerçek vücutlarını bulmak onlar için bir dram olur. Azizler maddi anlamda hayırseverlikleri, diğer insanlara karşı düşünceli oluşları gibi iç görüşlerinin bir sonucu pratik davranışlarıyla mistiklerden ayrılırlar. Bu yüzden bir aziz mistik olabilir ancak bir

mistik asla bir aziz olamaz. Cioran, dini insan ruhunun en önemli ve temel unsuru olarak görmüştür. Cioran; tanrı ve dinin insan hayatındaki önemini farketmiştir. Cioran, tanrıyı sefaletimizin asıl nedeni olarak görse de son tahlilde o bizim tek destekçimizdir.

Cioran için bir anti-teoloji kurucusu diyebiliriz. Bu anti-teolojinin tarifi basittir: Önce dinin temel figürü olarak tanrı alınır ve karanlık bir şekilde tanımlanır, sonra dinin zayıflığı ve ölmek üzere olduğu tartışılır fakat önemine vurgu yapılır, sonra dinin peygamber, aziz gibi diğer ileri gelen figürlerine saldırılır ve fiiliyatları gaspedilir. Skeptisizm, bilinebilirliği onaylamasına rağmen Cioran bu yaklaşımı daha genel bir pesimizm yaratan diğer alanlara yayar. Nefretimin merkezi oldum. Kendi ülkemden, herkesten ve tüm evrenden nefret ettim ve kendimden nefret etmek yapılacak tek şey oldu ki çaresizliğin eşiğindeyim. Burada kendine olan nefreti kendine ve diğer herşeye yabancılaşmasının asıl nedeniymiş gibi duruyor.

Cioran'ın çalışmalarındaki yaygın bir çelişki aidiyet/yabancılaşma ve kimlik/kopuş kavramları arasındaki ilişkiden kaynaklanıyor. Yalnız ve günümüzün en büyük skeptiki olarak Cioran aforizmalarında şunu ifade etmiştir: İnsanlar kendilerini ontolojik bir hiçlikle tanımlasalar bile, onların güçlü bir ulusal kimliğe bağlanamama becerisizliklerinde kurumsallığa karşı çıkış kendi köklerini arama ihtiyaçlarına evrilir. Cioran'ın ülkesine olan bağlılığı Romanya'ya karşı sevgi ve nefret gibi eş biçimli duyguları birlikte yaşamasına neden oluyor. İdealize ettiği bir Romanya sevgisi ve gerçekte olana nefretin yarattığı bir paradoksal durumdan söz ediliyor. Ülkeme olan sevgim bir cezaya dönüştü. Sürekli kaderi (geleceği) olmayan bir ülkenin kaderinden konuşmak beni başarısız bir peygambere dönüştürdü. Burada Cioran'ın ülkesi ile ilgili içine düştüğü paradoksal durum onun nihilist duruşuna etki etmiş olabilir. Cioran'ın yazdıkları ile yaşamı arasında açık ya da gizli bağ belirgin/görünüyor.

Sorin Alexandrescu'ya göre melankoliklik, Cioran'ın düşüncesinde önemli bir role sahip. Cioran'ın düşüncesinde olumlu kavramlar daha tutarlı bir evren yaratmadan çökmüş ve melankolik sosyal marjinallik, metafizik, peygamberin marjinalliği, başarısızlık, sürgün, skeptisizm gibi negatifiklerle düşüncesine girmiştir. Hastalık ve acı çekmek Cioran'a göre felsefi vahiydir. Cioran'ın acı çekme kariyeri kasıtlı olarak fikir ve ideallerini psikomatik (beden ile akıl arasındaki ilişkiyle) bir hastalığa koymasıyla başladı. İnsomnia, Cioran'ın hayatını ve yaratıcılığını etkileyen hastalıktır. Sağlıklı bir

beden nasıl bireyi hayata ve insanın doğasına entegre ediyorsa, hastalık da onu hayattan koparıp hızlıca bireyleştirir. Cioran, dünyada derin olan her şey hastalıkla açığa çıkar der. Cioran için hastalıklar ve acılar vahiye ulaşmak için bir araç olmuştur ki bu metafiziki bir vahiydir. Cioran'a göre hastalıklar arasında derece ve hiyerarşi bulunmaktadır ki bu insan bilincinin metafiziki vahiyini (uyanış süresini) etkiler. Hastalık Cioran için yalnızlığa/ıssızlığa ve nihilizme açılan bir yol aynı zamanda penceredir.

Cioran'ın memleketinden sürgün oluşu metafiziki bir sürgün hali almıştır. Entegrasyon ve yabancılaşma, kimlik ve kimliğin çöküşü, aidiyet hissi ve devam eden onu bastırma dürtüsü Cioran'ın düşüncesinin temel özellikleridir. Cioran'ın paradox, iyiliğe inanmayan yankılar barındıran ironi ve varoluşsal ciddiyeti barındıran metinlerinin semantik potansiyelini (anlamsal potansiyelini) üreten orijinallik bireyin kökenine yönelik çekicilik ve iticiliğin birbirine girmişliğidir.

KAYNAKÇA

- Acar, Sevim, *Nihilizme Eleştirel Bir Bakış*, İşaret Yayınları, İstanbul 1992.
- Akarsu, Bedia, *Çağdaş Felsefe-Kant'tan Günümüze Felsefe Akımları*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2000.
- Akarsu, Hikmet Temel, *Nihilist (Reddedilenlerin Risaleleri)*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2010.
- Alenka Zupancic, *En Kısa Gölge*, (Çev.: Seyhan Bozkurt), Encore Yayınevi, İstanbul 2005.
- Ansell-Pearson, Keith, *Kusursuz Nihilist*, (Çev.: Cem Soydemir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2008.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2010.
- Copleston, Frederick, *Nihilizm ve Materyalizm Copleston Felsefe Tarihi Çağdaş Felsefe Fichte'den Nietzsche'ye*, (Çev.: Deniz Canefe), Cilt: 7 Bölüm: 2, İdea Yayınevi, İstanbul 1998.
- Cioran, Emil Michel, *Hiçliğin Doruklarında Cioran*, (Çev.: Kenan Sarıalioğlu, Sadık Erol Er), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2006.
- Cioran, Emil Michel, *Bir Alacakaranlık Düşünürü*, (Çev.: Sadık Erol Er), Ara-lık Yayınları, İstanbul 2006.
- Cioran, Emil Michel, *Ezeli Mağlup*, (Çev.: Haldun Bayrı), Metis Yayınları, İstanbul 2016.
- Cioran, Emil Michel, *Çürümenin Kitabı*, (Çev.: Haldun Bayrı), Metis Yayınları, İstanbul 2000.
- Cioran, Emil Michel, *Doğmuş Olmanın Sakıncası Üzerine*, (Çev.: Kenan Sarıalioğlu), Gendaş Kültür Yayıncılık, İstanbul 2000.
- Cioran, Emil Michel, *Var Olma Eğilimi*, (Çev.: Kenan Sarıalioğlu), Metis Yayınları, İstanbul 2016.
- Cioran, Emil Michel, *Burukluk*, (Çev.: Haldun Bayrı), Metis Yayıncılık, İstanbul 2016.
- Diken, Bülent, *Nihilizm*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011.

- Dostoyevski, Fyodor Mihayloviç, F.M. *Cinler*, (Çev.: Ergin Altay), İletişim Yayınları, İstanbul 2015.
- Emmanuel, Mounier, *Varoluş Felsefelerine Giriş*, (Çev.: Serdar Rıfat Kırkoğlu), Alan Yayıncılık, İstanbul 1986.
- Güçlü, Abdalbaki, Uzun Erkan, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2008.
- Hançerlioğlu, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2006.
- Jean, Baudrillard, *Simulakrlar ve Simülasyon*, (Çev.: Oğuz Adanır), Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2014.
- Kaufmann Walter, *İnsanı Anla(ma)mak II (Nihilizm, Varoluşçuluk) Nietzsche, Heidegger, Buber*, (Çev.: Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, İstanbul 2001.
- Kuçuradi, İoanna, *Sanata Felsefeyle Bakmak*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2009.
- Küçükalp, Derya. *Politik Nihilizm Nietzscheci Bir Tartışma*, Aktüel Yayınları, İstanbul 2005.
- Nietzsche, Friedrich, *Putların Alaca Karanlığı*, (Çev.: Eyüboğlu Zeki İsmet), İstanbul, Say Yayınları 2008.
- Nietzsche, Friedrich, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, (Çev.: Ahmet İnam), Ara Yayıncılık, İstanbul 2005.
- Nietzsche, Friedrich, *Güç İstenci*, (Çev.: Nilüfer Epçeli, Say Yayınları, İstanbul 2014.
- Nietzsche, Friedrich, *Ahlakın Soy Kütüğü*, (Çev.: Ahmet İnam), Say Yayınları, İstanbul 2010.
- Nietzsche, Friedrich, *Deccal*, (Çev.: Ayça Kaya), Say Yayınları, İstanbul 2014.
- Nietzsche, Friedrich, *Ahlakın Soy Kütüğü*, (Çev.: Ahmet İnam), Say Yayınları. İstanbul 2003.
- Spinoza, Baruch, *Etika*, (Çev.: Hilmi Ziya Ülken), Dost Kitabevi, Ankara 2014.
- Aydemir, Mustafa, “Ret ve İnkârın Kıskaçındaki Nihilist Karakterler: Bazarov ve Suat”, *Sosyal Bilimler, Karşılaştırmalı Dil-Edebiyat-Eğitim Özel Sayısı*, 8, 2013, 123-138.

- Çevikbaş, Sebahattin, “Nietzsche ve Nihilizm-Tarihsel Bir Yazgı Olarak Nihilizm: Avrupa Nihilizminin Tarihi, Kökeni ve Egemen Olma Aşamaları”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (2), 2011, 69-82.
- Karataş, Nazan Coşkun, “Rusya’da Nihilizmin Gelişmesi ve Edebiyata Yansıması”. *İdil Dergisi*, 3 (12), 2014, 37-52.
- Kabadayı, Lale, “Yazı Tura Filmi Örneğinde Türk Sinemasında Saydam Nihilizm ve Anlam”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 25, 2006, 67-79.
- Cioran, E. M., “Late for the Sky: The Mentality of the Space Age”, *Probe: The Anti-Gnosticism of E. M. Cioran* (E. M. Cioran’ın Anti-Gnostisizm) (<http://mtsu32.mtsu.edu:11072/LFS/cioran.htm>), Erişim tarihi: 21.01.2017, 1-3.
- Davies, Martin L, *How History Works: The Reconstitution of a Human Science (Tarih Nasıl Çalışır: Bir İnsan Biliminin Yeniden Oluşturulması)* (<https://www.routledge.com/How-History-Works-The-Reconstitution-of-a-Human-Science/Davies/p/book/9781138932128>), 2017, 174-198.
- Livezeanu, Irina, *The American Historical Review (Amerikan Tarihsel İncelemesi)* (<http://www.jstor.org/stable/40007270>), 112 (5), on behalf of the Oxford University Press American Historical Association Stable, Erişim tarihi: 08.04.2017, 1643-1644,
- Loessin, Jon K., “Cioran and the Worship of Apocalypse (Cioran ve Apocalypse İbadet)”, *2007 Program Chair Richard Ambler 2007 Proceedings*, Dallas, TX. The Year 2007 Proceedings of the ASSR-SW., Jon K. Loessin Wharton County Junior College, 2007, 45-51.
- Loessin, Jon K., “Baudrillard, Cioran, and the Postmodern Gods (Baudrillard, Cioran ve Postmodern Tanrılar)”, *Wharton County Junior College, Cioran, The New Gods*. op cit., 15-46.
- Mark, Elaine, “The Limits of Ideology and Sensibility: J. P. Sartre's Reflexions sur la Question Juive and E. M. Cioran's Un Peuple de Solitaires (J.P. Sartre’in Yansımaları) (<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>), The french review, XLV (4), Printed in U.S.A , 1972, Erişim tarihi: 06.03.2017, 35-38.

Regier, Willis G, *Cioran's Insomnia (Cioran'ın uykusuzluğu)* (<http://www.jstor.org/stable/3251887>), MLN, 119 (5), Comparative Literature Issue, The Johns Hopkins University Press Stable, Erişim tarihi: 08.04.2017, 994-1012.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Südar DUDU
Doğum yer ve Tarihi	Antakya- 16.12.1980
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü.
Y. Lisans Öğrenimi	Çukurova Üniversitesi-Tezsiz Yüksek Lisans.
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce.
Bilimsel Faaliyetleri	IBDP günlerinde, TITC (20. Yüzyılda Türkiye) dersi ve CAS (creativty, action, service) ile ilgili sunumlar, Felsefe konferanslarında yapılan sunumlar.
İş Deneyimi	
Stajlar	Adana Fen Lisesi, Doğu Okulları, Sabancı Vakfı Staj Programı.
Projeler	DofE (Duke of Edinburghs International) Ödül Programı Koordinatörü, CAS (creativty, action, service) Sosyal sorumluluk projeleri, Ulusal ve Uluslararası Felsefe Olimpiyatları.
Çalıştığı Kurumlar	Doğu Okulları, Bilkent Erzurum Laboratuvar Lisesi
İletişim	
E-Posta Adresi	sudardudu@gmail.com
Tarih	20.12.2017